

ב.ו.ל.ט.י.ן

ב ט א ו ן א י ג ו ד י ו צ א י ס י ן

שנה 55 גליון מס' 397

אוקטובר-נובמבר 2008 ♦ שנה 55 ♦ חשון-כסלו תשס"ט מוסף עברי

www.jewsofchina.org

שנה טובה ומבורכת!

ביקור בחרבין (יולי 2008)

דינה קיזר (טריגובוב) עם ילדיה ביקרו בחודש יולי בחרבין.
בשורה העליונה משמאל לימין: ביקור במוזיאון לתולדות יהודי חרבין.
בכניסה לבית הכנסת עם ראשי "מרכז לחקר יהודי חרבין".
בשורה השנייה משמאל לימין: בניין אורלובסקי בו התגוררה משפחת טריגובוב. ביקור בבית הקברות בחרבין.

תוכן העניינים

איגוד יוצאי סין

נוסד ב-1951

תל-אביב, "בית-פונבה",

רח' גרוזנברג 13,

e-mail: igud-sin@013.net

טל. 03-5171997

פקס. 03-5161631

"מטרת האיגוד היא לארגן את תושבי סין והמזרח הרחוק לשעבר לסיוע הדדי ולשיתוף-פעולה".

(מתוך תקנון האגודה)

עורך ראשי: תדי קאופמן

סגנית עורך מוסף עברי: יהודית ביין

חברי המערכת: יהודית ביין,

אורי ביין, תדי קאופמן, יוסי קליין

ויהודית סנדל

מטרות ה"בולטין"

מופיע מ-1954

בהוציאם לאור את ה"בולטין", איגוד יוצאי סין בישראל שואף לענות על הצרכים שלהלן:

1. לעודד את תחושת השותפות בין תושבי הקהילה היהודית לשעבר של סין.

2. לקיים ערוץ של קשר בין יוצאי סין בישראל ובגולה.

3. לסייע באיסוף, שימור והוצאה-לאור של מסמכים היסטוריים העוסקים בחיי אותה קהילה.

4. לסייע לאיגוד יוצאי סין במילוי מטרותיו, במיוחד אלה שעוסקים בסיוע סוציאלי ובמלגות חינוכיות לבני דור ההמשך של יוצאי סין בישראל.

איגוד יוצאי סין

ת.ד. 29786

תל אביב 61297

Kindly note our new address:

Igud Yotzei Sin

P/O/B/ 29786

Tel Aviv 61297 Israel

3	ת. קאופמן	שנה טובה
3	ת. קאופמן	י. קליין בן 70
4		מזל טוב
4	ת. קאופמן	מיומן הידידות עם סין
5		באיגוד יוצאי סין
8	ד. דביר משה	כוחה של קהילת יהודי חרבין
12	ה. נחום הלוי	זיסר נכנס לסין
13	ד"ר א. קאופמן	רופא המחנה
17	ב. ארד	מקלות בקניידלעך
18	י. כהן	מסעותיו של נוסע יהודי
22	מ. ליכומנוב	אני והקולנוע
24	מ. רינסקי	על שורשים וענפים
28		החלטה של אהבה
32	מ. גולדברג	זיכרונותיו של מרק
36		לזכרם
37		לזכרו של יוסף לרנר

בקהל באתר של איגוד יוצאי סין

www.jewsofchina.org

האתר כולל מידע רב בתחומים הבאים:

- סדר כרונולוגי של אירועים בסין בהם היו מעורבים חברי הקהילה.
- פרסומים ותמלילי נאומים מקונגרסים וכנסים.
- מידע חשוב ממחקרים וספרים.
- קישורים לאתרים אחרים באינטרנט.
- רשימת קברים בבית העלמין בחואן שאן בחרבין.
- פורום חיפוש קרובים.
- תמונות (חלקן נדירות, המפורסמות בפעם הראשונה).

שנה טובה!

שנה טובה, חברים יקרים! לפי לוח השנה העברי על הסף ממתינה שנת 5769! אנו היהודים, כעם המאמין בעתיד טוב יותר, תמיד ובכל מקום, האמנו בימים טובים כאופטימיסטים חסרי תקנה.

השנה החולפת הייתה לא קלה לישראל, ליהודים בתפוצות ולקהילתנו הקטנה מסין.

הארץ הייתה במצב של מלחמה, אם כי הדבר נגע מדי יום לכ-150 אלף ישראלים באזור עוטף עזה, אשר היו קרוב להפצצות יומיות מעזה. כל שאר המדינה חיה חיים מלאים, כאילו אין ישראלים הגרים ליד עזה. האיומים של המנהיג האירני נמשכו, והסכנה שבידיו תימצא פצצת אטום, ממשיכה להדאיג את כל העולם הדמוקרטי ואותנו, הישראלים.

לצד הישגים מרשימים של ישראל בשטחים שונים, נותרה דאגה על חוסר צדק חברתי. מתוך שבעה מיליון אזרחי ישראל, מליון וחצי נמצאים מתחת לקו העוני.

לצערנו, מספר החברים מהדור הישן הולך ומצטמצם, ביניהם תורמים עיקריים לקרנות השונות של האיגוד.

כל זה משפיע על היקף עבודתנו ומאלץ אותנו לחשוב על עתידנו. אך האמונה העמוקה במטרת הפעילות שלנו נותנת כוח להמשיך באותה דרך בה אנו הולכים מזה 57 שנה מאז הקמת האיגוד.

מה נותן לנו ולעם בישראל להמשיך בחיים נורמליים בנווה מדבר המוקף במדבריות של שנאה ופראות? האמונה בצדקת חיינו כאן, במולדת היחידה שלנו אשר דורות חלמו עליה ואשר התמזל מזלנו לחיות בה, להיאבק ולהמתין לימים טובים יותר למען המדינה והעם.

שנה טובה לכם ידידים יקרים! שתהיה שנה זו שנת שלום ופריחה לישראל ולעולם כולו ולכל יהודי התפוצות!
שנה טובה!

במה ששייך לקהילת יוצאי סין, אנו ממשיכים לחיות, לעבוד, ולתרום לנזקקים, ולשמר בקרב הדור הצעיר את עברם של קהילות יהודיות בסין. אמנם ברשימת הנזקקים מתוך יוצאי סין נמצאים 88 איש, על פי הנתונים של הראשון בספטמבר, אך יש לזכור, שעזרתנו מתבטאת בסכום צנוע, אשר אותו מקבלים ערירים, זקנים, וחולים מתוך הקופה שלנו לעזרה סוציאלית.

150 סטודנטים - נכדים ונינים של יוצאי סין מקבלים מידי שנה בחג החנוכה מלגה מקרנות של איגוד יוצאי סין. כתב העת "בולטין", אשר יוצא לאור 54 שנים בשלוש שפות - רוסית, אנגלית ועברית, האתר שלנו באינטרנט לא רק מאירים על עבודתנו, אלא גם מהווים אוצר המשמר את עברנו בסין.

מרכז "בית פונבה" - משרד, הוצאה לאור של "בולטין", פגישות יום א', עבודה בארכיון של האיגוד - כל אלו הם אוצר למורשת.

יוסי קליין - בן 70

ב-23 ביולי מלאו ליוסי קליין, ידידנו מחרבין 70 שנה.

יוסי קליין ממלא תפקיד חשוב בין יוצאי סין אשר הגיעו לישראל כילדים והצטרפו לפעילות באיגוד יוצאי סין כדור המשך.

לפני 13 שנה הגיע יוסי לאיגוד ונרתם לעבודה, בהתחלה כממלא מקום הגזבר, ומאוחר יותר התמנה לגזבר, לסגן יו"ר ובעשר השנים האחרונות הוא ממלא מקומו של יו"ר באיגוד יוצאי סין.

יוסי נאמן לעבודתו הקהילתית ותורם את כל זמנו לאיגוד. זה לא רק שני ימי עבודה מלאים במשרדי איגוד יוצאי סין, זוהי גם דאגה קבועה למצבנו הכלכלי, קשר עם בנקים, ניהול חשבונות ועבודה עם רואה חשבון. יוסי חי את חיי האיגוד. הוא איש תרבות המגלה עניין רב במתרחש בישראל ובעולם. עם יציאתו לגמלאות לפני חמש

שנים החל להקדיש את כל זמנו לאיגוד. הוא האיש שיזם והפעיל את האתר שלנו באינטרנט המוקדש לעבר היהודי בסין. כמין כן, תורם יוסי מזמנו לעבודה באגודת הידידות ישראל-סין בתפקיד ממלא מקום היו"ר והגזבר.

הוא ידוע בסין, במיוחד בחרבין, שם ביקר כבר חמש פעמים. באחד הביקורים מילא תפקיד של ראש המשלחת על פי ההזמנה של אגודת הידידות הסינית העולמית, ופעם אחרת כראש המשלחת בסמינר השלישי על אודות ההיסטוריה של יהודי חרבין ב-2007.

יוסי ממשיך את המסורת אותה החל אביו המנוח סיומה קליין, שהיה בזמנו חבר הוועד של יהודי חרבין (חדו), מפקד בית"ר ועורך עיתון "הדגל" שיצא לאור בחרבין. לאחר הגיעו לישראל, מילא תפקיד יו"ר בשני כנסים של איגוד יוצאי סין ויו"ר הוועד

להוצאת הספר של ד"ר א. י. קאופמן "רופא המחנות - 16 שנה בברית המועצות", שיצא לאור בעברית וברוסית.

יד הגורל הנחתה את בנו של סיומה, יוסי, ליזום את כתיבת ספרו של ת. קאופמן, בנו של ד"ר קאופמן, "הדות חרבין אשר בלבי" בשפות עברית ואנגלית.

יוסי - אבא וסבא אוהב אשר דואג לילדיו ונכדיו. איש צנוע אשר מעדיף להישאר בצל ובורח מפרסום.

בשמחה, אנו מציינים את יום הולדתו ומברכים אותו ואת רעייתו פנינה, את ילדיו ושמונת נכדיו, ומאחלים לכולם אושר הצלחה ועוד שנים רבות של עשייה מבורכת.
יוסי, עד 120!

ורדה פריבר-זוסמן - בת 70

לידידתנו מהנוקו - ורדה פריבר-זוסמן ימלאו השנה 70 שנה. איגוד יוצאי סין מברך את ורדה ומשפחתה לרגל המאורע המשמח ומאחל להם בריאות והצלחה עד 120!

שמחה בבית משפחת שנייר

לידידתנו שולמית שנייר נולדה נכדה בשם קרין. שולמית - ילידת שחנאי בת לילי בומש וייסברגר זל וגרישה וקסלר זל. הנכדה קרין היא בתו של הבן יהודע שנייר ורעייתו משי. איגוד יוצאי סין מברך את שולמית וכל משפחת שנייר לרגל המאורע המשמח ומאחל בריאות, אושר והצלחה.

שמחה בבית משפחת סנדל

שמחה במשפחת יהודית וישראל סנדל - לבנם אילן ורעייתו מירב נולד בן ושמו בר. נכד ליהודית (דיפה קליין) ידידתנו מחרבין ובעלה ישראל. איגוד יוצאי סין מברך את יהודית, ישראל וכל משפחת סנדל לרגל המאורע המשמח ומאחל להם

שישים שנה לנישואי ידידינו מחרבין

בחודש ספטמבר, חגגו מחרבין, ידידינו ילידי חרבין פול ואסתר אגרן 60 שנה לנישואיהם. הם נישאו בחרבין לפני 60 שנה, ב-1948. החגיגה התקיימה במלון "מודרן" ואורגנה על-ידי עיריית חרבין. זה היה אירוע חגיגי ומרגש, שנערך על ידי ידידינו הסיניים לכבוד ילידי העיר.

אסתר ונדל - בת 65

ב-4 באוגוסט, מלאו לאסתר ונדל משנחאי 65 שנה. אסתר משקיעה עבודה רבה באיגוד יוצאי סין. אנו מאחלים לאסתר ולמשפחת ונדל בריאות והצלחה עד 120!

כל השנים היה אליק ידיד של איגוד יוצאי סין. בתקופה בה חי באוסטרליה, סידיני, היה י"ר איגוד יוצאי סין בסידיני, ועזר לנו רבות. כיום ממשיך אליק לעסוק בעבודה ציבורית במסגרת הקהילה היהודית באנגליה. איגוד יוצאי סין שולח ברכות חמות לאליק ליום הולדתו ומאחל לו בריאות והצלחה עד 120!

גרי ברבינסקי - בן 75

לידידתנו מחרבין גרי ברבינסקי מלאו 75 שנה. איגוד יוצאי סין מברך את גרי ואת דניאלה ואת כל משפחת ברבינסקי ומאחל לכולם בריאות והצלחה עד 120!

שרה אומנסקי - בת 75

שרה אומנסקי, אלמנתו של ידידינו גרי אומנסקי, חוגגת השנה את יום הולדתה ה-75. איגוד יוצאי סין מברך את שרה ואת כל משפחת אומנסקי ומאחל לכולם בריאות והצלחה עד 120!

מיכאיל רינסקי - בן 75

למיכאיל רינסקי, עובד מתמיד של ה"בולטין", מלאו 75 שנה. חברי ההוצאה לאור של "בולטין" איגוד יוצאי סין מברכים מקרב לב את בעל השמחה, ומאחלים לו בריאות, הצלחה והמשך עבודה עיתונאית מבורכת.

ידידה גוטפריד בת 80

במרץ השנה מלאו 80 שנה לידידתנו משנחאי (הונקו) ידידה גוטפריד. איגוד יוצאי סין מברך את ידידה ואת כל משפחת גוטפריד בשמחתם ומאחל לכולם בריאות והצלחה עד 120!

שמחה במשפחת רובל

שמחה במשפחתו של ידידנו מחרבין וטינצזין, חיים רובל, עם הולדתה של הנינה סופיה. איגוד יוצאי סין מברך מקרב לב את משפחת רובל ומאחל להם בריאות והצלחה עד 120!

רחל רבקיין בת 90

ב-1 באוגוסט, לידידתנו מחרבין ומשנחאי, רחל רבקיין (ברנשטיין) מלאו 90 שנה. במשך שנים הייתה רחל פעילה באיגוד יוצאי סין בחדרה ותל-אביב, היא הייתה חברה בוועד המרכזי של איגוד יוצאי סין בוועד הנשים של האיגוד.

בחרבין סיימה רחל את הקולג' של אימקה (YMCA), ומאוחר יותר נסעה לשנחאי. היא נישאה ליעקב רבקיין - יוצא חרבין, בן למשפחה ידועה בעיר. ב-1949 הגיעה המשפחה לישראל והתגוררה בגבעת-אולגה, הסמוכה לחדרה. כל השנים עבדה רחל בחברה אמריקנית עד יציאתה לגמלאות. במשך שנים לקחה חלק פעיל בחיי העיר, הייתה פעילה ב"נעמת", באגודת הגמלאים ועוד.

רחל היא אישה משכילה, השולטת בשפות עברית, אנגלית ורוסית. היא אשת ספר. בנותיה יהודית ואילנה חובקות משפחה, נכדים ואחיינים. מכריה הרבים מכבדים ומעריכים אותה. איגוד יוצאי סין מברך את רחל מקרב לב ואת כל משפחת רבקיין ושולח איחולי בריאות והצלחה עד 120!

אליק פיימן - בן 75

לידידתנו אליק פיימן, יליד חרבין המתגורר היום בלונדון מלאו 75 שנים.

מיומן הידידות עם סין

ת. קאופמן

בארץ גדולה זו והמתעניין בעמה. אנו מקווים לצפות בעוד עבודות של שאלו סגל, איש אשכולות בתחום הצילום.

ספרים חדשים על סין

בחודש אוגוסט יצאו לאור בעברית שני ספרים על סין. אחד מהם של יהודע חיים, שגריר ישראל לשעבר בהודו ובסין "מנחש הקוברה עד הדרקון". מחברו של הספר השני הוא הנספח לחקלאות בשגרירות ישראל בסין עמרם אולמרט "סין שלי". ספרים אלו מהווים אוצר בהבנת סין של היום וכן גורם חשוב בהדיוק יחסי ידידות בין שני העמים.

אנו מאחלים הצלחה למשתתפי התערוכה. זוהי תצוגה ראשונה של ישראל בפני תושבי העיר.

תערוכת צילומים של שאול סגל בנושאים סיניים

בקמפוס של אוניברסיטת תל-אביב נפתחה תערוכה של צלם ישראלי ידוע, שאול סגל, המוקדשת לסין. בצילומים מופיעים ילדים סיניים, זקנים, נציגי מעוטנים שונים המתגוררים בסין, חיי עיר וכפר. בעבודותיו הצליח שאול סגל להעביר דקויות מחייהם של הסינים. התערוכה פתוחה לכל החפץ להכיר את החיים

תערוכה בצ'ונצין

בסוף השנה תתקיים תערוכת צילומים בצ'ונצין, המוקדשת ל-60 שנה למדינת ישראל, ובה עבודות של עשרים צלמים ישראליים. התערוכה היא פרי מאמצים משותפים של המחלקה לידידות בין סין לארצות זרות ואגודת הידידות ישראל-סין. לפני עשר שנים נוצרו קשרים בין שני הארגונים, כאשר הגיעה לכאן משלחת מצ'ונצין. חידוש היחסים בינינו לבין אגודת הידידות בצ'ונצין מהווה גורם חשוב בעבודתנו, מאחר והעיר צ'ונצין היא אחת הערים הגדולות בסין (32 מיליון תושבים).

באיגוד יוצאי סין

ישיבת ההנהלה של איגוד יוצאי סין

ב-28 ביולי ב"בית פונבה", התקיימה ישיבת של הנהלת איגוד יוצאי סין, בנוכחותם של ת. קאופמן, י. קליין, ר. וינרמן, ג. ברבינסקי, א. ונדל, י. גורי, ב. דראל, ג. כץ, מ. קמינוקה, ר. רשינסקי, י. סנדל, א. פרדקין ומ. ליכומנוב. ת. קאופמן סיפר על עבודת האיגוד במחצית הראשונה של 2008. דבריו אושרו על ידי הנוכחים.

י. קליין הציג את המאזן הכספי של אגוד יוצאי סין עד 31 בדצמבר 2007 ודין וחשבון למחצית הראשונה של 2008. המאזן אושר.

אסיפה כללית של איגוד יוצאי סין

בהתאם לחוק משרד המשפטים, חייבים ארגונים קהילתיים לערוך אסיפה כללית שנתית. אסיפה מסוג זה התקיימה ב-28 ביולי באיגוד יוצאי סין. האסיפה אישרה את הדין וחשבון שהוצג לה לגבי השנים 2007-2008. י. קליין הציג את המאזן הכספי עד 31 בדצמבר 2007, אשר אושר פה אחד. מאוחר יותר נבחרה הנהלת האיגוד בהרכב הבא: ת. קאופמן - יו"ר, י. קליין - ממלא מקום יו"ר וגזבר, ר. וינרמן - סגן יו"ר ומזכיר, חברי ההנהלה - י. ביי, ב. ברשדסקי, א. ונדל, י. גורי, ד. גוטמן, ב. דראל, ג. כץ, מ. קמינוקה, א. פודולסקי, ט. פסטונוביץ', ר. רשינסקי, י. סנדל, צ. פיינברג וא. פרדקין. בנוסף נבחרה ועדת ביקורת בהרכב הבא: מ. ליכומנוב - יו"ר וחברי הוועדה - ג. ברבינסקי וז. וטנר. כמו כן אושר רואה החשבון של איגוד יוצאי סין ח. רדלי.

מפגש של יוצאי הקהילה הספרדית משנחאי

ב-3 ביולי במרכז ליהדות בבל - יוצאי עיראק - התקיימה פגישת יוצאי הקהילה הספרדית משנחאי.

את הפגישה יזמה קבוצה בת 16 איש ובראשה רבקה טוייג. בפגישה נדונה שאלת ארגון תערוכה שתוקדש ליהודי עיראק.

ישיבת הוועד לאגודת הידידות ישראל-סין

ב-4 באוגוסט התקיימה ישיבת הוועד לאגודת הידידות ישראל-סין בה השתתפו ת. קאופמן, י. קליין, ר. וינרמן, י. לדז'נסקי, ג. כץ, ב. דראל, ס. מילר, ו. פריבר-זוסמן.

ת. קאופמן סיפר על העבודה באגודת הידידות ישראל-סין בשנת 2007 ובמחצית

הראשונה של 2008 (עד 31 ביולי). י. קליין הציג את המאזן הכספי עד 31 בדצמבר 2007 וכן דווח כספי עד 31 ביולי 2008. המאזן והדווח אושרו על ידי הנוכחים. נערך דיון בקשר לתכניות עתידיות של האגודה ושאלת בית הכנסת בטינצ'ינג.

קבלת פנים לרגל פתיחת המשחקים האולימפיים בבייג'ינג

ב-8 באוגוסט, בתל-אביב, בהנגר ון אשר בנמל תל-אביב, ערך שגריר סין בישראל קבלת פנים לרגל פתיחת משחקי האולימפיאדה ה-XXIX בבייג'ינג. בקבלת פנים השתתפו 700 מוזמנים, ביניהם נציגי השלטון הישראלי, חברי משרד החוץ, חברי כנסת, ונציגים רבים מקרב הקהילה הישראלית.

נשאו דברים השר זאב בויס ושגריר סין צ'או צ'ון. במשך קרוב לארבע שעות הוקרן על מסכי ענק טכס פתיחת האולימפיאדה ששודרה מבייג'ינג. את איגוד יוצאי סין ואגודת הידידות ישראל-סין ייצגו ר. ות. קאופמן, פ. וי. קליין, א. ור. וינרמן וא. פרדקין.

קהילות יהודיות בסין במאות הקודמות

במאה העשרים היו בסין קהילות יהודיות בערים הבאות: חרבין, מנצ'וריה, צ'ניאן (מוקדן), חנדאוחצה, דליאן (דיירן), טינצ'ינג, חנקאו, פקין, צינדאו והונג-קונג. בשנחאי היו שלוש קהילות: יהודי ספרד שהגיעו באמצע המאה התשע עשרה, יהודי אשכנז (ממוצא רוסי), פליטים מגרמניה ואוסטריה.

סך הכל בין השנים 1842 עד 1963 היו בסין 15 קהילות יהודיות.

פרופסור מרון מדז'יני "ב"בית פונבה"

פרופסור מהאוניברסיטה העברית בירושלים, מרון מדז'יני יחד עם אחיינו רונן מדז'יני ביקרו ב"בית פונבה" ונפגשו עם ת. קאופמן וי. קליין.

אביו של פרופסור מדז'יני, משה, היה אחד מהציונים הרוסיים המובילים, אשר פעילותו החלה בסיביר, אירקוזק, ונמשכה בחרבין. ב-1919 נסע משה מדז'יני לפלשת'ינה והיה בין העולים הראשונים. בפלשת'ינה עבד כעיתונאי וכפרשן פוליטי ברדיו. במשך מספר שנים שלח לחרבין כתבות על ההתיישבות היהודית בפלשת'ינה אשר התפרסמו בעיתון

המקומי "חיי היהודים". כיום בנו, הפרופסור מרון מדז'יני, אוסף חומר על ההיסטוריה של הציונות בסיביר ובסין.

התיירים שלנו בסין

בין ה-9 ל-15 במאי ביקרה קבוצת תיירים מישראל ובראשה, אבי פודולסקי - חבר הוועד של אגודת הידידות ישראל-סין. הקבוצה מנתה 24 איש ובהם ארכיטקטים ומהנדסים. תכנית הטיול כללה את שנחאי, שיאן, צ'ונצ'ינג, חרבין ובייג'ינג.

בשנחאי ביקרה הקבוצה במוזיאון "אהל משה" בהונקיו. ואילו בחרבין, הם היו אורחים של המרכז לחקר יהדות סין של האקדמיה למדעי החברה במחוז הילודצ'יאן ונפגשו עם הפרופסור צו ויי ועם ידידו משכבר, סבטלנה, גרישה וגליה. הקבוצה ביקרה במוזיאון להיסטוריה היהודית בחרבין הממוקם בבית הכנסת החדש, וכן בכל המבנים שהיו שייכים בעבר לקהילה היהודית בעיר, ובבית הקברות היהודי. לכבוד האורחים מישראל, התקיים במלון "מודרן" בו הם שהו, ערב חגיגי. תערוכה מסחרית משנחאי בתל-אביב

ב"גני התערוכה" בתל-אביב, בין ה-2 ל-4 ביוני התקיימה תערוכה מסחרית, בה הציגו חברות שונות משנחאי בביתנים שונים מוצרים הנוגעים במשק חקלאי, הפקת מים, טכנולוגיות שונות, תקשורת, תיירות ומסחר. בתערוכה השתתפו כמאה חברות משנחאי לרגל מלאת 15 שנה לחתימת ברית ערים תאומות בין שנחאי לחיפה.

81 שנה להקמת צבא השחרור בסין

ב-31 ביולי התקיימה במלון "השרון" בהרצליה, קבלת פנים חגיגית על ידי הנספח הצבאי של שגרירות סין בישראל, אלוף משנה ליו סיאנצ'או לרגל מלאת 81 שנה להקמת צבא השחרור של סין.

בקבלת הפנים השתתפו למעלה משלוש מאות מוזמנים, ביניהם קצינים מצה"ל, נספחים צבאיים מארצות שונות ונציגים ישראלים שונים.

את אגודת הידידות ישראל-סין ייצגו ר. ות. קאופמן, פ. וי. קליין וא. פרדקין.

הנצחת זכרם של ר. וח. ברנשטיין באוניברסיטה העברית על הר-הצופים בירושלים

ב-25 ביוני, באוניברסיטה העברית בהר הצופים בירושלים, התקיים כנס חגיגי לרגל (המשך בעמוד 6)

במקום פרחים לראש השנה

ידידים יקרים,

חג ראש השנה הולך ומתקרב, ואיגוד יוצאי סין, כמו בשנים שעברו, מוסיף להעניק לאלה המקבלים עזרה סוציאלית, סכום נוסף על תמיכה חודשית שהם מקבלים, כך נעשה פעמיים בשנה.

עפ"י הנתונים ל-1 ביוני 2008 אנו מושיטים עזרה סוציאלית חודשית ל-87 יוצאי סין בישראל. ברוב המקרים מדובר בקשישים, גלמודים וחולים. וחלקם עולים חדשים שעלו ארצה מברה"מ לשעבר ושעזבו את סין עם פינוי עובדי מסילת הברזל הסינית-מזרחית וכן אחרי מלחמת העולם השנייה. מצבם של רבים מיוצאי סין אלה קשה מאוד, ובלי עזרת האיגוד, הם אינם יכולים לאזן את תקציבם.

כולנו יודעים שבשנים האחרונות התמעט מאוד מספר תורמים הן בישראל והן בחו"ל. בהתאם לכך התמעטו מאוד סכומי כסף המתקבלים לקרן העזרה הסוציאלית. עם כל זה, מספר הנזקקים נותר גבוה מהקודם. עזרה סוציאלית ליוצאי סין מתבטאת בסך של 100,000 דולר ארה"ב לשנה. אנו פונים אליכם בבקשה לתרום לקרן העזרה הסוציאלית במקום פרחים לחגים וכן במקום פרחים לחגים אחרים, לימי הולדת וליובלות, לחתונות ולחגיגות משפחתיות אחרות. אנו נשלח הודעה מתאימה למי שהתרומה נעשתה לכבודו.

אנו סמוכים ובטוחים שהתורמים יקבלו סיפוק גדול מהשתתפות במעשה אצילי כל-כך - עזרה ליוצאי סין הנזקקים. פרחים נובלים מהר, ואילו מעשה עזרתכם מאפשר לקשט את ימיו של קשיש וגלמוד.

את תרומתכם אנו מבקשים לשלוח לפי כתובת:

איגוד יוצאי סין בישראל

ת.ד. 29786, תל-אביב 61297

בברכות נאמנות ובמיטב איחולים לחגים! שנה טובה ומבורכת!
בידידות,

הוועד המרכזי של איגוד יוצאי סין

יו"ר - **ת. קאופמן**

מ"מ יו"ר וגזבר - **י. קליין**

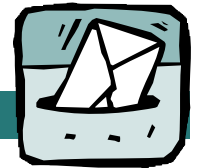
באיגוד יוצאי סין (המשך מעמוד 5)

וג'ון עם משפחותיהם, חברי הפרופסור מהאוניברסיטה וידידים קרובים. כל הנוכחים הוזמנו על ידי האוניברסיטה לארוחה, אשר אחריה התקיימו שיחות וחילופי דעות בין הפרופסורים הנוכחים לבין פרופ. ברטון בנושאים אקטואליים הנוגעים ליחסי חוץ עם יפן. חלק מהשיחות התקיימו בשפה היפנית.

לפרופסור ברטון מגן מכסף 60" שנה למדינת ישראל - 90 שנה לאוניברסיטה העברית בירושלים", תוך שהוא מציין את תרומתו האדירה למדע במאמרים שפרסם ולמעלה מ-150 ספרים הנוגעים ליחסי חוץ בין יפן לארצות המזרח הרחוק. בטכס נכחו בניו של פרופסור ברטון, דוד

הקמת קרן למלגות לתואר פוסט-דוקטורט בנושא "חסים בינלאומיים בארצות המזרח הרחוק", במיוחד יפן. הקרן הוקמה על ידי הפרופסור פטר ברטון (זייקה ברנשטיין) לזכר הורויו שהלכו לעולמם ראיסה וחלבנה ברנשטיין. סגן נשיא האוניברסיטה אליהו הוניק העניק

ת.ד. - 29786

תדי היקר,

אני מודה לך על הזכות להימנות עם קוראי הבולטין שבעריכתך. מבין הבטאונים הרבים שאני נחשף אליהם מדי שנה אני מבקש לציין את התרשמותי כי מדובר ברציני ובמקיף מביותר מביניהם, הן במטרות שהציב לעצמו והן במידע השוטף, המדוייק והצנוע הנפרס כאן. בגליון האחרון התרשמתי בעיקר מתלאותיה של משפחת גלזמן, מהסיפור על רחוב עמרמי בכפר סבא ע"ש ברוך עמרמי (מיוצאי חרבין) ומהראיון עם האחראי לקשרי מסחר של שנחאי - וואנג ג'יאנג, ששהה בארץ לרגל תערוכת סחר שהתקיימה בגני התערוכה בת"א. כתושב גבעתיים שמחתי לגלות שיש לנו ברית ערים תאומות עם חרבין ומשלחת רמת דרג התארח אצל ראש עירנו ראובן בן שחר. כמו כן הידיעה על ספרו של עמרם אולמרט - "סין שלי" העומד לראות אור בקרוב, מסקרנת ומעוררת ציפיות.

לסיום, שבחים על המאמר שלך "סין והיהודים" המציג באופן תמציתי (לרגל ההכנות הנשלמות לאולימפיאדת - בייג'ין). את היחס הטוב לקהילה היהודית לאורך שנים. הן מצד העם הסיני והן מצד השלטונות שלא פגעו ביהודים, לא בזכויותיהם האזרחיות ולא בדתם. לאחר כינון היחסים הדיפלומטיים גם עשתה ממשלת סין רבות לשימור העבר היהודי. זו מדינה שלא ידעה מעולם אנטישמיות והיחס שגילתה כלפי היהודים גם בימים הקשים בתולדותינו ירשם באותיות זהב בהסטוריה של העם היהודי.

אני מאחל לך המשך פעילות נמרצת וברוכה למען יוצאי סין בישראל ולחיזוק היחסים הטובים בין שני העמים.

בברכה

צביקה אידלמן
ריינס 10 גבעתיים

בשתי שפות - אנגלית ורוסית. עורכת כתב העת באנגלית הייתה יהודית חסר, וברוסית - מיליה יואניס בעלה של ריסה יואניס. מחוץ לעבודתו בכתב העת היה מיליה יואניס, ידידו מחרבין ומשנחאי מפקד בית"ר בשנחאי.

כתב העת יצא לאור אחת לשבועיים, והוא ממלא תפקיד חשוב בהיסטוריה של יהודי שנחאי.

איגוד יוצאי סין מודה לריסה יואניס על מתנתה יקרת הערך, אשר תרמה רבות לחקר ההיסטוריה היהודית בסין, ומאחלת בריאות, אושר והצלחה לה ולבני משפחתה.

במקצועות הבאים: 5 - אגרונומיה, 1 - מוסיקה, 3 - רפואה, 6 -הסטוריה יהודית, פילוסופיה ודת, שפות זרות - 2, פסיקה - 1, יחסים בינלאומיים - 3.

שיקר ערך מריסה יואניס

ידידתנו מחרבין ומשנחאי, ריסה יואנס (טוקצ'נסקה) העניקה לארכיון איגוד יוצאי סין אוסף של ארבעה כרכים מכתב העת "תגר" שיצא לאור בשנחאי בשנים 1946-1948.

כתב העת "תגר" היה גוף רשמי של הציונים-הרבזיוניסטים ושל ארגון "ברית טרומפלדור" במזרח הרחוק ויצא לאור

סטטיסטיקת המלגות

2007/2008

144 מלגות חולקו ב-11 בדצמבר 2007 במפגש המסורתי של יוצאי סין מקרנות שונים של איגוד יוצאי סין. את המלגות קיבלו ילדים, נכדים ונינים של יוצאי סין.

רשימת הסטודנטים הלומדים באוניברסיטאות ומכללות בארץ:

11	באוניברסיטה העיברית בירושלים
26	באוניברסיטת תל-אביב
10	באוניברסיטת חיפה
7	באוניברסיטת בן-גוריון בבאר שבע
12	באוניברסיטת בר-אילן
14	באוניברסיטה הפתוחה
55	במכללות שונות

בשנה הראשונה ללימודים רשומים 43 סטודנטים, שנה שנייה - 45, שנה שלישית - 31.

24 סטודנטים ממשיכים בלימודיהם במטרה לקבל תואר מוסמך (ma).

בין מקבלי המלגות 78 סטודנטים ו- 65 סטודנטיות.

116 סטודנטים מתוך 144 מקבלי מלגות הם צאצאי יהודים רוסיים יוצאי סין, 14 סטודנטים הם צאצאי הקהילה הספרדית משנחאי, 13-צאצאי פליטים מאירופה שמצאו מקלט בשנחאי בגטו הונקו. ל- 80 סטודנטים שורשים מחרבין, 50 - משנחאי, 11-מטינצ'ין.

60 סטודנטים קיבלו מלגות לזכר ג'ון ואלכסנדרה מייזין, 50 - מקרן לזכר מישה כוגן ו- 33 - מקרנות שונים של איגוד יוצאי סין.

הצעה ליצירת בסיס נתונים ברשת אינטרנט

סטודנטים מסין בין מקבלי

המלגות 2007/2008

במפגש המסורתי של יוצאי סין בחג החנוכה, אשר התקיים בתל-אביב ב-11 בדצמבר 2007, קיבלו 21 סטודנטים סיניים הלומדים בבתי הספר להשכלה גבוהה בישראל, מלגות מקרן לאגודת הידידות ישראל-סין, משגרירות הרפובליקה הסינית העממית, מדני ברקוביץ' ומקרן לזכר אהרן ואיזה ירחו.

הסטודנטים הסינים הגיעו לישראל מביג'ין, שנדון, ננקין ושנחאי. באוניברסיטה העיברית בירושלים לומדים 9 סטודנטים, באוניברסיטת תל-אביב - 4, באוניברסיטת בן גוריון בבאר שבע-6, ובאוניברסיטת בר-אילן - 2. 14 מבין הסטודנטים בעלי תואר דוקטור (phd), שלושה בעלי ma.

לימודיהם של הסטודנטים מתרכזים

חלוקת מלגות לסטודנטים 2008-2009

תנאים לקבלת מלגות

1. הסטודנט/ית צאצא מוכח של יוצאי סין (לא כולל בני/בנות זוגם).
  2. הסטודנט רשום ללימודים אקדמיים מלאים במוסד אקדמי מוכר ע"י המועצה להשכלה גבוהה בישראל.
  3. עדיפות לסטודנטים ששרתו שרות צבאי.
- העומדים בתנאים הנ"ל מתבקשים למלא את "טופס בקשה למלגה" ולהעבירו לאיגוד יוצאי סין (פקס: 03-5161631; igud-sin@013.net) בלווי כל המסמכים הנדרשים עד 15 באוקטובר 2008.
- ניתן לקבל את טופס הבקשה ע"י פנייה למשרדי האיגוד בטלפון 03-5171997 או בדוא"ל הנ"ל.
- טפסי בקשה שיתקבלו לאחר תאריך זה לא יתקבלו.
- לאחר קבלת הטופס והמסמכים, תיבדק הבקשה על ידי ועדת המלגות של איגוד יוצאי סין.
- סטודנטים שבקשותיהם תאושרנה יקבלו הודעה על כך והזמנה לטקס חלוקת המלגות, שיתקיים ביום רביעי 24 בדצמבר 2008.
- נכוחות בטקס - תנאי לקבלת המלגה.

עבודת משרד אגוד יוצאי סין בחגים

ביום ב' 29 בספטמבר, יום ג' 30 בספטמבר ויום א' 1 באוקטובר משרדים סגורים לרגל חג ראש השנה.

ביום ד' 8 באוקטובר ויום ה' 9 באוקטובר משרדים סגורים לרגל יום הכיפורים.

ביום ג' 14 באוקטובר ויום ג' 21 באוקטובר משרדים סגורים לרגל חג הסוכות.

ביום ב' 13 באוקטובר וימים ד' 15, ה' 16, א' 19 ובל' 20 באוקטובר משרדים יהיו פתוחים מ - 8.30-13.00 בצהריים.

כוחה של קהילה

קהילת יהודי חרבין מסין

דנה דביר משה

תקציר

מטרת מחקר איכותני זה להבין מה עומד מאחורי עוצמתה וכוחה של קהילת יהודי סין בחברה מרובת תרבויות הן בגולה בסין והן במדינת ישראל ומה מייחד אותה על פני קהילות אחרות.

סיפורה של הקהילה היהודית בחרבין נמשך על פני שישים וחמש שנה בלבד. אחד ממאפייניה המובהקים של הקהילה היהודית של חרבין הוא איפוא ייסודה המהיר, וההשתלבות המרתקת של יהודים בעלי רקע שונה בקהילה, יהודי חרבין באו ממקומות שונים והיו בעלי מורשת שונה, ניכרו פערים בין יהודים למדנים ויודעי ספר ליהודים חסרי השכלה בסיסית דתית.

בשונה מקהילות גרמניה, או פולין, או אחרות, שצמחו בגלות תוך גיבוש זהות ומסורת קהילתית, צמחה קהילת חרבין כמעט בן לילה. בישראל מושג הרב תרבותיות היא עובדה לאור המימדים המשמעותיים שהפכו זאת לתופעה מציאותית. קיום התופעה התעורר עקב הגירות, מעברים וריבוי תרבויות. מדיניות כור ההיתוך שאפיינה את תחילת מדינת ישראל במטרה ליצור בה חברה עם תרבות הגמונית אחת דומיננטית, לא הוכיחה עצמה ולהיפך אף גרם לפערים תרבותיים, כלכליים, חינוכיים ולתחושות תסכול ואפלייה.

אף על פי כן, קהילת יהודי סין התמודדה היטב בתהליך הסוציאליזציה החדש ואל מול הקשיים שנבעו מהיותה קהילה חדשה, לא מוכרת וחסרת משאבים ברובה. היא הצליחה לעשות זאת עקב אופייה המסתגל, המוטיבציה הבלתי נלאית להצליח בכל מקום ובכל מצב, מה שהיה מנת חלקה בסין ולווה גם בקשיים לא מעטים ובכושר ההישרדות שלה. ובהיותה ציונית הביאו אותה להשתלב במהרה, להצליח לבנות חיים מאושרים ולשמור על הקשרים והסולידאריות בתוך הקהילה, שאפיינו אותה כל כך בגולה ומאפיינים אותה עד היום. יתרה מכך גם היוו קטליזטור חברתי בקרב החברה ההטרוגנית מרובת התרבויות בישראל ועם קהילה בסין שרואה אותה מאז ומתמיד מקור השראה וחוזק בכל התחומים.

מבוא

מטרת מחקר זה היא ללמוד על הקהילה היהודית בעיר חרבין בסין שעלתה לארץ

ישראל בין השנים 1949-1952 מתוך נרטיבים סובייקטיביים של 18 אנשים נשים וגברים מתוך הקהילה המתגוררים ברחבי הארץ בגילאי 68-94.

אין מומחה טוב יותר מאשר האדם המתמודד אל מול קשיי הסתגלות כה רבים שמצריכים ממנו כוחות להתמודדות עם מצבי החיים ולפיכך הנרטיב של האנשים עצמם ופרשנותם להתנסויות אלו היוו מקור השראה ואבן דרך לכתיבת העבודה.

המחקר מבוסס על ראיונות עומק אישיים שאפשרו לאנשים לגולל ולחשוף את סיפורם הסובייקטיבי, תוך ניתוח התוכן של הנרטיבים והראיונות המצביעים על קהילה שורדת ומסתגלת, ציונית ובעלת מוטיבציה ראויה להערכה והערכה ששמה לה למטרה לנצח ולהיות מאושרת בחברה רב תרבותית, שלא בהכרח נוהגת בגישה הרב תרבותית.

פרק ראשון בעבודה מהווה רקע תיאורטי וסקירת ספרות על קהילת יהודי סין בפרספקטיבה של עבר היסטורי מורכב ומעניין בסין, בהמשך הסקירה הספרותית נעמוד על המעבר למדינת ישראל ועל קשיי הקליטה והעלייה שהיו מנת חלקה של הקהילה בבואה ארצה, מושגים רלוונטיים כמו ציונות, עלייה והגירה יבואו לידי ביטוי דרך ניתוח הקהילה.

פרק שלישי יוקדש לבחון את מהות הקשר בין קהילת יהודי סין בישראל כיום לבין הסינים בחרבין, שכתופעה אחרי הרבה שנים מהווה נקודה פנומנאלית מעניינת ביותר. כדברי הסינים למרות שהקהילה מנתה כמה עשרות אלפים בלבד, הקהילה היהודית השאירה את חותמה על כל תחומי החיים בסין. בשנחאי ובחרבין היו אלה יהודים אשר ייסדו את התעשייה, פיתחו את המסחר, ייצאו וייבאו סחורות, הקימו בתי חולים, בתי ספר וארגונים ומוסדות שונים.

פרק רביעי ינותחו הממצאים מהראיונות והמסקנות שיבהירו את התמונה מדוע קהילת חרבין כה נדירה ומיוחדת במינה.

שאלות המחקר:

האם ההצלחה של הקהילה היהודית מסין לשרוד ולהשתלב בא לידי ביטוי כתוצאה משיתוף פעולה ושימור המורשת היהודית ע"י הסינים בעבר ובהווה?

השערת המחקר:

הצלחתה של הקהילה היהודית מסין אינה נובעת ממקור תמיכה חיצוני, סיני ו/או אחר,

אלא קשור הלאלמנטים פנימיים בתוכה.

פרק ראשון:

היהודים הראשונים בסין - היסטוריה

כשהחלה הגולה או התפוצה היהודית ללבוש מימדים נרחבים, נדדו אלפי יהודים לפרס ולערב. חלקם המשיכו צפונה לאזור "דרך המשי" וחלקם לפי עדויות להימצאותם של יהודים בסין מראשית המאה השביעית, נדדו בדרכי יבשה לצפון מערב סין אמנם לא במספרים גדולים, חלקם פנו דרומה להודו ועסקו במסחר והפליגו לסין בימי שושלות טנג וסונג והשתקפו בערי נמל בחופיה המזרחיים של סין. במאה השתיים עשרה נוסדה בקאי-פנג-9, בירת הפרובינציה הונן, קהילה יהודית ולה בית כנסת כנראה ע"י יהודים שהגיעו מפרס ומהודו כסוחרים אריגים. גם בימי שושלת יואן נדדו יהודים עם צבאות מונגולים מזרחה.

בני הקהילה שמרו על מצוות המילה, שבתות ומועדים ונשמרו מאכילת חזיר. על פי עדויות מיסיונרים מראשית המאה השבע-עשרה, נמצא בקאי-פנג-9 בית כנסת שדמה בצורתו למקדש סיני. אולם זה נפגע בשנת 1642. בית הקברות היהודי שמחוץ לעיר נסחף, ורוב הקהילה נטמעה. וכשהגיעו יהודים מרוסיה הקהילה כבר לא הייתה קיימת. יהודים הגיעו לעיר המשגשגת שנחאי עוד בשנת 1842 מעיראק בעיקר מבגדאד, כ-300 משפחות כ-1000 איש ביניהם אילי ההון ששון כדורי, חרדון ואחרים, חלוצי התעשייה והתשתיות בשנחאי, שהקימו תחנות כח ותחנות לייצור ואספקת גז, בתי מלון ועוד. היו להם מוסדות דת וחינוך, ארגוני צדקה ועיתון באנגלית.

יהודים שהגיעו מרוסיה לחרבין החל מסוף המאה התשע עשרה, הקימו קהילה חדשה ולא נטמעו ואף שימרו את אורחות החיים שהביאו עימם ממזרח אירופה. מהפיכות 1905 ו-1917 ברוסיה חוללו זרם פליטים חדש וכמובן פליטי רדיפות הנאצים מאוחר יותר בשלהי שנות ה-30. העניין בהם הולך וגובר והצטברו מחקרים, ספרים ומאמרים, בשל מיסיונרים סיניים, מלומדים יהודים וסינולוגים מערביים, (שפירא, 1987).

ראשית הקהילה היהודית בחרבין, סין

(השנים הראשונות (1898 עד 1914)

העיר חרבין היא בירת מחוז היילונג קיאנג

במנצ'וריה הצפונית, צפון מזרח סין. במאה ה-19, עדיין היתה חרבין שם כללי לקבוצת כפרים קטנים על גדות הנהר סונגהואה. התפתחותה כעיר החלה עם תחילת הפלישה הרוסית למנצ'וריה לקראת סוף המאה ה-19. רוסיה ראתה סכנה מיפן הדורכת באסיה היבשתית וחמדה לעצמה את הנמלים הנקיים מקרח דא ליין ופורט ארתור. הרוזן ויטה, שר האוצר הרוסי, הצהיר בגלוי בפני הצאר ב-1895 שיש להודיע ליפן שאל לה להשתלט עליו אחרת רוסיה תעשה הכול כדי לעמוד על האינטרסים הלאומיים שלה. צרפת וגרמניה היו נכונות לעזור לה ויפן תמורת פיצוי כספי נסוגה מהאזור. הסינים היו אסירי תודה לרוסים ורצו להשתתף בפיצוי הכספי ליפן.

אישים סיניים נפעמו מהפגנת הידידות וקראו לכונן ברית עם רוסיה כמגן מתוקפנות יפנית ומערבית נוספת. כדי לעודד את החדירה לסין בדרכי שלום ולחסוך בזמן וכסף שוכנעו לבנות מסילות ברזל שיחישו את הגעת הכוחות הרוסיים בעת הצורך. ולבסוף ההסכם נחתם בשנת 1896 בין ממשלת סין ורוסיה בסנט פטרבורג הוכרז השטח לאורך המסילה כשטח חוץ טריטוריאלי בשליטה רוסית לתקופה של 80 שנה ובסיומה יוחזר השטח לסין. סין ידעה שקט ממלחמה רק שנתיים בפועל. הרוסים שאפו להגדיל את השפעתם לכן רוס, טטרי, גרוזיני, או אפילו יהודי, יכול לחיות בסין ללא הגבלות ולהנות משוויון זכויות מלא, לפיכך החלו יהודים להגיע לאזור. חרבין נהייתה למרכז מינהלי בטווח של 50 ק"מ לאורך המסילה.

המהנדס הראשי של מיזם המסילה היה אלכסנדר יוגוביץ', בן למשפחה יהודית שהתנצרה, מהנדס אזרחי ומומחה בבניית מסילות ברזל במדבריות ובשטחים הרריים. תוואי המסילה חצה את מנצ'וריה, עבר בחרבין, בפוגרניצ'י ובצ'אנגצ'ון והסתיים בפורט ארתור שבקוריאה. המסילה החלה לפעול בנובמבר 1903. באותה שנה עברו כמה משפחות יהודיות רוסיות לחרבין. הם קיבלו לכך אישור מהממשלה הצארית, שהייתה מעוניינת בפיתוח מהיר של האזור. חרבין נבחרה למרכז האדמיניסטרטיבי של הפרווינקט בשל היותה שוכנת לחוף נהר הסונגארי ומשום שתוואי המסילה עבר דרכה בהיותה מצויה על פרשת דרכים. סוכם על ניהול משותף: מנכ"ל רוסי לרכבת וסגן סיני.

בשטח החוף טריטוריאלי שבו נבנתה המסילה נוהלו החיים ברוסית: כסף, משטרה, עירייה, בתי משפט והרוסים עודדו משקיעים לעבור מרוסיה לשטח החדש במנצ'וריה. הצאר שרצה מאד לקדם את הפרווינקט מצא בוגם הזדמנות טובה לעודד השתלבות יהודים בפרווינקט ובכך להעבירם מתוך רוסיה לשטחים החדשים. גם מבחינת היהודים הייתה זו הזדמנות להיות במקום

ללא מגבלות ושלא הייתה בו אנטישמיות, הלא ברוסיה סבלו מפוגרומים, גירושים והגבלות ובמעבר ראו פתיחת דף חדש וחיים חופשיים. היהודי הראשון שהצטרף לפרווינקט היה ס.א. ברצל שהגיע לחרבין ב-1899, ולאחריו החלו להגיע יהודים נוספים. מעמדם של היהודים שהתיישבו בחרבין היה טוב מזה של יהודים ברוסיה. כמו מיעוטים אחרים, ובניהם קראים, קיבלו גם היהודים חלקות אדמה בשולי העיירה. נאסר עליהם לעבוד ישירות על המסילה. בהמשך, עם פיתוח האזור, הורשו להקים עסקים של ניהול חשבונות וקבלנות. (צ"י ש, 2005).

פריחת קהילות יהודיות בסין - תחילת המאה ה-20

ב-1903 כבר הייתה בחרבין קהילה יהודית עצמאית שמנתה כחמש מאות יהודים. אחרי מלחמת רוסיה יפן, ב-1905, התיישבו בעיר חיילים יהודים משוחררים רבים. אליהם הצטרפו גם פליטים מפרעות 1905-1907 במחוזות דרום מערב רוסיה. ב-1904 הגיעו מהגרים מרוסיה לסין עקב פוגרומים בדרום רוסיה (קישנייב, אודיסה ועוד). מלחמת יפן רוסיה שפרצה גם גרמה להגעת הגיעו חיילים רוסיים למנצ'וריה ובניהם 30,000 יהודים. בספטמבר 1905 חתמה רוסיה על חוזה שלום בו ויתרה ליפן על קוריאה ופורט ארתור, מסילת הברזל ומחצית מהאי סחלין מצפון ליפן. אחד הקצינים שהגיע עם הצבא הרוסי היה יוסף טרומפלדור הקצין היהודי הראשון בצבא הרוסי. הוא הצטיין בקרב בפורט ארתור אך נפצע קשה וידו נקטעה, לאחר שהחלים וחוזר לחזית נשבע ע"י היפנים וכשהגיע לחרבין כשהשתחרר מהשבי הרצה לבני נוער יהודי על ההתיישבות בא"י וסיפר על תנועות החלוץ וארגון השומר. ב-1908 חיו בחרבין כ-8,000 יהודים. ב-1912 החלו להגיע יהודים ציוניים, ביניהם הזוג קאופמן, הרב קיסילוב, שלמה רביקוביץ ורעייתו חנה הסבים של המשוררת דליה רביקוביץ. (קאופמן, 2004).

1914 - אלפי יהודים הגיעו לסין עקב כניסת רוסיה למלחמת העולם הראשונה.

1917-1918 - גל נוסף של יהודים מגיע עם פרוץ המהפיכה הבולשביקית ומלחמת אחים בין הצבא האדום ללבן.

1917-1925 - שיא לקהילת יהודי חרבין שהגיעה ל-25,000 יהודים.

בשנות העשרים נחתם הסכם סין רוסיה שנקראה כבר ברה"מ לניהול משותף של מסילת הברזל הסינית מזרחית וביטול המעמד החוף טריטוריאלי הרוסי והאוקלוסייה נותרה חסרת נתינות. היו כאלו שהחליפו דרכון לסובייטי, הגבול הרוסי נסגר וגם הסיני בשנת 1932 ע"י היפנים. (איבר, 2002).

שנות העשרים ותחילת שנות השלושים שנים אלו היו שנות פריחה ליהדות חרבין ולקהילות אחרות בסין. בשיא פריחתה

מנתה אוקלוסיית יהודי סין כ-35,000 ברחבי סין ומנצ'וריה. במנצ'וריה קהילות היו בחילר (הילר) בצ'צ'יהר (צ'צ'גר), בחרבין, מוקדן ובדיין. מדרום למנצ'וריה היו בצפון בטיאנדז'ין (טינג'ין), פקינג (בייג'ינג) ובעיר צ'נדאו (צ'נגזו). בדרום סין היו שלוש קהילות בשנחאי: ספרדים, אשכנזים ופליטי מלה"ע השנייה. כן הייתה קהילה בעיר חנקא (הנגזו). (שפירא, 1987)

כל הקהילות נשאו אופי אזרחי חילוני, אבל סיפקו את כל השירותים הדתיים הדרושים לקהילה, למעט קהילת חרבין שהייתה רשומה כקהילה דתית.

● ב-3 במאי 1907 החלה הקהילה היהודית הגדלה בבניית **בית כנסת חדש, שנקרא "הראשי"**, ברחוב ארטילריסקיה ברובע פריסטן (כיום רחוב אונג'אנג, רובע דאולי). הבנייה נשלמה בינואר 1909. לבסוף היו שלושה בתי כנסת בחרבין, כולם אשכנזיים. לרוב נבנו בתי הכנסת ע"י יהודים סיביריים, רוב יהודי סיביר לא היו יודעי ספר אך הייתה להם גאווה לאומית. במתחם בית הכנסת הגדול פעלו גם משרדי הקהילה היהודית, חברה קדישא, העיתון "חיי יהודים" ומשרדי ההסתדרות הציונית והקרן הקיימת. בחרבין החתונות היו מתקיימות בבית כנסת מאובזר ומשוכלל שהכיל 800 איש.

● ב-1903 נחנך בחרבין בית העלמין היהודי הראשון בסין ובמרוצת השנים נקברו בו 2,000 יהודים. בית הקברות מטופל עד היום למשעי ומבקרים בו מכל העולם ונחשב לבית הקברות היהודי הגדול והשמור ביותר במזרח הרחוק.

● ב-1909 הוקם בית ספר יסודי יהודי ("אברייסקיה גימנזיה"), בו למדו כבר בשנת 1910 יותר ממאה תלמידים. אולם בבית הספר לא היו די כיתות, ושבעים אחוזים מהתלמידים היהודים למדו בבתי ספר לא יהודים. בית ספר למסחר או הגימנסיה - תיכון פרטי שלמדו בו רוב הילדים, חגגו חגים יהודיים, סיניים ויפנים וגם רוסיים, הרבה חופשות ומועדים. הודות למלגה מהקהילה למדו שם רובם.

● ספרייה יהודית עשירה הייתה בקהילה. כללה עותקים נדירים של ספרים שנתרמו ע"י חברי הקהילה, ספרות ציונית עשירה וגם ממיטב הספרות העולמית. היו שם חוגים לדרמה מוסיקה ושפות.

ב-1913 כיהן **אהרון משה קיסילוב** (1866-1949) כרב **הראשי של קהילת חרבין**. קיסילוב הוא מחברם של כמה חיבורים הלכתיים, וגם של הספר "נציונליזם ויהדות", שיצא לאור ברוסיה, בשנת 1941. השפעתו ניכרה בכל תחומי החיים. הרב נפטר בחרבין בשנת 1949, בן 83 סגנו וממלא מקומו היה הרב סעדיה ליטוין, שנחשב לאחת הדמויות

המרכזיות בחיים הדתיים בחרבין. המשפחות בונר, קבלקין, קרול, מנדלביץ', סמסונוביץ', סקידלסקי, ואחרות מילאו תפקיד חשוב בהתפתחות התעשיות המקומיות, בעיקר של צמר ופחם, וגם בהרחבת קשרי המסחר עם האימפריה הרוסית ועם אירופה, יפן, וארצות הברית. משה נובומייסקי היה אחד מאלה שחזק את הקהילה. מייסד חברת "אשלג" בארץ. היה יו"ר הוועד הלאומי של יהודי סיביר, אורל והמזרח הרחוק. כיום מפעלי ים המלח. (קאופמן, 2004).

בנובמבר 1914, בימי מלחמת העולם הראשונה, הצטרפה הקהילה היהודית בחרבין ל EKOPO (ועדה יהודית לסייע לקורבנות מלחמה). ארגון התנדבותי זה היה פעיל עד שפורק בשנת 1920 לדרישת הבולשביקים. ראש הארגון בחרבין היה ד"ר אברהם קאופמן. בפברואר 1914 קיבל מברק מארגון דומה בסמרה ובו בקשה לעזרה. בשנות פעילותו סייע הארגון ליותר מ-200,000 פליטי מלחמה, בחלוקת מזון, במקומות לינה, בהקמת בתי חולים, בקורסים מקצועיים וכו'. (בית התפוצות - הקהילה היהודית בחרבין, סין [אתר באינטרנט]).

תהליך ההגירה הגלובלי

תהליך זה השפיע גם על יהודי סין ועל הפרנסה. בין יהודי חרבין בלטו אחדים שהקימו מפעלים, פיתחו תעשייה וקידמו את הסחר בין מנצ'וריה למדינות המערב. בשלושת הארגונים הכלכליים החזקים בחרבין היו יהודים בעמדות מפתח: בבורסה, בארגון בעלי הבתים ובמועדון המסחרי. יהודים אף ייסדו ועמדו בראשם. בבורסה בחרבין סחרו ב: מטבעות וסחורות, פולי סויה, פרוות, פחם, סוכר, קמח. התנהלה פעילות מסחרית בהיקפים עצומים וסוחריה נחשבו עשירי תבל.

תורמים ותרומות - אנשים נדיבים עשירים וגם פחות מהם נהגו לתרום לקהילה באמצעות תרומה "במקום פרחים" שמה, תרומות לצדקה מסורת שמשמרת עד היום בקהילה. האחים המליונרים סלומון סמיון ומשה סקידלסקי, תרמו המון לקהילה, גרגורי קרול, האחים סוסקין, לב ציקמן, קבלקין, יוסף רבינוביץ', הגברת נפתלי יפה, מנדלביץ'.

בקהילה פעל **בית ספר יסודי** (1919-1924), בית הספר **תלמוד תורה** הוקם ב-1920 בתרומתם של האחים סקידלסקי, אילי הון בעלי מכרות פחם. למדו בו 7 שנים מגן חובה עד כיתה ו'. בתוכנית הלימוד: תנ"ך, מחשבת ישראל, יסודות הדת והמסורת, ומקצועות כלליים כמו: חשבון, ג"ג, רוסית, היסטוריה ועוד. בהמשך הפך לבית ספר יהודי, ממלכתי, לאומי ציוני ופחות דתי עם אוסי ליברלי יותר. תרומה מהותית היתה שני מורים: יחזקאל לייב נאדל והרב זליג

סלוצקר. כמעט כל יהודי חרבין חייבים להם את הידע שלהם בעברית. כל החגים נחגגו בביה"ס. לימים הפך ביה"ס למוכר ע"י הממסד החינוכי בחרבין.

ארגונים, מוסדות צדקה וגמחים - "ערבים זה לזה"

הוקמו ארגונים שונים המושתתים על ערכים יהודיים וערבות הדדית כנהוג בכל קהילות הגולה.

- "ארגון נשים לצדקה" - סיוע לנזקקים ושיקום מקצועי, חינוך, בית ספר מקצועי לנשים, למלאכת יד, תפירה ורקמה. עזרה לרכישת מקצוע לצעירות יתומות, קלדנות, שפות, הכנסת כלה, גמ"ח ועוד. (1922-1940) הוקם ע"י ד"ר ברטה שוורץ קאופמן.
- יוצא חרבין - הוקם ב-1922 ועסק בגיוס כספים למטרות הקהילה.
- "גמילות חסדים עזרא" - גמ"ח הלוואות ללא ריבית.
- בית תמחוי - הוקם ב-1920 לסייע לפליטים רבים לאחר מלח"ע הראשונה. לאסירים נשלחו ארוחות, גם סינים ורוסים התקבלו.
- בית האינולידים - מוסד לחולים כרוניים ונכים. הוקם ב-1942.
- בית אבות "מושב זקנים" (1920-1943), זקנים קיבלו טיפול סוציאלי רפואי ותרופות.
- בית החולים "משמרת חולים" נפתח ב-1920 ובית החולים היהודי ב-1938. התשלום כפי יכולתו של כל אדם.
- חברה קדישא - בהתנדבות. אדם עני היה נקבר ללא תשלום, הכול לפי מצבו הכלכלי של האדם, כלל הוצאות מצבה. עזבון של אדם עירי הועבר לקהילה.
- מכונית חברה קדישא.
- ב-1923 נפתח **הבנק הלאומי היהודי**, יוזמה שהחלו כבר ב-1919 א. מ. פטקה, ד. נ. גננסקי, ד"ר א. קאופמן, מ. י. אלקין, מ. א. טרוצקי, ד"ר ס. מ. וסטר, ג.ב. דריסין, מ. א. שיסטר וי. בינר. הלקוחות העיקריים היו עסקים יהודים שנזקקו לאשראי מוזל, אולם בהמשך העניק הבנק שירותים לעסקים רבים אחרים. הבנק חדל לפעול ב-1950.
- זכות ראשונים הייתה ליהודים רבים על מלונות, בנקים, חנויות, בתי קפה, עיתונים ובתי הוצאה לאור בחרבין. בכך נתנו דחיפה חשובה לכלכלת העיר. למעשה כל היוזמות העסקיות בעיר באותה תקופה, כולל מאפיות, טחנות ומכרות פחם, היו קשורות בפעילות כלכלית יהודית ובנוסף בשנת 1926 היו בחרבין 28 חברות בבעלות יהודית. (קאופמן, 2004).
- חרבין הייתה גם מרכז תרבות. בדומה לחיי התרבות במוסקבה בוניה וערים אחרות באירופה כך גם בחרבין. נגני תזמורת באו, נערכו קונצרטים, אופרות ותיאטראות. בשנות העשרים והשלושים, באו שחקנים

יהודים נודעים להופיע שם, וסייעו לקדם ולהפיץ את המוזיקה המערבית בסין. השפעתם של יהודים בחינוך המוזיקלי בחרבין ניכרת עד היום. הוקמה תזמורת ג'אז, מסעדות, מלון מודרן פעיל, מועדון הרכבת, מועדון המכני, מועדון המסחרי, סוקר, קייטנות בקיץ לילדים, ספרייה, פרופרנס-בריד'ג רוסית, הרצאות, מופעים, נשפים, באזר, ספורט, החלקה על הקרח, בין 1918 ל-1930, יצאו בחרבין כעשרים עיתונים וכתבי עת יהודיים, כולם בשפה הרוסית, להוציא את העיתון היידי "דער וויטער מזרח" (המזרח הרחוק), שהופיע שלוש פעמים בשבוע. תפוצתו הייתה בערך 300 עותקים בשנים 1921-1922.

השבועון ברוסית "חיים יהודיים", שעד 1926 נקרא "סיביר-פלשתניה", הופיע מ-1929 ועד 1940 בכל מנצ'וריה וצפון סין. כשנסודה המועצה הלאומית היהודית במזרח הרחוק, נוסף לו גם חלק באנגלית. (איבר, 2002).

תנועות נוער וציונות

בחרבין הוקמו כמה סניפים של תנועות נוער יהודיות ציוניות. התנועה הציונית בהנהגת אברהם קאופמן, וכמה מועדוני נוער, תרמו רבות לחיי הקהילה. עד 1921, השתייכו הציונים בחרבין לארגון הציוני הסיבירי והרוסי, והשתתפו בוועידותיו. ב-1921 נפתח בעיר סניף של תנועת "מכבי" ע"י דוד לסקוב, ופעל עד 1925. המכבי-הצעיר הינה תנועת נוער חינוכית, לאומית, ספורטיבית, בלתי מפלגתית המושתת על ערכי היהדות והציונות. התנועה קמה בשנת 1929 בצ'כיה בוועידת "המכבי העולמי", שבה הוחלט להקים את סניפי המכבי הצעיר בצמוד לאגודת הספורט. התנועה מחנכת את חבריה לחלוציות ושירות בכל שטחי החיים, לפי צווי שעה בדרכי יוזמה אישית יוצרת.

מ-1921 עד 1925 עלו קבוצות נוער אחדות של "השומר הצעיר" לארץ ישראל. משפחת סקידנסקי מימנה את הפעילות של מכבי. סניף השומר הצעיר בחרבין הוקם ב-1927 וב-1929 נוסד סניף של בית"ר, התנועה שהשפיעה ללא ספק הכי הרבה על הנוער היהודי בעיקר על ידי קבוצה גדולה של חברי השומר הצעיר לשעבר. מר ליאז ציקמן בעל בית חרושת לסוכר מימן את התנועה. תנועת בית"ר נוסדה בעקבות ביקור של זאב ז'בוטינסקי בריגה, לטביה, בנובמבר 1923 וקריוה על שמו של טרומפלדור, במהלכו העביר סדרה של הרצאות בענייני אקטיביזם יהודי, תוך שהוא מעלה את השקפתו בדבר חינוך להכשרה צבאית שתשלב עם הקמת יחידות הגנה יהודיות בארץ ישראל. בי"ד בטבת תרפ"ד, ה-23 בדצמבר 1923, התארגנו קבוצות של צעירים ציוניים מבתי ספר שונים לכדי "הסתדרות הנוער הציוני-אקטיביסטי על שם יוסף טרומפלדור". צעירים אלה יצאו בביקורת על המוסדות הציוניים שהתנגדו לקיום העלייה השלישית

והן שאפו לשבור את דמות "היהודי הגלותי". (בית התפוצות - הקהילה היהודית בחרבין, סין [אתר באינטרנט].)

בשנת 1924 התבססה והתרחבה ההסתדרות בלטיביה, ובראש הוועד המנהל נבחר אהרון צבי פרופס, מי שכונה לימים "הבית" רי הראשון". בשנת 1926 עלתה קבוצה ראשונה של חברי ההסתדרות אל ארץ ישראל, וייסדו בפתח תקווה את קבוצת מנורה אשר עסקה במעשי חלוציות. באותה שנה פנתה "ההסתדרות טרומפלדור" לוועידה העולמית של ברית הצה"ר להקים הסתדרות נוער עולמית הנושאת את השם "ברית טרומפלדור". הצה"ר קיבלה את היוזמה, ובעקבותיה הצטרפו עד שנת 1928 להסתדרות זו קבוצות צעירים רוויזיוניסטיות מפולין, ארץ ישראל, רומניה, צ'כוסלובקיה, הונגריה, ליטא, גרמניה וצרפת. בשנה שלאחר מכן הצטרפו סניפים בארצות נוספות, בין היתר סניף חרבין אשר בסין.

המדיניות הכלכלית החדשה שיושמה בגוש הסובייטי ב-1925 עוררה גל הגירה חדש מחרבין. חלק מהיהודים היגרו באופן לא חוקי ולאחרים סיעה הקהילה היהודית לעמוד בתשלום הגבוה במטבע זר שדרשה הממשלה הסובייטית בתמורה לווזות. כשהוצאה הציונות אל מחוץ לחוק בגוש הסובייטי, חרבין נהייתה למובלעת של ציונות דוברת רוסית. בשנים 1924-1931 לא הייתה לשלטון הסובייטי, שהיה עסוק בעיקר בבקיעות פנים, השפעה רבה בשטחי מנצ'וריה. ב-1931, כבש הצבא היפני את חרבין ואת השטח המנצ'ורי.

הכנס הראשון (מתוך שלושה) של ציוני המזרח הרחוק נערך בחרבין בדצמבר 1927. בשל מחלוקות אידיאולוגיות, פרש הפלג הרוויזיוניסטי לפעילות פוליטית נפרדת. הרוויזיוניסטים קיימו עוד שלושה כנסים, בהם נכחו נציגי רשויות מנצ'ורים ויפנים. היפנים שמרו על קשרים עם הקהילות היהודיות בחרבין ובשנגחאי, משום שהיו מעוניינים להשתמש בהן כדי למשוך משקיעים מערביים לשטח ולהשיג השקעות והשפעה מיהודי המערב (תכנית "פוגו"). בכנס הציוני השני (1938) הציעו הצעות לדגל יהודי: ירוק ולבן עם מגן דוד, או כחול לבן כדגלה של המפלגה הרוויזיוניסטית. הכנס השלישי נערך שנה אחר כך, והיו בו דיונים על קליטת היהודים האוסטרים והגרמנים שחיפשו מקלט בסין. הכנסים היו חשובים לגיבוש הקהילות היהודיות בסין. כנס רביעי תוכנן לשנת 1940, אולם הרשויות היפניות לא הרשו לקיימו. תחת שלטון רוסיה נהנו היהודים בחרבין מזכויות כשל כל הזרים, ולא התערבו בענייניהם הפנימיים. אולם ב-1928, בעקבות העברתה של מסילת הברזל מזרח סין לידי הסינים, פרץ משבר כלכלי קשה, ויהודים רבים עזבו את חרבין. אחדים עברו לברית המועצות, אחרים לשנגחאי,

לטיאנטדזין ולערים אחרות בסין.

חילופי שלטון בסין

במשך 65 שנות התיישבות יהודית התחלף השלטון בחרבין 6 פעמים:

1898-1920: שלטון רוסי. עד 1917 לא היו בעיות מיוחדות.

1920-1931: משלו בחרבין מרשלים וגנרלים סיניים. לא הייתה התערבות בחיי היהודים. היו למעשה מקרים של חטיפות ע"י חונחוזים (שודדים סיניים) אך בכל זאת היהודים יכלו לנהוג בחופשיות ולפתח את התעשייה והמסחר.

מנצ'וריה נודעה מאז ומתמיד בתנובה השופעת של אדמתה והמשאבים המינרליים שלה ולמעשה האזור העשיר שבצפון מזרח סין. יפן חמדה את האזור מאז הביסה את סין ב-1895 ושאיפותיה נייערו שוב אחרי שקיבלה את הזכויות שהיו לצאר הרוסי. אחרי 1910 ראו היפנים את מנצ'וריה כמטרה המתבקשת לכיבוש ושלוש פעמים ב-1912/1916/1928 ניסו כי הניחו שכדי לכבוש את סין יש לכבוש את מנצ'וריה ומונגוליה תחילה. הם גם הניחו שבלבול ואי סדר בסין יקל עליהם במשימה. שנת 1931 נראתה כנוחה לכיבוש כי סין הייתה עסוקה באסונות טבע בעקבות השיטפון הגדול ובמהומות פנים. (צ"ו, שו, 2000).

1931-1945: המצב החמיר עם הכיבוש היפני של מנצ'וריה וייסודה של ממשלת בובות, תחתיה יהודים היו נתונים לטרור ולסחיטה. זה היה משטר טוטליטרי צבאי אבל היהודים המשיכו לחיות חיים יהודיים ואף ציוניים. מקרה אחד שזכור וחקוק בלב היהודים בחרבין ובכלל, הינו המקרה של קספה, סימון קספה צעיר יהודי שנחטף עונה קשות ונרצח על רקע שיתוף פעולה בין השלטונות היפנים לאנטישמיים הרוסים. קספה היה פסנתרן מחונן והמקרה זעזע עמוקות את הקהילה. לאחר המקרה השליטו היפנים סדר במשטרה ובז'נדרמריה היפנית. במקביל חלה התקרבות בין יפן לגרמניה והוקמה מפלגה פשיסטית רוסית בראשות האנטישמי רודזיבסקי.

היו גילויי אנטישמיות ומפקדים יפנים אזכריים. קבוצה של יהודים מה"ל, 42 במספר נלקחה למאסר ונערפו ראשיהם של חלקם. היו מקרים שיהודים מחרבין נעצרו ונאסרו ועברו עינויים קשים ובכלל פעם ראשי הקהילה ביניהם ד"ר אברהם קאופמן התערב וניסה בשתדלנות, מתן שוחד, ובכל דרך לעזור ולשחרר את היהודים. אין ספק שהשלטון היפני היה טוטליטרי, צבאי, קשוח, אכזרי וחסר רחמים שאין לתאר. היתה יחידה שערכה ניסויים בבני אדם, אך למרות הברית בינם לגרמנים לא קיבלו את חוקי נירנברג ולא השמידו את היהודים כמו הנאצים ובעלי בריתם. יהודי חרבין המשיכו באורח חיים יהודי מלא ובפעילות ציונית עשירה ותוססת.

מגיפת כולרה פרצה והנהר סונגארי עלה על גדותיו והיה שיטפון עצום בחרבין. סינים רבים נספו, אך מזל גדול יהודים לא נפגעו. פרנסי הקהילה עזרו לכלום וסיפקו מזון, ושתיה. ורופאים. אירוע היסטורי הזכור היטב, בשנת 1938 הופעל לחץ כבד על היפנים לקבל את חוקי נירנברג, בעיר צ'נדאו (צ'נגזו) יהודי שעבר בנמל הוחתם בתעודותיו באות J, אולם הוראה זו בוטלה הודות להתערבות ידידים יפנים בצמרת השלטון. הייתה תערוכה אנטישמית שהופסקה, אוהד יהודי קרוב כמו הקולונל יאסוי היה במיעוט בצמרת היפנית, שמות יפניים טובים נוספים שראויים בכבוד לצין הינם: הבישוף נקאדה, פרופסור קוצודז' שאף גורש בשל כך לחרבין.

לפני ואחרי מלחמת העולם השנייה

יחס השלטונות כלפי היהודים הורע במלחמת העולם השנייה. יפן אימצה מדיניות אנטישמית הן משום שהייתה חברה במדינות הציר, הן בהשפעת מהגרים רוסיים מן הימין הפוליטי. תחת השלטון היפני המשיכו תנועות הנוער הציוניות בפעילותן, במיוחד בית"ר ומכבי, שארגנו פעילויות תרבות. בית"ר, התנועה הציונית החזקה ביותר בעיר, הוציאה לאור מגזין ברוסית בשם "הדגל". העורך הראשי היה אלכסנדר י. גורביץ', עד שעזב את חרבין ב-1941. אחריו היה שמואל א. קליין העורך, עד שנסגר המגזין על ידי היפנים ב-1942. ב-1943, תחת לחץ השגרירות הגרמנית בטוקיו, נסגר גם העיתון "חיים יהודיים". 17 באוגוסט 1945 - 30 באפריל 1946: כיבוש הצבא האדום.

חודשים טרגיים לאוכלוסייה האירופית בכלל וליהודים בפרט. השליט סטאלין והמרשל וסיליבסקי ערכו דווקא מצעד ראוותני בחרבין כנקמה ושם מעוז הרוסים הלבנים. שמונה חודשים בלבד שהותירו חותם טרגי על האוכלוסייה האירופית בכלל ועל הקהילה היהודית בפרט. אווירת פחד, טרור, הגבלות, חקירות משטרתיות, גזרות דיכוי וסבל לכלום. במשך שנה לא היה חשמל, החיילים הרוסים שדדו, אנסו, השפילו, משבר כלכלי בחרבין שגרם לאובדן ערך הכסף בן לילה. זה מסביר גם את בואם לארץ של היהודים מסין חסרי רכוש וממון ברובם. נאסרה פעילות פוליטית או תנועות הנוער, נאלצו לשרוף ארכיונים, הגליות ומעצרים במחנות כפייה ברוסיה, נוצרה שנאה תהומית לכל מה שקשור לרוסיה.

לאחר המלחמה החלה תקופה של 4 שנים ושמה ברוסית: "וונינו קומוניזם" =קומוניזם מלחמתי. תקופת מלחמת האחים בין הפלגים הסיניים, צ'אנג קאי-שק מול מאו-צה-טונג שנמשכה עד 1 באוקטובר 1949 בניצחון של האחרון. הוכרז שלטון מרכזי והוקמה הרפובליקה הסינית העממית, לאירופאים הותר לצאת מגבולות סין. החלה

יציאה המונית של יהודי סין עד בערך 1952. על הקמת מדינת ישראל ב-1948 שמעו באיחור כי לא היתה תקשורת נגישה והם היו מנותקים מהעולם. ערכו מסיבה מחתרתית, נדלקה נורה אדומה אצל אנשי הקונסוליה הסובייטית והם הבינו שישנה התעוררות לאומית ציונית, יהודי חרבין מזדהים רגשית עם ישראל, אינם מעוניינים להיות סובייטים ואינם נאמנים לשלטון במוסקבה. ואכן רוב יהודי סין רצו לעלות ארצה. בסתיו 1948 התחילו ראשוני יהודי חרבין לקבל מהשגרירות הישראלית תעודות מעבר הסובייטים ערמוקשיים ולא רצו לאשר ליהודי חרבין לעלות לארץ. מלבד אישור נסיעה לטנזין מצאו עוד קושי באמתחתם ליהודי

ונציגי בית"ר יעקב אנדלט, בוריס מירקין וורה קליין. אחרי המלחמה, רוב היהודים היגרו. בשנים 1951-1953, בערך 3,500 מהיהודים ה"סינים" לשעבר, רובם מחרבין, התיישבו בישראל והקימו להם ארגון של יהודים סינים. בית העלמין הועבר ממקומו בהואנג שאן בשנים 1958-1963, ובשנה זו חדלו למעשה להתקיים חיים יהודיים בחרבין. היהודי האחרון עזב ב-1985. 1952-1963: דעיכתה של הקהילה היהודית בחרבין. לא נותרו כמעט יהודים ומספרם פחת יותר ויותר עד שנשארו כשלושים יהודים ובמושב זקנים כמה נשים יהודיות עריריות. (קאופמן, 2004).

זיסר נכנס לסין: מנהל מ"מ להקמת מרכז מסחרי-בחרבין

מאת: רונית נחום הלוי

בסמוך למרכז ממוקמת תחנת רכבת שבה עוברים מיליון בני אדם מדי יום.

איש העסקים מוטי זיסר, בעל השליטה וי"ר אלביט הדמיה, מנהל משא ומתן להקמת מרכז מסחרי ענק בעיר חרבין שבסין. המרכז המסחרי ישתרע על מאות אלפי מ"ר ושולב עם תחנת הרכבת המקומית - כך נודע ל-TheMarker.

בכך מקדמת אלביט הדמיה את ההצעה שהועברה אליה מממשלת חרבין בביקור שהתקיים בעיר לפני כשבוע בהשתתפות סמנכ"ל לפיתוח עסקי של אלביט הדמיה, אמיר פישלר. תחנת הרכבת שבצמוד לה יוקם המרכז ממוקמת ברובע האשי (HAXI) שבמרכז העיר ומידי יום צפויים לעבור במקום כמיליון בני אדם. ראש ממשלת חרבין, דיו יוקסין מקדם אישית את הפרוייקט והבטיח ללוות את הליכי התכנון מקרוב. זיסר הוא בין היזמים הישראלים הראשונים

חרבין שעליהם להביא מטיאנדזין אישור על עבודה שם, הנסיעה והטיסה לישראל ארכה בין 42-36 שעות, דרך תחנתים באוניות וטיסות מתישות וקשות כאחד אך המטרה - ישראל. ציוני רוצה להגיע לאדמתו ויהיה מה. יהודים רבים עזבו את מנצ'וריה לפני פרוץ המלחמה והיגרו לארצות הברית, לאוסטרליה, לברזיל ועוד. מנהיגי הקהילה היהודית נעצרו ונשלחו לשטח סובייטי. הרב אהרון משה קיסלב, הרב הראשי של חרבין ושל קהילות המזרח הרחוק נפטר בחרבין ב-1949. באותה שנה הוקם בחרבין גוף יהודי בלתי חוקי בראשות שלמה ספיבק, בו היו חברים נציג התנועה הציונית תדי קאופמן, נציג "מכבי" פאבל שמושקוביץ,

פעולה בין חברת החשמל לחברת החשמל בחרבין למכירת ידע ישראלי והשתתפות במרכזים עולמיים. לישראל הוצע להשתלב בפרוייקט סלילת כביש טבעת סביב חרבין, השקעה המוערכת במיליארד דולר. לפני כשבועיים קיבלה קבוצת חרבין-ישראל את הבלעדיות לאתר יזם ישראלי להקמת מכרה סיליקון בעיר. כמו כן פועלת הקבוצה מול משרד התיירות המקומי על ייסוד קו טיסות ישיר בין תל אביב לחרבין. חרבין היא בירת מחוז היילונג ז'יאנג, במנצ'וריה הצפונית שבצפון-מזרח סין, וחיים בה כ-10 מיליון תושבים. היא נחשבת לאזור תעשייה מהחשובים בסין ואף היוותה בעבר מוקד משיכה ליהודים רבים שעזבו את רוסיה בימי מלחמת העולם הראשונה. ב-1903 כבר היתה בחרבין קהילה יהודית עצמאית שמנתה כ-500 יהודים, בהם סבתו וסבו של ראש הממשלה, אהוד אולמרט ושם הם קבורים.

שייכנסו להשקעה ארוכת טווח בחרבין. המשא ומתן בין אלביט הדמיה לממשלת חרבין החל ביוזמת חברת חרבין-ישראל, הנציגות המסחרית הישראלית ובעקבות ועידת חרבין שהתקיימה בישראל לפני חודשיים. לישראל הגיעו ראשי הממשל בחרבין ובהם מזכיר המפלגה הקומוניסטית דיו יוקסין אשר הודיע כי חברות יזמים ישראלים יקבלו עדיפות בפרוייקטים בסדר גודל של כ-13 מיליארד דולר. לפני כשבועיים נחתם הסכם הבנות במלון מוזרן שבחרבין להקמת קרן משותפת ישראלית-סינית להשקעה במפעלי תעשייה במקום בעלות של כ-200 מיליון דולר. במעמד החתימה הבטיחה ממשלת חרבין להעביר 30 מיליון דולר. יתרת הסכום תחולק בין שתי המדינות. ממשלת חרבין פועלת לשילוב יזמים ישראלים בתחומים מגוונים, נדל"ן, תיירות, חקלאות ותעשייה. בימים אלה מתגבש הסכם שיתוף

"סין שלי"

סינים בעמדות השונות של הממשל והחברה, תאור פעילויות מבורכות של יהודים שונים בסין, הערכות לגישות העסקיות ולסכויי הקשרים העסקיים שבין סין לישראל ועוד. שגריר סין בישראל בשנים 2004-200, צ'ן לונג יונג נתן הקדמה לספר. **את הספר אפשר לרכוש במחיר של 65 ש"ח במשרדי איגוד יוצאי סין.**

הראשונה בסין כמו גם את שתי החוות הנוספות ששימשו בסיס לייצוא טכנולוגי חקלאי ישראלי לסין. עמרם מתאר את שנות שרותו כדיפלומט בכיר בסין ונותן ביטוי מודגש ליהדות חרבין ולתפקידו של איגוד יוצאי סין בשמירת המורשת של יהודי חרבין וסין. הספר פורש יריעה רחבה של נושאים שונים כמו מנהלים, מקומות ייחודיים לביקור, מפגשים עם

עמרם אולמרט הוציא לאור את ספרו "סין שלי". בספר זה מתאר עמרם את 90 שנות הקשר שבין משפחת אולמרט וסין שמתוכם הקשר הישיר של עמרם במשך כ-20 שנים. הספר נותן ביטוי אישי ובלתי אמצעי למסכת קשרים ואירועים שחווה עמרם בשנות פעילותו הרבה בסין. במהלך פעילותו של עמרם אולמרט בסין הוא הקים את חוות ההדגמה החקלאית הישראלית

רופא המחנה - 16 שנה בברית המועצות

ד"ר אברהם קאופמן, המשך מגיליון 396 מתוך ספרו בשם זה

המחנה שלנו קיבל "העלאה" בדרגה. שוב אין הוא כפוף להנהלת - המחנות האזורית, כי אם מהווה יחידה עצמאית. בהזדמנות זו הוחלט כל אנשי השלטון וביניהם גם מנהל המחלקה הסניטרית. המנהל החדש החליט להעלות את כושרם המקצועי של הרופאים ולערוך לשם כך שיעורי השתלמות. התחלואה במחנה גדולה וכן התמותה. רבים הם חולי השחפת, הסובלים מתת תזונה, ולא מעטים אף מקרי סרטן הריאות. לפי התקנות חייבים לערוך בכל מקרה של פטירה נתיחת הגופה. יום יום נערכות 4-5 נתיחות וכל הרופאים חייבים להיות נוכחים בשעת הנתיחה. לעתים תכופות היו מתגלים חילוקי - דעות לגבי קביעת הדיאגנוזה, דרכי הריפוי וסיבות המוות. הוטל עליי להרצות בפני הרופאים על חילוקי דעות אלו. עיינתי בלמעלה מאלף טפסים של "תולדות המחלה" ובכ- 300 פרוטוקולים של הנתיחות. ההרצאות היו נערכות אחת לשבועיים ונוכחו בהן כל הרופאים, האסירים והחפשים כאחד. אחת מהרצאותי הייתה על הצהבת המידבקת ונעזרתי הרבה בספרים ובדיאגרמות. ההרצאה עוררה עניין רב, שכן אותו זמן רבו מאוד מקרי הצהבת. משום מה גילו בהרצאה עניין גם מפקדי המחנה שלא הייתה להם נגיעה כלשהי לעניינים רפואיים. כעבור כמה חודשים באו אצלי 4 קצינים גבוהים וביקשו למסור להם את כתב היד של הרצאתי. הבינותי כי דברים כאלו... אין זאת כי לא נעמו להם המספרים שהבאתי. חיפשתי ומצאתי כמה דפים מתב - היד שנשתמרו עמי. משעיינו בהם, ביקשו לקבל גם את דיאגרמות התחלואה והתמותה בהן נעזרתי בהרצאה, אולם אלה כבר לא היו בידי. במרוצת הזמן נודע לי כי אנשי השלטון חששו פן יגיעו המספרים לידיים בלתי - מהימנות. יחלו אנשים, ימותו, אך איש לא צריך לדעת על כך. על אחד הקצינים שביקרו אצלי סיפרו כי משראה על דלת אחד מחדרי בית החולים את השלט "המחלקה לחולי דיסטרופיה" הקים שערוריה ודרש להסיר את השלט: "אצלנו אין חולי דיסטרופיה!". צעק בזעם אין, וחסל...

תפקידים נכבדים, איש משכיל בעל ידיעות רבות. בזמנו רכש גם השכלה יהודית. יום אחד הפך לנוצרי מאמין. כומר פראבוסלבי, אף הוא אסיר, הכניסו לפי בקשתו תחת כנפי הדת הפראבוסלבית. המומר היה מרבה להתפלל, מצטלב ומאמין אמונה שלמה בעקרונות דתו החדשה. לא עברה אלא מחצית השנה והוא נתפס לדת הקתולית והפך לקתולי אדוק. יום אחד חלה ואושפז בבית החולים. כשהגיעה שעת התפילה היה קם ממיטתו, עומד בפנית החדר ומתפלל, ושעה שהחולים היו מפריעים לו היה גוער בהם: "אל תפריעו לי להתיידי עם אלוהי, ישו הנוצרי..."

ב-1955 שוחרר מהמחנה, נשתכן בסביבות מוסקבה והתחיל דואג להחזרת זכויותיו. ייתכן שזכויותיו הוחזרו לו ושוב חזר אל שורות המפלגה הקומוניסטית, ובכעבר - מנהל גם עכשיו מאבק נגד... הדת. לא מעטים היו במחנה בעלי נשמות פצועות ומעוותות...

במחלקה לחולי עצבים מאושפז רב יהודי צעיר, כבן 35. עם פרוץ המלחמה, נמלט מהגרמנים, נלכד על-ידי הסובייטים, הואשם בריגול ונידון לעשר שנות מחנה. הרב הצעיר אינו מרבה לדבר רוסית ופונה לכולם באידיש. כל שיחה או פתק שכתב היה מסיים במילה "אחד". כמעט תמיד היה שרוי בהתרוממות נפש, ודיבר בקול רם ובלהט. שלוש פעמים ביום היה מתפלל בדבקות ובהשתפכות הנפש. יחד עמו בחדר שוכבים חולים אחרים ותפילתו הקולנית מפריעה את מנוחתם. הרב אינו שועה לשידולי להנמיך את קולו, ובשעות התפילה הנני מעמיד לרשותו את חדרי. אין הוא מאמין, כנראה, כי תפילה חרישית אף היא מגיעה למרומים. כ-3-4 שנים הייתי יחד עם הרב הזה במחנה ולא אחת פקדו עלי השלטונות את עוון הליכותיו המוזרות... הפילייליים, הקוראים לעצמם "אנשים סובייטיים אמיתיים", הופכים עולמות ומשתוללים. יום אחד הוזמנתי לבית הסוהר. תמיד רבים בו החולים. איש אינו יכול לשאת את התנאים הקשים השוררים בו. " הנני חולה בצהבת", מודיע אחד האסירים ומצביע על עינו. אך דוק בגוון צהוב מכסה את גלגל העין, אך בשום מקום אחר, לא בחיך, אף לא על העור, אינו מוצא כל סימן לצהבת. ברור לי, כי אין זה מקרה של צהבת מידבקת. אף על פי כן

הסכמתי לאשפזו. הוא שהה בבית החולים כשבועיים וביקש כי לא אמרה להוציאו. ולא הוא בלבד, אלא גם חבריו הפילייליים באו אצלי ותבעו כי לא אוציאו מבית החולים. מנין, איפוא, הגוון הצהוב בעיניו? עם צאתו מבית החולים גילה לי את הסוד - כיצד "עושים" צהבת. לוכדים עכבר - רבים העכברים בבית הסוהר - ומטפטים לעין את המרה מגופו. ומשבא לבית הסוהר הרופא בלוויית אחד מבעל-השררה מודיע האיש, כי חלה בצהבת. בין עצירי המחנה נמצאים גרמנים רבים, שבויי מלחמה, שנידונו על פשעים שבוצעו, כביכול, כבר במחנה השבויים הסובייטי. רוב הגרמנים הם קצינים ולפי חומרת האשמה, כן תקופת המאסר - על פי רוב מ-10 עד 25 שנה. אחד מהם, בדרגת סגן אלוף, מאושפז בבית החולים. סניטר פולני מגלה לי בסוד, כי סגן אלוף זה היה ממונה על הפעלת תאי הגאזים באחד ממחנות ההשמדה הגרמניים. שיערתי כי בין השבויים הגרמנים ישנם הרבה נאצים ונמנעתי מלהיפגש ולשוחח עמהם. וכשיו, עם שנודע לי סודו של האיש שהיה משמיד אלפים רבים מבני עמי, כיצד אוכל למלא חובתי כרופא, לדאוג לבריאותו, לטפל בו? אל אלוהים!.. השמועה על עברו של האיש פשטה חיש מהר בבית החולים, אולם שמת לי לב, כי איש לא התרגש מכך יתר על המידה. היו מביטים בו בסקרנות וייתכן שהיו גם אנשים שבסתר לבם העריצוהו על מעשי "הגבורה" שביצע. מקץ כמה ימים, עם ערב, שעה שישבתי בחדרי הקטן ולאורה של עששית עיינתי בכתב-עת רפואי, שמעתי דפיקה הססנית על הדלת. נכנס אחד החולים ובקול רועד מהתרגשות, אמר: "דוקטור אני פונה אליך כיהודי אל יהודי... חוסה ורחם עליי..." דמעות חנקו את גרונו. משנרגע קמעה הוסיף ואמר: "אינני יכול יותר... איני יושן בלילות... דעתי מטרפת עלי... אנא, העבירני לחדר אחר... איני יכול להיות במחיצתו... לנשום את האויר שהוא נושם, לראות ולשמע את קולו... איני יכול, הרי אלפים מבני עמנו היה מענה, חונק ומשמיד בתאי הגאזים... רחם עלי, דוקטור..."

עד שעה מאוחרת בלילה ישנו ושוחחנו לאורה העמום ששל העששית. הוא סיפר לי על כל שעבר עליו תחת שלטון הנאצים בעיירתו הקטנה בבילורוסיה, על גיהנום הדמים, על מאות יהודים שנקברו חיים על ידי

ההיטלראים. בנס עלה בידו לברוח ולהינצל. הוא דיבר ובכה לסירוגין, ואף אני לא יכולתי שלא לבכות יחד עמו. ומשטיים ישבנו שעה ארוכה והחרשנו, ודמעות עומדות בעינינו. העברתי לחדר אחר. עוד כשנה שהה היהודי הזה במחנה, תמיד היה מתבודד, בורח מחברת בני אדם, מדוכדך ושרוי בעצבות. אנשים מסוגו אינם מסוגלים לעמוד בתנאי החיים הקשים במחנה ועל-פי רוב אינם מאריכים ימים. אנשים שנתפסו ליאוש ואיבדו את התקווה, לא עמדו להם כוחותיהם והיו מתים לפני תום תקופת המאסר, ממש ערב שחרורם. ולעומתם ראיתי רבים שעל אף כל שעבר עליהם לא איבדו את חיותם וכושר עבודתם, ולא אחת הירחתי כיצד יכולים הם לעמוד בכל אלה. אין זאת כי העיניים הגופניים והמוסריים חישלו את גופם ואת רוחם. בייחוד הצטיינו בכך היהודים. רצון החיים, האמונה והתקווה לעתיד טוב יותר עמדו להם בעת צרה. רוחו של היהודי שנצרפה בכור היסורים והענות של עמו אינתה יותר משל האחרים... בין כלואי המחנה ישנם רבים אשר שיתפו פעולה עם הנאצים לא מאונס, כי אם מרצונם הטוב. אחד מהם - רופא סוביטי צעיר, כבן 30. רוסי טהור.

הוא נידון ל-25 שנות מאסר. כתב האשמה כולל סעיפים רבים, ובין היתר מאשימים אותו, כי בעירו סייע בידי הגרמנים בהריסת פסלו של לגין וכי היה מוסר לגרמנים על מקום מחבואם של יהודים ורבים אחריו על ידי הנאצים ונורו. רופא זה בא לשכני בחדר - ארמני זקן - וביקש לסייע בידו לערוך כתב בקשה לתובע הכללי בעניין בדיקה מחודשת של משפטו. משעיין הארמני הזקן בכתב האשמה, נצטרח והטיח כלפיו: "ראוי אתה כי יתלך... כמה יהודים הסגרת?... צא מכאן... איני רוצה לראות פניך..."

שביתות רעב חזיון נפרץ הן במחנה. אנשי השלטון אינם רואים אותן בעין יפה. "אצלנו" הכל בסדר, הכל טוב ולא תיתכן שביתת רעב. מלבד זה, הרי שביתת רעב היא בגדר מחאה והייתכן כדבר הזה בברית המועצות? לאחר 3-4 ימי שביתה מעבירים את השובת לבית החולים על מנת להזינו הזנה מלאכותית ולאחר מכן היו כולאים אותו בצינוק. על פי רוב אין שובתי הרעב מגלים את הסיבה האמיתית להחלטתם ומסתפקים ב"נשבר לי". וייתכן שזוהי האמת לאמיתה. תחילה אין שובתי הרעב מסכימים להזנה מלאכותית, מוחים ואף מתנגדים בכוח, ופעמים יש צורך בעזרת כמה סוהרים כדי להאכילם, אולם בסופו של דבר מגיעים השובתים לאפיסת כוחות ומסיימים את השביתה. ואכן, על-פי רוב אין שובתי הרעב אלא אנשים ש"נשבר להם" והחיים נמאסו עליהם. אולם יום אחד, זמן קצר לאחר מות סטאלין, הובא לבית החולים אדם כבן שישים, הדור פנים וזקנו יורד לו על-פי מידותיו.

הוא הכריז על שביתת רעב ומזה שבוע ימים

לא בא לפיו כל דבר אוכל.

"לא אפסיק את השביתה, אף לא אניח להאכילני", מכריז האיש. "מה קרה"? שאלתי, "מה הביאך לקבל החלטה כה חמורה"? "עם כל הכבוד שאני רוכש אליך, לא אוכל לגלות לך..." השיב האיש. לאחר מכן נמלך בדעתו ואמר, כי יהיה מוכן להפסיק את השביתה, אם תינתן לו האפשרות לספר על סיבתה באזני כל מפקדי המחנה, ובתנאי שאף אני אהיה נוכח בשעת המעשה. מסרתי דברי האיש למנהל בית החולים ולמחרת היום הופיעו בבית החולים כל בעלי השררה והאיש הובא לפניו. הוא סרב לדבר אלא גם אני אהיה נוכח, ומשקראו לי ובאתי, קם על רגליו ואמר חגיגתי:

"מת גאון האנושות, מנהיג הפרולטריון העולמי יוסף וסריונוביץ סטאלין, כל העולם מתאבל על מות הגאון. כיצד אוכל - אני אסיר מסכן - לבטא את יגוני על מותו? החלטתי לצום. וזה 8 ימים לא בא לפי דבר אוכל לאות אבל על מותו של סטאלין. זו הסיבה בגללה הכרזתי על שביתת רעב..." אחד המפקדים ענה: "ברית המועצות כולה שרויה באבל כבד, לכל אחד ואחד מאיתנו היתה פטירתו של סטאלין אסון אישי, אבל איש לא הכריז בשל כך שביתת רעב..."

"ואילו אני החלטתי לצום לאות אבל על מותו של סטאלין הגדול..." מוסיף האיש. על פני כולם נסוכה בת-צחוק והכל חוששים להביט איש בפני רעהו, כדי לא לפרוץ בצחוק רם. "ועכשיו, רבותי המפקדים, ממשיך השובת, "משסיפרתילכם על הסיבה שהניעתני לשבות והיא ידועה לכם, הנני מפסיק את השביתה..." "אתה יכול ללכת", מפטיר ה"אופיר", וכל אחד ממנה לעזוב את החדר.

אחד המפקדים נכנס לחדרי, ופורץ בצחוק קולני:

"הלא הוא מטורף!"

"לא", הירחתי בלבי, "לא מטורף, כי אם 'ארטיסט' שנכשל במילוי תפקידו..." כל המהתלה הזאת לא שיפרה את מצבו של האסיר, שכן ספק הוא אם מותו של סטאלין ה"גדול" עורר בלב מישהו מהנוכחים צער אמיתי. הוטל עלי תפקיד נוסף - לשמש רופא בית החולים שבאזור - הנשים. ביקשתי לשחררני מהתפקיד, שכן הנני עמוס עבודה עד למעל הראש, אולם איש לא שעה לבקשתי. רופאת בית החולים, אסירה, ריצתה תקופת מאסר במחנה, ובאין רופא אחר במקומה מטילים את התפקיד עלי. הנני עובד איפוא, בשני בת-חולים באזור הגברים ובאזור הנשים. יום עבודה שלי מתחיל בשעה שש בבוקר. עוד שעה 8 הנני בודק את החולים במחלקה שלי ולאחר - מכן הולך בלויית שומר לאיזור הנשים, מהלך של שני קילומטרים. בבית החולים לנשים הנני שוהה עד שעה חמש בערב, חוזר לאזור הגברים ועורך ביקור ערב אצל חולי מחלקתי. לאחר ארוחת ערב שומה עלי למלא טפסי "תולדות המחלה",

בסך-הכל הנני עובד 15-16 שעות ביממה. באזור הנשים כלאות כ- 2000 נשים ו... אנדרווגינוס אחד. הוא לבוש בגדי גברים וזמן רב לא ידעו השלטונות היכן לשכנו - אם באזור הגברים ואם באזור הנשים, עד שלבסוף עמדו והחליטו לבחור את הרע במיעוטו ולשכנו עם הנשים. אך גם שם היה לטורח ומפעם לפעם, ללא כל סיבה, היו מעבירים אותו מצרף אחד לשני, או מאשפזים ללא צורך בבית החולים. הוא נידון ל-15 שנות מאסר ולפי שעה ריצה שלוש שנים בלבד. צרה צרורה! והאנדרווגינוס משוטט לו בין הנשים, מתחבר עם הבחורות והן מביטות בו בעינים חומדות - זכר למחצה, אשליה של זכר... כבר הזכרתי את ד"ר מ' המומחה למחלות עצבים, אשר העז להביע את דעתו על סיבת התמותה הגבוהה, ובעוון זה פוטר מעבודתו בבית החולים ונשלח לעבודות קשות במחצבה. כיון שרופא מצוין היה, ואף מומחה למחלות עצבים, ביקשו השלטונות להחזירו לעבודה במקצוע, אולם ירצו כי תחילה יפנה אליהם ויבקש לעשות עמו את החסד ולהחזירו לעבודה, אולם ד"ר מ' "היהודי הגאה", כפי שכנהו אנשי השלטון, אף על פי שאיש חולה היה, מיאן לעשות רצונם וביכר לעבוד במחצבה. משעמד במריו תקופה ארוכה ובאין רופא אחר במקצועו ויתרו השלטונות, פנו אליו ומינהו רופא ראשי במחלקה לחולי עצבים. יום אחד, תוך כדי עבודה, לקה בשיתוק. בערב, שעה שחזרתי מאזור הנשים, נודע לי דבר האסון שפקד את ידידי והעברתי למחלקה שלי על מנת שיוכל לקבל את הטיפול הנאות, ואף הודעתי על כך למנהל המחלקה הסניטרית. אולם הלה נזכר ב"יהודי הגאה" והתחיל חוקר אותי על שום מה וברשות מי העברתי את ד"ר מ' למחלקתי... בשום פנים ואופן לא רצו השלטונות להשלים עם המעשה הזה שעשיתי, והיה עלי להיזקק לתחבולות שונות ולהמציא תירוצים מתירוצים שונים כדי למנוע את הוצאתו מבית-החולים. חמישה שבועות היה במחלקתי עד שמצבו שופר. שוב היה יכול להניע את רגלו, דעתו היתה צלולה עליו וזכרונו לא בגד בו. היה בדעתי להחזיקו במחלקה עד שיוכל לנוע בלי עזרה, אולם הדבר לא עלה בידו. פעם אחת בא למחלקה אחד הרופאים החפשים לבקר, כביכול, את ד"ר מ'. שעה ארוכה ישב אצל החולה והם שוחחו על נושאים שונים - על המהפכה, הקומוניזם וההוי הסובייטי. כרגיל, לא נזהר ד"ר מ' בלשונו ואמר מה שאמר. הרופא החפשי מסר על כך לשלטונות המחנה וד"ר מ' הוצא מבית החולים והועבר לצרף הנכים.

בינואר 1953 מסר הרדיו על מאסר הרופאים היהודים במוסקבה. "הם היו מרעילים במתכוון את ראשי המדינה תוך כדי טיפול רפואי". הקרין קרא בשמותיהם של הפרופסורים ופסי, גרינשטיין, כהן, אטינגר ושל אחרים. לפי הרדיו

הודו כולם בפשעים שביצעו וכי היו "סוכנים זרים", "סוכני הג'וינט" הציוני. שעה שנמסר הדבר ברדיו הייתי לבדי בחדרי. נתקפתי אימה ופחד. למחרת בבוקר, שעה שהייתי בחדר הטיפולים והתכוננתי לערוך ביקור אצל החולים, נכנס אחד הרופאים החפשים ומיד פנה אלי: "שמעת ברדיו על מאסרם של הפרופסורים במוסקבה, רוצחיו של ז'דנוב ואחרים?.. שמעת?" "לא, לא שמעתי", עניתי. "הודיעו על כך ואף הבוקר חזרו על הידיעה. מנוולים שכאלה, רופאים בעלי שם והנה מה עוללו... כולם סוכנים זרים..."

"איני מאמין בכך..." עניתי, "אין זו אלא עלילה... אין הדבר מתקבל על הדעת..."

"אולם הלא הם הודו בדבר... וכן הודו, כי שימשו סוכניו של ארגון אמריקני יהודי 'ג'וינט', השיב הרופא החפשי בבטחה.

"האם יודע אתה איזה ארגון הוא 'ג'וינט' ובמה הוא עוסק?.."

"דוקטור, הלא כולם פרופסור ופסי ואחרים הודו באשמה..."

"מוטב שלא נדבר על 'יודיונים'... אראה לך כאן במחנה מאות עצירים החפים מפשע ואף על פי-כן 'הודו' באשמתם, 'הודו' בכל שיוחס להם... שלוש שנים עמדת בחקירות והנני יודע כיצד חוקרים וכיצד 'מודים' הנחקרים..."

אמרתי בכעס, ואילו הרופא החפשי עומד בשלו ופונה לחובשים: "הגיעו - נא בנפשכם... פרופסור, רופא ראשי של הצבא האדום, והנה נתגלה כרוצח ובוגד, סיים אף הוא בכעס ויצא מהחדר.

הכל במחנה מדברים אך ורק על הרופאים היהודים, הפרופסורים הרוצחים. ביחוד מרבים בשיחות על נושא זה אנשי-השלטון. אף עם האסירים מדברים הם, מפרשים ומוסיפים נוסף משלהם. שוב אין להם ספק, כי הרופאים היהודים הם שרצחו מנהיג קומוניסטי פלוני ועסקן סוביטי אלמוני. נתקבלו עתונים - "קראגאנדה הסוציאליסטית" ו"פראבדה". אנשים שמעולם לא נהגו לקרוא עתונים חוטפים את הגליון מהיד, קוראים ומשננים את שמות הרופאים הרוצחים - ופסי, גרינשטיין, כהן, אטינגר - כולם יהודים. קוראים בקול מאמרים על "רוצחים בחלוקים לבנים". יום יום חוזרים העיתונים ודשים בנושא ומפרסמים פיליטונים על "רבינוביצים", "אברמוביצים" ו"ציפרו-ביצים", שהסתננו למוסדות העליונים ונוגסים במלוא הפה "מהעוגה הציבורית". דורשים "טיהור", זועקים על הפעולות של הארגון היהודי הבין-לאומי הבורגני "ג'וינט", המשמש את המודיעין האמריקני. "סוכנים זרים", "מרגלים", "ריגול ציוני", מדינת ישראל האימפריאליסטית - כותרות אלו ודומות אינן יורדות מעל דפי העיתונות. החלו להגיע שמועות על פיטורים של רופאים יהודים במרפאות ובבתי-החולים במדינה. פוטרו גם פרופסורים ומלומדים ידועי-שם וביניהם גם הפרופסור הידוע שפירא, מומחה למחלות כליות. מוסרים, כי יושב-ראש המועצה

העליונה המרשל וורושילוב, שהפרופסור ריפאהו מחוליו, לימד עליו זכות והוחזרו לו זכויותיו, אלא שאין הפרופסור רוצה להינות מחסדים אישים ולהיות יוצא מן הכלל. האנטישמיות עולה כפורחת וציפינו שאף כאן במחנה יתחילו רדיפות על הרופאים היהודים, כי נפוטר מהעבודה בבית-החולים ונישלח לעבודות קשות. אותו זמן היו במחנה 4 רופאים יהודים, ואכן גורש אחד מאיתנו והועבר לצריף הכללי.

על רקע זה של האשמת הרופאים היהודים ברצח חולים היה מעשה עם אחד מרופאי המרפאה - אוקראיני טהור. בלילה חלה אחד האסירים. תחילה נקרא אליו החובש והלה הזריק לחולה זריקת קופאין, שמצבו של החולה לא הוטב הזעיקו את הרופא האוקראיני, אולם בהגיעו לצריף לא מצא את החולה בחיים. בבוקר נקרא הרופא האוקראיני למפקדה ואחד הקצינים שאל אותו בחומרה: "מה היה לאסיר?.. מהי סיבת מותו?"

"בבואי כבר לא מצאתיו בחיים, אולם הכרתי את החולה מקודם והנני יודע כי סבל ממחלת-לב ולא אחת היה מבקר במרפאה..."

"רצחת את החולה!.. הצטרח הקצין. הרופא נדהם.

"מה פירוש רצחתי?.."

רצחת וזהו... אתה יהודי!.."

"לא הנני אוקראיני..."

"שקר, אתה יהודי, פשוט את מכנסך!.. מצווה הקצין ומכריח את הרופא להתפשט, כדי להיווכח אם יהודי הוא ואם לא..."

הרופא המסכן קיבל להם, התעלף ושעה ארוכה לא יכלו להשיב את רוחו. הוא הובא על גבי אלונקה למחלקה שלי, וכל זמן היותו בבית-החולים היה שרוי בדכדוך-נפש, הרבה לבכות, צעק ובלילות לא ישן. בקושי התהלך על רגליו והגיע לאפיסת כוחות גמורה. לאט לאט חזר לאיתנו. חודש תמים היה מאושפז בבית החולים. מדי פעם היה בא לחדרי ולא חדל מלדבר על אשמת הרצח שיוחסה לו משום היותו, כביכול, יהודי.

"והלא אינני יהודי כלל..." לא פסק לטעון. הקשבתי לו ובלבי הרהרתי: "מהו בעצם הדבר שזיעזע אותו יותר - אשמת-שווא ברצח חולה, או העובדה כי מישהו טעה וחשד בו כי הנו יהודי?.."

בין החולים במחלקתי שוכב גרמני מאוסטריה. עם שהחל לחזור לאיתנו, נכנס יום אחד לחדרי, פנה אלי בגרמנית וסיפר כי קיבל חבילה מהבית (הגרמנים היו מקבלים חבילות מגרמניה ומוכרים חלק מהחפצים לאסירים אחרים) ובה זוג משקפיים. כיון שאין הוא זקוק להם, ברצונו לתתם לי, שכן משקפי שבורים. בהמשך השיחה אומר לפתע הגרמני: "יודע אתה דוקטור, גם אני יהודי..."

"הכיצד, מאימתי?.."

הוא מספר לי את קורותיו. הוא יהודי אוסטרי, בן וינה, ובמשך כל התקופה הנאצית חי בווינה ובגרמניה בחזקת נוצרי. הוא סידר לו תעודות

מתאימות, אולם כיון שבמקרים חשודים לא היו הנאצים סומכים על תעודות בלבד, כי אם ביקשו לעמוד על זהותם הלאומית של החשוד לפי סימן ברית-המילה, עשה לו רופא ממכיריו ניתוח פלאסטי והעלים את עקבות כניסתו בבריתו של אברהם אבינו... נכמרו רחמי על יהודי גרמני זה... פרט קטן ממסכת העינויים של יהודי גרמניה...

במחנה קיים "חוג לפעילות עצמית". לא מעטים הם השחקנים והזמרים והמוסיקאים בין האסירים. שני כנרים מצוינים, אחד מהוגנריה ושני מלטביה. השמועה אומרת כי שניהם יהודים, אולם הם מעלמים את הדבר ומגיבים בחריפות משרומז מישהו על מוצאם הלאומי. בין הזמרים - זמר יהודי בעל קול ערב. אחת לחודש נערכים בפרוזדור הגדול של המחלקה הכירורגית קונצרטים ובהם מופיעים כנרים, זמרים, קריינים ואף להטוטנים. גם הזמר היהודי מופיע בהם בהצלחה מרובה ושר שירים רוסיים עממיים בדבקות יהודית אמיתית. זמר זה מבקרני לעיתים תכופות בחדרי, מספר לי על חייו, על עבודתו בתיאטרון ומדי פעם בפעם מזמר שירים יהודיים ערבים לאוזן. יום אחד שר באזני שיר עממי יהודי ידוע על בעל עגלה יהודי. שאלתי:

"על שום מה אין אתה שר שיר זה באחד הקונצרטים?.."

"לא ירשו לי..." השיב הזמר.

"הכיצד? הלא בקונצרטים שרים שירים אוקראיניים, אסטוניים ואיטלקיים?..."

"האמן לי... זה לי תשע שנים במחנה והנני יודע את אשר אני אומר..."

אף על פי כן ניסה והכניס בתכניה להופעתו הקרובה את השיר על בעל העגלה היהודי והגישה לאישור הממונים. הקצין הממונה הסתכל בו בתמיהה ושאל:

"באידיש?..."

"ובפינית מותר?" שאל הזמר. "בקונצרט הקודם הושר שיר פיני."

"אולם אין איש מבין אידיש..." השיב הקצין.

"ופינית מי הבין?"

דבר לא הועיל. השיר נמחק מהתכניה. אין זה נוח להשמיע שיר באידיש. כיוון שכך החליט לכלול בתכניה הבאה את השיר, בתרגום לרוסית. בטיסת התכניה שהגישה לאישור רשם: "שירו של בעל עגלה יהודי", אולם אף זה היה למורת רוחם של הממונים, ובתכניה שנדפסה נאמר: "שירו של בעל עגלה..." וכך הכריז גם המנחה. בברית המועצות של הרפובליקות הסוציאליסטיות צורמת המילה "יהודי" את האוזן...

ראשית מארס 1953. לחדרי מתפרץ החובש, אסיר אף הוא, בן האומה הליטאית. פניו קורנים משמחה, אך ניכרים בהם גם סימני התרגשות.

"סטאלין מת!.. מצטעק החובש.

"שקר הדבר..." נצטעקתי, הוא מכחיש כל שייכות לעניין והנני בטוח, כי אמת דיבר. מדוע מאמין אתה למנהל המשק, הנאצי, האנטישמי, המתעלל ביהודים גם כאן בבית-החולים? ובפנותי אל מנהל בית-החולים, שאף הוא היה נוכח בשיחה, הוספתי ואמרת: "לא אעבוד ולו גם יום אחד נוסף בבית-החולים, אם לא יפטר מנהל המשק..."

מנהל בית-החולים, רופא בדרגת מיוזר בשירות הרפואה, התחיל מרגיעני וטען כי לא הבינותי כהלכה את דברי ה"אופיר". למחרת היום, בשעת הפגישה היומית הקבועה, חזרתי והודעתי למנהל בית החולים, כי אני עומד על דרישתי לפטר את מנהל המשק, ובו ביום הועבר האיש מתפקידו. אולם את השיחה באידיש לא סלחו לי...

בהתאם לתקנות החדשות חייבים שלטונות המחנה לחשב כל יום-עבודה שלי כשלושה ימים, אולם אותו חודש זקפו לזכותי משום-מה שני ימים בלבד. אם כי לאדם שנידון ל-25 שנים אין זה משנה למעשה ולא כלום, שאלתי את מנהל בית-החולים פשר הדבר. הוא נבוך והשיב כי אין זו אשמתו. "של מי אם כן?..." שאלתי.

"פנה למנהל המחלקה הסניטרית..." פנית יליו והלה אמר:

"לא אנו בלבד קובעים את החישוב... ה'אופיר' הוא שבידו ההכרעה והוא שקבע שני ימים בלבד, והוסיף במבוכה: "הכל בגלל המקרה עם מנהל המשק..."

"הכל מובן לי..." ה'אופיר' רוצה להזכירני כי הנני יהודי. אולם גם בלעדיו אין אני שוכח את הדבר..."

ח

באוגוסט 1954 נפלה הברה במחנה, כי השלטונות עורכים רשימה של כל הנתינים הזרים ושל חסרי-הנתינות. אף על פי שאיש לא ידע לשם מה רושמים את האנשים, החל כל אחד מאיתנו, חסרי הנתינות, להתעניין אם נכלל שמו ברשימה. השמועה אומרת, כי כל מי שאינו נתין ברית-המועצות יישלח מהמחנה. לאן? איש אינו יודע אל נכון, אולם הכל בטוחים כי יישלחו "הביתה", לארץ מולדתם. הנתינים הזרים וחסרי-הנתינות מתרוצצים, ממטירים שאלות על פקידי המנהלה ומבקשים לדעת, האם נכללו ברשימה? שמה נשמט שמם? הכל בסדר - מרגיעים הללו - משלחים את כולם בלי יוצא מהכלל. נתקבלה הוראה ממוסקבה. הכל בטוחים כי משלחים אותם "הביתה". וכי לאן ישלחם? בעוד שבוע יצא ה"אטאפ"..." בעוד שלושה ימים... כעבור יום... בא יום השליחה. הכל צריכים לבוא בשעת בוקר מוקדמת למשרד, ולאחר מכן למשרד - למסור את החפצים - שמיה, הכר והסדין... אף אני מתכונן לדרך, אולם בא הסניטר ומודיעני כי שמי נמחק מהרשימה. ואכן, הכל נקראו למשרד, ואילו אותי אין קוראים. מה פירושו של דבר? מיהרתי למשרד המחנה,

ואכן לא מצאתי ברשימה את שמי. הנני רץ לבניין המפקדה ושואל את אחד הקצינים על שום מה לא נכללתי ברשימה, על סמך מה לא עשו זאת? הקצין עונה בגילוי לב, כי הדבר נעשה לפי בקשתם של השלטונות הרפואיים. "מה שייך עניין זה להם?..." שואל אני. "ההוראה שנתקבלה ממוסקבה חלה גם עלי בחזקת אדם חסר-נתינות ואסור היה לכם להפר את ההוראה... הלא תחילה נכלל שמי ברשימה..." "כנראה ההחלטה תואמה עם מפקד המחנה", היתה התשובה. הנני ממחר אל השלטונות הרפואיים. בדרך פגשתי רופאה "חפשית". סיפרתי לה על הצרה שנתרגשה עלי והיא אומרת: "אל תתרגש יתר על המידה... אין משחררים את הזרים אלא מרכזים את כולם במחנה אחר..." היא סיפרה לי את הדבר בסודי-סודות, אך את מקום המחנה החדש לא סיפרה. האמת ניתנה להיאמר, כי לא האמנתי לדבריה. הכל אומרים כי את הזרים משלחים הביתה ורציתי לאמין כי אכן אמת בשמועה. באתי אל השלטונות הרפואיים הממונים עלי. בחדר מנהל בית החולים מצאתי גם את מנהל המחלקה הסניטרית. הייתי מרוגש מאוד ובכל רם אמרתי: "על סמך מה מחקתם את שמי מרשימת הזרים היוצאים ב'אטאפ'?" מנהל המחלקה השיב: "אל נא תתרגש. ביקשנו להשאירך זמן מה בבית החולים..." "מה זכות

היתה לכם לעשות כן?" קטעתי את דבריו. "נדודנותי על לא עוון בכפי ל-25 שנות מחנה, ועכשיו, שעה שלפי ההוראות ממוסקבה יש תקוה כי ישחררוני, הנכם משאירים אותי כאן, כיון שאתם זקוקים לי כרופא, ואילו לי ולסבלי אין אתם נותנים את דעתכם!..." מנהל בית החולים התחיל משדלני בדברים ואומר: "הנני מבטיחך בהן-צדק, כי כעבור חודש תסע לאותו מקום אליו משלחים את האחרים ותהיה יחד איתם..." בריגשת לב גדולה ובחרון אף ענית: "איני מאמין לך!..." לאחר דין ודברים נוסף אמרתי: "אם לא תבטל את החלטתך הבלתי חוקית, הרי הנני מסרב לעבוד בבית החולים. הכוח בידיך ויכול אתה לעצרני כאן, אולם לעבוד לא אעבוד רגע... יכול אתה לעשות בי ככול שתרצה..." כששמע מנהל המחלקה הסניטרית את דברי, אמר: "ניחא, סע!" מיהרתי למשרד. הפקידים כבר ידעו את ההחלטה שנפלה וצירפו גם אותי ל"אטאפ". אחד מהם אף גילה לי בסוד, כי מחקו את שמי בצירוף הערה "למען הסדר", כי לא נכללתי ברשימת המשלחים משום "מחלת", כביכול. בדרך זו נוהגים השלטונות באנשים, משל עבדים היו... לאחר ארבע וחצי שנות חיים במחנה הנני עוזב את מחנה ספאסק הידוע לשמצה. לאן?.. זאת אין אני יודע...

מקלות בקניידלעך

מאת: בועז ארז

גבולות, בגפילטע פיש הם לא נוגעים. במהלך האולימפידה, שהתקיימה בבייג'ינג, הייתה המסעדה פתוחה 24 שעות ביממה, למעט בשבתות כמובן, וסיפקה אוכל כשר לכ-400 ספורטאים ועיתונאים יהודים שהתארחו בכפר האולימפי. הרב פרוינדליך, שאף קיבל השבוע רשמית את התואר "הרב האולימפי" מהוועד המארגן של המשחקים, מסר כי הבשר הכשר הוכן מראש במקפיא: 7.5 טונות של בקר ו-9 טונות של עוף שנשחטו מבעוד מועד.

האולימפידה טרם נפתחה, אך המסעדה הכשרה היחידה בסין כבר זכתה במדליית זהב - תאכיל את כל הספורטאים היהודים.

היא אומנם המדינה השלישית בגודלה בעולם ורבבות תיירים יהודים יישראלים מבקרים בה מדי שנה, אך מתברר שבכל סין יש רק מסעדה כשרה אחת.

דיניז (Dini's), שנפתחה בבייג'ינג, אינה רק בית האוכל היחיד בסין שמציע לאורחיו לטעום בעזרת מקלות קניידלעך, קוגל וסיגרים מרוקאיים - זהו גם המקום היחיד שבו יכול תייר שומר מצוות ליהנות ממעדני המטבח המקומי המפואר ולאכול דים סאם ועוף בנוסח ס'ואן כשרים למהדרין.

המחיר הממוצע לטועד: כ-120 יואן (60 שקל), לא זול בסטנדרטים סיניים. יש גם משלוחים. "נגמרו הימים שבהם יהודי מאמין טייל בסין עם מזוודות מלאות בקופסאות שימורים", אמר הרב שמעון פרוינדליך, שליח חב"ד לבייג'ינג.

לדברי אוהד טיקינסקי, מנהל המסעדה, לדיניז באים גם לא מעט סינים, שמאמינים שאוכל כשר - גם כשהוא מייד אין צ'ינה - הוא "נקי יותר". אלא שגם לסינים, שאוכלים כל מה שיש לו ארבע רגליים ואינו שולחן, יש כנראה

בקרו באתר של
איגוד יוצאי סין

www.jewsofchina.org

סימני דרך במסעותיו של נוסע יהודי

ישראל כהן / מרוסית יהודית סנדל

המשך מגיליון 396

חרבין

נסעתי לחרבין ברכבת נוחה. קרון השינה החמים היה מואר היטב. בבוקר הגעתי לתחנה בצ'נצ'ון, שם נאלצתי לעבור לרכבת אחרת. היה צורך לרשום את המטען מחדש, לבדוק ולהיווכח שהמזוודה אכן נמצאת בקרון האחסון. סביבי חיילים סינים רבים - תמונה שחזרה על עצמה בכל תחנה בדרך לחרבין.

חרבין באותה עת זכתה בפרסום כאחד מפלאי המזרח הרחוק. זו לא הייתה העיר הרוסית היחידה שמחוץ לגבולות רוסיה. אלא עיר רוסית יחידה בשטחה של מדינה אחרת - סין, ועוד עיר רוסית הכי צעירה. רק לפני שלושים שנה, במקום בו נמצאת חרבין, היה כפר דייגים, והיום עיר בת מאה אלף תושבים, מרכז מסחרי מרכזי של מנצ'וריה, המהווה שוק חיסה מרכזי. חרבין הייתה העיר היחידה, בה הצמיחה הכלכלית התבססה על הנהלת מסילת הברזל ולא על השלטונות. הנהלת מסילת הברזל הסינית המזרחית צמחה בשותפות בין רוסיה לסיין. מסילת הברזל הסינית הייתה המשכה של הרכבת הטרנס-סיבירית הרוסית, כשהשטח הזר לאורך המסילה נהנה ממצב ניטרלי. הניטראליות התערערה כתוצאה ממלחמת האזרחים ברוסיה. בהתחלה פיקח על המסילה הצבא הלבן של קולצ'ק, לאחר מפלתם של הרוסים הלבנים הפקוח הועבר לידי הסינים, שפחדו מבואם של הבולשביקים. אחר כך החליפו השוטרים הרוסיים את הסינים. הצבא היפני נמצא קרוב ולא התכונן לעזוב את השטח, על כן שלט במקום הין היפני.

מעולם לא ביקרתי בעיר בה החורף כה קר, 20 מעלות מתחת לאפס. הרחובות, המדרכות מכוסות שלג, היה צורך להיזהר בהליכה כדי לא להחליק. אך במלון היה חם מאד. חלון כפול עם משקופים כפולים סגורים היטב מפני הקור. כל פעם שיצאתי לרחוב כוסו משקפי באדים, ועל השפם הופיעו נטיפי קרח. אמרו לי, שהאקלים בחרבין נוח יותר מאשר בצפון מנצ'וריה, ובקיץ החום מגיע עד 30 מעלות צלזיוס, ובשמש אף יותר. הסוסים המונגוליים קיבלו את הקור המקפיא בקלות רבה יותר. רתמו

אותם בזוגות והם דהרו במהירות כשהם מפחידים את הולכי הרגל.

רוב אוכלוסיית חרבין הם רוסים, מספר היהודים באותו זמן מנה כעשרת אלפים איש, מחציתם הגיעו לכאן לפני המלחמה, גל נוסף של פליטים הגיע לעיר מפחד המהפכה, מלחמת אזרחים ורעב. היהודים חיו בעיר בחופשיות מרובה.

רוב היהודים התגוררו ברובע פריסטון. זהו אזור עסקים של העיר. לקהילה היהודית היה בית ספר תיכון, שני בתי כנסת, בית אבות, ומוסדות קהילתיים נוספים. הסינים התגוררו באזור אחר.

חשוב לציין, שרבים מתושבי חרבין בעברם הלא רחוק השתתפו בפעילות מלחמתית. היו אלו קצינים לשעבר מצבא הצאר, שנשארו כאן, שבויים לשעבר - גרמנים, הונגרים, אוסטרים, אשר לאחר שחרורם לא הצליחו לחזור לארצם. אלו שמצאו לעצמם עבודה חיו בנוחיות. מלצר במסעדה של המלון היה הונגרי, סמל לשעבר. משכורתו הייתה תלויה ברובה על תשר, אך הוא חשב שמזלו שיחק לו במציאת עבודה בהשוואה לאחרים. מכר שלו, שהיה גנרל הפך לעגלון, ואילו אחרים לא זכו גם לזה. בין תושבי העיר היו אנשי החצר של משפחת המלוכה שאיבדו הכל. אנשי החברה הרוסית הגבוהה לשעבר פתחו בתי קפה ובעצמם הגישו תה וקפה, ובין הבאים יכלו להיות גם מטאטאי רחובות לשעבר, שניקו את הרחוב ליד האחוזות שלהם. פגשתי אוסטרי, חייל לשעבר, שאצלו עבד מפקד מצבא הצאר.

תושבי חרבין ראו בעירם מכרה זהב חדש לא רק בגלל הצמיחה הכלכלית, אך גם בגלל מספר רב של הרפתקנים מכל הצבעים שהגיעו לכאן במטרה להתעשר. נדמה היה לי, שתושבי העיר חיים בחוסר אמון לגבי יום המחר. כולם התווכחו על אפשרות כבוש העיר על ידי האדומים הבולשביקים, כדי לספח אותה לברית המועצות. גם דברו על אפשרות כניסת הצבא היפני, ועקבו בדאגה אחר היחסים בין סין לרוסיה. הסינים לא התערבו בענייני העיר. במשטרה שרתו שוטרים רוסיים, לבושים בחורף במעילים עשויים עור כבש, אך לא גוננו מפני גנבות. הגנבים - חיילים לשעבר, שוטרים, עריקים, עבריינים - לקחו את הסחורה לשוק הסיני. השבויים לשעבר, ששכחו את מצוות "לא

תגנוב", עסקו בהחרמת כל הבא ליד. הם לקחו מוצרי מזון, בגדים, תכשיטים, שעונים, רהיטים, כלי נגינה, ומכרו את הרכוש הגנוב. בתייהם של עשירי חרבין היו תחת שמירת חיילים עם נשק, וביתני השמירה הזכירו, שלא מכבר הם עמדו בפטרבורג ליד אחוזות של רוזנים חשובים.

הגעתי לחרבין בתקופת כאוס בין עוני לעושר, סבל והנאה, פעילות עסקית ואבטלה, שלטה תחושת בידוד משאר העולם וחוסר בטחון במחר. ראיתי אנשים ששוחים בעושר, נשים בפרוות עונדות תכשיטים יקרים,

מריחות בבשמים היקרים ביותר, ועניים רבים לבושי סחבות, רועדים מקור, רעבים, מקבצי נדבות עומדים על ברכיהם. בעיר אכן התגוררו מיליונרים ורכושם נאמד במיליוני רובלים, אך יכלו בכל רגע לאבד הכל, וכל רכושם ירד לטמיון.

החיים היו יקרים, ערך הן עלה, והאנשים נאלצו להיאבק למחייתם. נהג המונית דרש עשרה ין תמורת נסיעה בת עשר דקות. ביקשתי מעובד במלון לשלוח לי מכתב בדואר, השירות עלה לי ין. על השאלה למה עלי לשלם, ענו לי, שהנהלת המלון אינה מסוגלת לשלם שכר לעובדים, ועל כן הם לוקחים ככל הניתן.

בגלל גל הפליטים שהגיע לעיר הפך נושא מציאת דירה לקשה מנשוא. לא נמצאו מספיק דירות פנויות, ובעלי עסקים החלו לבנות בתי עץ שהופרדו זה מזה בגדרות. כאן נזכרו עובדי העירייה לדרוש מסים עבור בנייה. נוצרה בעיה משפטית שנמשכה לאורך שנים רבות.

למרות הכל, רמת החיים בעיר הייתה גבוהה. משעה שתיים בצהריים עד חמש בערב, ואחר כך מעשר בערב עד עלות השחר המסעדות היו מלאות עד אפס מקום. לא היו מספיק תיאטראות, אך בתי קולנוע נהנו מפופולריות. יושבי הקברט היו אנשים צעירים, הרפתקנים, ומקומיים יפה תואר. כאן, בבניין הנוח ציפתה להם אווירה נעימה בליווי תזמורת ג'ז, אוכל ושתיה. האנשים המכובדים יותר התאספו במועדון המסחרי, או זה של תחנת הרכבת, שם עמדו שולחנות מכוסים במפות ירוקות, וקלפנים מכורים שיחקו בקלפיהם כל הלילה.

כשביקרתי במועדונים מסוג זה, שמעתי סיפורים על הרפתקנים ועל אלו שעסקו

בשמירה ובהברחות. ביניהם היו קצינים גרמנים לשעבר, אשר נדחו על ידי האנגלים, אך התקבלו לעבודה על ידי היפנים. דברו, שאת קולצ'ק וסמוינוב הביאו לאבדון תאוותם הגדולה לנשים בצרף לפוליטיקה. עוד ספרו, שרקדנית ממשפחה אצילית הציגה עצמה כמורשית של השלטון הבריטי וקבלה סכום כסף נכבד, כביכול עבור מכירת נשק, ומאוחר יותר נעלמה עם פולני בעל חזות מחשידה באוטובוס נושא דגל אמריקני. הרפתקנים מסוג זה יכלו להופיע בחרבין בכל רגע, ולהעלם לתמיד.

יהודי חרבין

יהודי חרבין נשאו אופי של קהילה רוסית יהודית. הקהילה שלהם בחרבין לא הייתה מעולם תחת איום של פוגרומים או השמדה, אך רובם ידעו ולא משמיעה, מה פרושה של הלקאה, תוצאה של חיים ברוסיה, חוו את אימת הפוגרומים והשפלה אישית כאשר חיו תחת ציפורני הנשר הרוסי.

סין ורוסיה היו מעוניינים בפתוח הכלכלי של חרבין כמרכז של מסילת הברזל הסינית המזרחית. בעיר, כמו בכל האזור המפורז, לא היו חוקים שהגבילו את חופש הפעולה של היהודים, כאן לא היו סממני נוודות, ותנאים אלו גרמו להגירת יהודים למנצ'וריה מכל קצות האימפריה הרוסית.

רק לפני כעשרים וחמש שנה הופיעו כאן ראשוני היהודים והחלו להתיישב על הגדה הימנית של נהר הסונגרי באזור שנקרא מאוחר יותר פריסטון. האזור היה מרכז עסקים של חרבין, והיהודים תרמו לצמיחה הכלכלית לא רק של העיר, אלא של מנצ'וריה כולה.

לפני מלחמת העולם הראשונה מנתה הקהילה חמשת אלפים איש, אך בסוף המלחמה הוכפל מספרם, והקהילה הפכה לגדולה ביותר במזרח הרחוק. הסוחרים היהודים סחרו בחיטה, יערנות, פרוונות, סויה, ותוצאה מכך אגרו רכוש, והצליחו לשמור עליו במהלך המהפכה ומלחמת האזרחים ברוסיה. ניצלו מהפסדים כספיים גם אלו שהשקיעו את הונם בנדל"ן, אחרים שמרו את הכסף בשטרות סיניים או יפניים.

האמידים שבהם עזרו לקהילה היהודית בתרומות נדיבות. בכספים אלו נבנו שני בתי כנסת, תיכון, בית ספר "תלמוד תורה" ובית תמחוי כעזרה לזקנים ולחסרי בית. בעיר היו יהודים רבים שהיו שבויי מלחמה ממוצא אוסטרי או הונגרי.

בזמן שהותי בחרבין שבתו מורי בית הספר התיכון, מאחר ולא קיבלו את משכורתם במשך מספר חודשים. חששתי מקשיים בקשר לאיסוף תרומות לקרן פלשת'נה, אך התורמים היו פטריוטים נלהבים והאמינו בכנות ברעיון של הקמת מדינה יהודית עצמאית.

להגיע לקהילה היהודית בחרבין היה פשוט

ביותר, בהשוואה לקהילות אחרות במזרח הרחוק. מחרבין לשנחאי - נסיעה בת ארבעה ימים ברכבת, עד ולדיבוסטוק - יומיים, הייתה גם אפשרות להגיע ליפן דרך הים לאורך חופי סין. יחד עם זאת, חרבין הייתה למעשה מנותקת מהעולם בעקבות המצב המדיני וחוסר היציבות של האזור.

יהודי ולדיבוסטוק גברו בכל דרך אפשרית על הגבולות שהוצבו להם על ידי השלטונות הרוסים, ושמרו על קשר עם העולם החיצון בייחוד דרך חרבין. דרך ולדיבוסטוק הגיע מידע על מצב היהודים לא רק בסיביר ובמזרח הרחוק, אך גם מהחלק האירופאי של רוסיה. היו לי מפגשים עם נציגי היהדות מצ'יטה, אירקוצק, ולדיבוסטוק, שהגיעו לחרבין על מנת להיוודע על האירועים בפלשת'נה. ואני, בתורי, ניסיתי לשמוע עד כמה שאפשר יותר על מצב היהודים בערים אלו. זמני היה מוגבל, אך הצלחתי לארגן כמה אסיפות.

מצא חן בעיני הצד הדתי של הקהילה בחרבין. הזהות הלאומית עמדה על רקע של מלחמה בלתי פוסקת בין השמאל הקיצוני והרגיל לבין הימין. בהשוואה לכל קהילה יהודית אחרת, כאן היה חופש פעולה נרחב. בבחירות, כל יהודי ולא חשוב אם ביקר בבית הכנסת או לא, הייתה לו זכות הצבעה, ללא צורך בתשלום מסים ומענקי תרומות. אנשי ה"בונד" סרבו לשלם מסים, לא בקרו בבית הכנסת ולא עסקו בפעילות קהילתית. אך בו בזמן לקחו חלק פעיל בבחירות, כשהם מעמידים מולם למטרה לפרק את הקהילה בהתאם לנטייתם הפוליטית של קבוצה זו או אחרת. התעניינתי בשאלה - למה קיים מצב זה. הסבירו לי, שרק כך יש אפשרות לזכות ברוב קולות. ביחס לאיסוף תרומות גם כאן הייתה דמוקרטיה מלאה.

ויכוחים סוערים התנהלו בערבי שבת באולם של בית ספר תיכון בין המצדדים בציונות לבין הסוציאליסטים, שלא מכירים בציונות וברעיונה להקמת מדינה יהודית בשטחי פלשת'נה. הוגשו הצעות מהצעות שונות ברמה של תכניות טרום מלחמתיות. יהודי חרבין בהחלט לא הכירו במציאות החדשה, שצמחה עם הצהרת בלפור. לעתים נדהמת, עד כמה יהודי חרבין התרחקו מהעולם, כשהם נמצאים מאחורי החומה הסינית.

נאלצתי להשתתף בוויכוחים שנערכו בשבתות, שם נאספו כמאה איש. הנוכחים דברו רוסית, אם כי היו כאלה שרצו לדבר אידיש או אפילו עברית. באסיפות נכח תמיד נציג מטעם השלטונות הסיניים, אשר רצו לרדת לשורש הוויכוחים, מתוך חשש לסיפוחה של חרבין לאחת הרפובליקות של המזרח הרחוק. אני משוכנע, שהנציג הסיני ירד לשורש הבעיה, כמו לפסיכולוגיה של עם משולל מולדת ופזור בכל העולם. הוויכוחים הסתיימו בשתיית תה שלווה.

בשבתות, בית הכנסת היה מלא מפה לפה.

גברים בכובעי פרווה הניחו טליתות מעל מעיליהם והתפללו. בחדר קטן בקצה האולם הראשי התפללו חסידים. לעתים הצטרפו למתפללים באולם הראשי. אותי הובילו בראש והושיבו ליד הרב של חרבין וחברו המכובד הרב ליון מהעיר צ'יטה, אשר ביקר בחרבין.

המטבע הנפוץ היה הין היפני. אם כי גבאי בית הכנסת, החל להכריז בפני העומדים לקרוא בתורה סכומי תרומה מוצעים במטבע רוסי - רובל. עם סיום המיקוח, נאספו 10 ין. וכאן, הציג מר דריזין שארח אותי באותה שבת לתת לי את הכסף. הגבאי ברך אותי, לחץ את ידי ושאל אם אוכל לומר מספר מילים. זו הייתה הפתעה עבורי. סירבתי, באמרי שלקהילה תהיה הזדמנות אחרת להקשיב לי.

כאשר יצאתי מבית הכנסת ניגש אלי אדם בעל זקן אדום ולחיים נפולות. עיניו ריצדו מוזרות. הוא הודיע לי, שמזמן ציפה לפגוש בי והוא מוכן מיד לנסוע לפלשת'נה, והאם יוכל לנסוע אתי עכשיו. בתשובה ענית שבדרך עלי לבקר בעוד מספר ארצות, ועל כך ענה שהוא מוכן לחלוק אתי את כל קש"י המסע. מר דריזין שעמד לידי הרחיק אותי מהאיש. הלכנו ברחובות מכוסי שלג, ודריזין סיפר לי עליו. מסתבר שהוא שבוי לשעבר מגליציה, שאיבד את שפיותו בזמן השבי הרוסי. בעיר הכירו אותו וגם חששו מפניו, מאחר ויכול היה לבוא לבית ללא הזמנה או להופיע באסיפה ולהפריע למרצה בקריאות שונות.

בביתו של דריזין היו אנשים רבים. הרב ליון סיפר לי, שבצ'יטה נעשה קשה מאז שהגיעו הבולשביקים. לערוך כנסים לתמיכה בציונות דבר בלתי אפשרי. ליון עצמו שאף עד כמה שאפשר מהר יותר לנסוע לפלשת'נה. פגשתי יהודי מפרג, אשר היה שלוש שנים שבוי ברוסיה, למד אנגלית ועכשיו עסק בהוראה. לפני המלחמה היה סטודנט באוניברסיטה בוניה ועכשיו התעניין כיצד יוכל להגיע לפלשת'נה ומתי תפתח האוניברסיטה בירושלים. הוא בהחלט שלט באנגלית, ובכך נוכחתי בשיחתנו.

במהרה נודע לי, שיהודים רבים מחרבין מוכנים לנסוע לפלשת'נה, ואחדים אף קיוו להיעזר בי. כך, לדוגמה, מנהל המלון בו שהיתי סיים בזמנו אוניברסיטה בשוויץ להנדסה. אך בגלל קשיים כלכליים החל לעסוק במקצוע זר לו, ועתה רצה לנסוע לפלשת'נה. אנשים צעירים התעניינו האם הם יכולים לקבל עזרה בבואם לארץ המובטחת.

יום אחד הגיע אלי קצין לשעבר מהצבא האוסטרי וכיום סוחר בעל אמצעים מוגבלים. מספורו נודע לי, שקבוצת יהודים, שבוים לשעבר, לאחר השחרור על ידי הבולשביקים יצרו אגוד מקצועי. רבים מהשבויים לשעבר רצו לנסוע לפלשת'נה, הם לומדים עברית,

מוציאים לאור כתב עת, אוספים כסף לקרן לתקומת פלשתינה. איש שיחי מוכן היה לצאת לדרך עם קבוצת יהודים - שבויים לשעבר, אשר התכוננו לעלות לאניה היוצאת מולדיבוסטוק. לנוסעים נאסר לרדת לחוף עד טרייסט, והם רצו לרדת בפורט-סעידי, כדי להמשיך את מסעם ברכבת. האיש רצה בדרך זו להגיע עד רחובות, שם התגורר באותו זמן אחיו. אם אקדים את המאוחר למוקדם, אומר, שעזרתי לו, ומאוחר יותר נודע לי שהגיע בשלום לרחובות במאי 1921, כאשר ערבים התנפלו על העיר, והוא לקח חלק בהגנה.

בבניין בית הספר התיכון היהודי, חוץ מכיתות לימוד, היו עוד הרבה חדרים, אשר הקהילה ניצלה למטרתה. כאן שכן משרד ההנהלה, הוצאה לאור של יומון ציוני, הנהלת התנועה הציונית, משרד התעסוקה. כאן גם התקיימו האספות בהשתתפותי. האסיפה הראשונה התקיימה ביום ראשון, במחצית השניה של היום, בנוכחות כל הנציגים של הארגונים היהודיים בעיר. יו"ר ניהל את האסיפה ברוסית, בה לא שלטתי.

נציג של "פועלי ציון" פנה לנוכחים באידיש, מאשים את בני הברית במצור, ולי קרא להשפיע על הממשלה הבריטית, להסיר את התנגדותה לעליה לפלשתינה. אני כמוכן הסברתי, שאין לי כל השפעה על השלטונות הבריטיים, ספרתי על הסיבות להחלטת ועידת סן-רמו. באמצע דברי, כבה האור, וכאן נשמע קולו של היהודי בעל הזקן האדום, מפר השלווה התמידי, שנוכח באסיפה בהמתנה לרגע בו יוכל להשמיע את קולו. "ויהי אור!" - צעק בעברית. עד אשר חיפשו נרות המשכתי לדבר בחשכה, בלי לראות דבר חוץ מאורות אדומים של סיגוריות. לבסוף, חזר האור ובעל הזקן קרא: "נהנה בא האור!"

בפעם השניה הופעתי בפתיחת הכנס הציוני בנוכחות שליחים משנחאי, הונג-קונג, טינטצ'ין, צ'יטה, ולדיבוסטוק וערים שונות אחרות. לפני הפתיחה שוחחו המתאספים בערנות זה עם זה, דנים במאורעות.

נאומים התקבלו בהתלהבות מרובה. לבסוף, הגיע תורי. החלטתי לדבר בקצרה ועד כמה שאפשר באופן נייטרלי. לא הספקתי לומר שתי מילים בעברית, כאשר הפסיק אותי הנציג הסיני הממשלתי, שישב בשורה הראשונה, הוא דרש שאדבר רוסית. תארו לעצמכם: נציג סיני דורש ממני, כיהודי, אזרח בריטי המופיע בכנס ציוני... לדבר בשפה הרוסית! יו"ר האסיפה הסביר, שאיני יודע רוסית ושיש בידי מסמך המאשר לי להשתמש לפי הצורך בשפות הידועות לי, על כך ענה הנציג הסיני, שאין לו מידע על מסמך כזה. הציעו לו לטלפן למפקדו. הוא הסכים, ועד אשר פילס את דרכו דרך ההמון לעבר הציאה, המשכתי את דברי הפעם בגרמנית. במהרה שב הנציג הסיני

כשהוא מחייך, אך בינתיים סיימתי את דברי שהתקבלו במחיאות כפיים.

איני יודע אם התקיימה אותה שיחה טלפונית עם המפקד, אך חושב אני שכאן שיחק הרצון להראות שליטה. אמנם למחרת אסרו השלטונות לקיים את הכנס. קראתי לעגלון ופניתי מיד לשגרירות הבריטית, אשר קיבל את פני בנימוס. הוא טלפן מספר פעמים לאי מ'י, הסביר, ביקש סליחה, הרים את קולו, ובסופו של דבר הצליח להשיג רשות להמשיך בכנס בהשתתפות נציג סיני. השגריר גם הביא לידיעת השלטונות הסיניים, שבכנס נידונה שאלה אחת בלבד - הקמת משרד מידע של פלשתינה ועבודתו באזור הסיבירי.

הכנס המשיך בעבודתו. השיחות סערו. שני נציגים מאורגה ספרו שימים רבים עשו עד שהגיעו לחרבין, כשחלק מהדרך עשו ברגל, לא פעם סיכנו את חייהם. הם גם ספרו על טבח אכזרי מצד הברון אונגרן, שהטיל טרור עד בואם של הבולשביקים לאזור של מונגוליה הפנימית.

אחד האנשים המובילים בכנס היה מר א. יבזרוב, אשר עד המהפכה הבלושביקית התגורר בפטרורגד. הוא היה עורך דין והבין מצוין, שבזמן הקרוב י"עלם ברוסיה המושג "חופש", ושהפעילות הציונית תיאסר. על כן השיג משרת מפקח באחד המקומות הקרובים לגבול הסיני. בהזדמנות הראשונה עבר את הגבול ונטש את רוסיה לתמיד. זה היה אדם פעלתן, עיתונאי מוכשר, איש ארגון ומרצה מעולה. בהיעדרו של דוקטור א. קאופמן, אשר נקרא לצבא קולצ'ק כרופא, ומאוחר יותר מצא עצמו עצור באורגה, יבזרוב נאלץ לעשות עבודת עורך לכתב-עת של ציונים רוסיים "סיביר-פלשתינה", שהוברח בחשאי ל.ס.ו.ס.ו. דרך הגבול.

יבזרוב עבד בלילות עד ארבע לפנות בוקר. בחיפושיו אחר חומר לכתב-העת הבא נאלץ להשתמש בעיתונות היהודית בשפה האנגלית והגרמנית ולתרגם חלקים משם לרוסית. כתוצאה מהמאמץ האדיר לקה באבוד זיכרון חלקי. פעם ביקרתי אותו בדירתו הצנועה. החדר היה חשוך. הוא שכב במיטה ותחבושת לחה על ראשו. הרופא ציווה על מנוחה מוחלטת, אך על השולחן היו מונחים מאמרים, מוכנים לכתב העת הבא. שאלתי אותו, מה יקרה אם כתב העת יתאחר בכמה ימים, או לא יצא לאור בכלל. הוא ענה, שזה בלתי אפשרי, מאחר ומצפים לו אלפי אנשים. בסופו של דבר, גופו הצעיר התגבר על המחלה ויבזרוב שב לעבודה.

רק באסיפה בביתו של מר כגן, אחד מעשירי הקהילה יכולתי סוף סוף לדבר על מטרת בואי לחרבין. הוזמנו אנשי הקהילה העשירים ביותר, אשר תרמו בנדיבות. חוץ מזה, נוכחו הרבנים של חרבין וצ'יטה, וכן ציר בריטניה מר פורטר ומחליפו. הציר הבריטי התייחס אלי תמיד בחביבות ותמך במאמצי למלא

את שליחותי. גם כאן הוא עמד להגנת היהודים, שבויים לשעבר, אשר רצו להגיע לולדיבוסטוק והרוסים הלבנים הפריעו בעדם. הזמנתי לפגישה גם את ציר ארה"ב, אשר אמר לי באחת השיחות, שהנשיא ווילסון תומך ברעיון הציוני. הציר, כמוכן, התייעץ עם השגריר בפקין ובסופו של דבר לא הגיע לאסיפה.

פניתי ליושבים בשלוש שפות: חמש דקות דברתי עברית, עשר - באנגלית וחמש עשרה - בגרמנית. הרב כיסליו שהופיע בשם הקהילה הודה לציר הבריטי על בואו. כמו כן הביע את תודתו לשגריר כשליח של ממשלת בריטניה על השתתפותו בהצגת בלפור. הציר פורטר אמר בתשובה מספר מילים ועזב במהרה.

אחר כך ניגשנו לנושא העדין, אך החשוב ביותר - אסוף תרומות. האיש העשיר ביותר בקהילה סקידלסקי לא היה נוכח, אך כמה מהנוכחים באספה פתחו ללא היסוס בהתרמה של 500 לירות שטרלינג.

איסק סוסקין, אחיו של דוקטור סוסקין, ומר דריזין התמנו להיות לעוזרי באסוף התרומות לקרן פלשתינה. בראש הרשימה עמד סקידלסקי אשר לא מכבר תרם לאוכלוסיה הסינית הרעבה 100 אלף דולר. לנו הוא השאיר 2000 לירות שטרלינג. האחים סוסקין תרמו סכומים זהים. הופתעתי מרוחב הלב בו נתרם הכסף, מהברכות החמות שנאמרו בו זמנית. בארצות אחרות נתקלתי בחוסר רצון גלוי להיפרד מהכסף לטובת קרן לפתוח פלשתינה. כאן יכולתי להיווכח, שאת היהודים הרוסיים לא שברה הפוליטיקה, לא החישובים הכלכליים וסכום שעמד על 25 מיליון לירות שטרלינג שלו הייתה הקרן זקוקה ושאליה שאפתי להגיע במשך חמש שנים בפנייתי ליהודי העולם יכולה להיפרך למציאותית בעוד כחמישה חודשים. לצערי הרב, מיליון וחצי רובל שנאספו לקרן פלשתינה מיהודי סיביר והמזרח הרחוק היו מונחים זמן רב בחרבין, ומאוחר יותר איבדו לחלוטין מערכם.

פעם, כשהייתי שקוע בפתרון בעיות כספיות, התרחש אירוע רומנטי. כאשר שבת למלון, הודיעו לי שגברת מסוימת רוצה להיפגש איתי בשעה 8 ושלושים דקות בערב, אך לא במלון. היא לא נקבה בשם משפחתה, ולשם מה היא זקוקה לי - לא הסבירה. באותו ערב הוזמנתי לציר הבריטי לארוחה וסירבתי להיפגש עם הגברת, כשאני אומר לשומר שאם תופיע שוב, שתשאיר את שם משפחתה והסיבה שבגללה היא רוצה לפגוש בי.

הציר הזכיר לי, שהעיר מלאה הרפתקנים ושעלי לגלות זהירות, מאחר ואני אוסף כסף, זה אומר שיתכן ואני מחזיק בסכום כסף גדול. האישה האלמונית יכולה להיות שליחה של עבריינים. בשובי למלון, הוברר לי שאיש לא הגיע אלי. ברחוב היה קר מאד, 20 מעלות מתחת לאפס, וספק אם אישה

הייתה מסוגלת להמתין לי ולקפוא מקור. לאחר הרהורים נוספים, החלטתי שלא הייתה שום גברת, אלא היה זה ניסיון כושל של האיש בעל הזקן האדום, ששמו יוסי, אשר רצה בכל מאודו לראיין אותי.

האסיפה הבאה עם יהודי חרבין הייתה מרשימה. היא התקיימה במועדון המסחרי, באולם בן 700 מקומות ישיבה. כל הכרטיסים נמכרו תוך שעותיים. שוב נוכח הנציג הסיני המחייך, אך הפעם הרשו לי לדבר בכל שפה שאחפוץ. ההתחלה נקבעה לשעה 8 בערב, אך נאמר לי שאוכל להגיע ב-8 וחצי. הגעתי ברבע לתשע, אך האסיפה התחילה בתשע כאשר הגיע יושב הראש. הופעתי בשפה הגרמנית, כי זה היה נוח לי ביותר. יושב הראש הודיע על הפסקה, וכולם פנו למזנון כשהם דנים בדברי. כעבור עשר דקות נשמע צלצול, כמו בתיאטרון, והאנשים התיישבו במקומותיהם. מריבזרוב, שהבריאי בינתיים, נשא נאום ממצה. הנוכחים הבטיחו לתרום לקרן פלשתית 10 אלפים לירות שטרלינג.

לאחר האסיפה ניגש אלי יוסי בעל הזקן האדום ושאל האם אוכל לקחתו עמי למחרת לפלשתית, אך כאן ניגשו אלי ידידים רבים והחלו להזמין אותי לארוחת פרידה בחצות, הזמנה שבהחלט תאמה את אורח החיים בחרבין. מישהו הציע שכל מדינה תטיל מס מיוחד למען קרן פלשתית, ובראש התכנית צריכה לעמוד בריטניה. המציע לקח דוגמא מהאוטונומיה של יהודי פולין. כאן נאלצתי לומר לו, למה הצעתו אינה מציאותית.

הארוחה הגיעה לקיצה, ומר 200 אלף הרים כוס להצלחת מסעי, ואחל לי לשוב הביתה עם סכום של 25 מיליון לירות שטרלינג. אדם אחר הביע את תקוותו, שבעתיד הקרוב יחיו בפלשתית שני מיליון יהודים. כוסות הורמו להפסקת הפגרות וההפיכת אדמת פלשתית לגן עדן. על השאלה, למה אייחל, ענית:

"אני מאחל לכם שכל חלומותיכם יתגשמו, ואנו ניפגש בירושלים, בארץ-ישראל".

פיקו

הגעתי לפקין בחצות, כאשר מסביב לא נראה דבר. המלון היה בנוי בסגנון אירופאי. ריהוט נעים וכל היסודות של הנוחיות העכשווית גרמו לי לשכוח שאני נמצא בסין הרחוקה לולא העובדים הסינים והתמונות בסגנון סיני התלויות על הקירות. במסעדה הגדולה של המלון היה קהל לבוש במיטבו. השולחנות הוארו במנורות צבעוניות. בקצה האולם תזמורת, כולה באדום, ניגנה וולסים של שטראוס, ולנגינתה חוללו זוגות.

בבוקר יצאתי עם ריקשה מהמלון לפגישה עם השגריר הבריטי. כאן הרגשתי כאילו עברתי במנהרת הזמן מספר דורות לאחור והפסקתי לחוש בסביבה ובזמן. ברחובות האינסופיים נסעו אוטובוסים, רצו ריקשות, תהלוכות אנשים, סבלים נושאי אפיריונים

ובהם נשים שפנין צבועות. לא נשמע רעש רחוב רגיל, מאחר ולא הייתה תחבורה ציבורית. מרחוק נראתה החומה הסינית. עברנו מתחת לשער ומצאנו עצמנו בשטח מגודר חומה. בקרבת השגרירות הבריטית, ראיתי כיצד עומד חייל בריטי במדים בצבע חקי מצדיע לכבודי. בניין השגרירות, מוקף בחומת אבן, מספר תותחים בפארק, שמירה מזוינת - הכל הזכיר מבצר. בשטח הפארק שבילים ושדרות.

הלכתי לפגוש את השגריר סר ביבלי אלסטון, כדי לדון בשלוש בעיות חשובות, שהעלו יהודי חרבין. ראשית, לדרוש שחרור מהשבי באורגה את יו"ר התנועה הציונית בחרבין דוקטור א. קאופמן. שנית, יהודי חרבין רצו להשיג רשות לערוך אספות של התנועה הציונית ללא הגבלה מצד המשטרה הסינית. שלישית, היה צורך להשיג ליהודים, שבויים לשעבר שעשו דרכם מולדיבוסטוק לפלשתית דרך הים אישור לרדת בחוף של פורט-סעיד ומשם להמשיך דרכם ברכבת לפלשתית.

סר ביבלי קבל אותי בחמימות והקשיב לדברי. בקשותיו היו שונות לחלוטין מבקשות רגילות שהופנו לשגריר. הוא הבטיח להעביר את הבקשות לשלטונות הסיניים בקשר לשחרור דוקטור קאופמן. אני ניסיתי לשכנע אותו ששובו של דוקטור קאופמן ישמח לא רק את משפחתו, אלא ישפר את מצבה הרוחני של הקהילה היהודית בחרבין, מאחר והיה מנהיג הקהילה. השגריר הבטיח לעשות ככל יכולתו על מנת להוציא את הציונים מעול השלטונות. מה ששייך לשוביים, אמר לי השגריר, שישלח ללונדון מברק. אחר כך ביקש ממני סר ביבלי לספר על נסיעותי, על האירועים בפלשתית ולסיום אחל לי הצלחה במשימת.

בפקין פגשתי יהודי רוסי, ל.ס. רגין, שאת כתובתו קבלתי בטינטצ'ין. רגין התגורר בדירה בתוך קבוצת בתי דירות הנושאות את שמו, מאחר והוא בנה אותם. הבניינים נמצאו לא הרחק מהשגרירות הבריטית. רגין התפלא מאד על ביקורי, אך למזלי התברר, שהוא קרא בעיתון של טינטצ'ין על מסעותי, ועל כן לא נאלצתי להסביר לו, כיצד אני, יהודי מלונדון, מצאתי עצמי בפקין. הוא ספר לי בתורו, שהגיע לפקין לפני 12 שנה וגבר בהצלחה על קשיים כלכליים. הוא היה המייסד והעורך של העיתון "Peking Post", אך העיתון יצא לאור טרם זמנו ועל כן נסגר במהרה. שמו קשור למזרקה בפרק מרכזי בעיר, שאותה בנה.

לצערי, מצבו הבריאותי לא התיר לרגין לצאת לרחוב בחורף הקשה, והוא לא יכול היה להראות לי את העיר. על פי הנחיותי, ביקרתי במקדש השמיים, באוטובוס נסעתי ברחובות העיר, ראיתי מגורים צבאיים, דואר, בנקים. נכנסתי לעיר האסורה עם ארמונות הקיסר, האגמים, פרקים וסכרים

אמנותיים. אחר כך הגעתי ל"צ'ינה טאון" - העיר הסינית. כאן עמדו קשתות גבוהות אדירות, דומות לשערים ישרי זווית, צבועים בצבע אדום, שלידם שער הניצחון בפריס נראה זעיר. בשטח המסחרי מספר רב של חנויות, דוכנים לממכר דברים שונים מחרסינה ועץ, תוצר של אמנות סינית. כאן גם נמצאו מוצרי מזון.

לבסוף יצאנו לשטח פתוח. היה זה פרק ענק, כולו מכוסה שלג. מרחוק נראו גגות של פגודות וגג של מקדש השמיים. יש לציין, שכל המבנה הענק, נבנה לפני למעלה מחמש מאות שנה, מחולק לשלושה אגפים שונים וגגות שונים, כל אחת גבוהה מהשניה. כל המבנה עמד על משטח שיש ברוחב של מעל ל-60 מטר ובגובה של 30 מטר. מקדש השמים משאר רושם חזק יותר מאשר כנסיית הפטר הקדוש ברומא, בגודלו, יופיו, ומעורר כבוד לארכיטקטורה הסינית שיצרה יופי כה עצום.

כאשר שוב פגשתי את רגין, הוא שאל על התרשמותי, ואחר כך הוסיף: "לעתים קרובות אני מבקר במקדש השמים, כדי לשוב ולהביט בו. בפקין יש עוד מבנים, לדוגמא, ארמון הקיץ של הקיסר עם ספינת שיש ופגודות, אך שום דבר לא מותיר רושם כה עז כמו מקדש השמים. כשאני מביט בו, אני מרגיש טוב יותר, ונעשה אדם טוב לאחרים. התפילה כאן מקבלת ערך מיוחד. אני יודע אם אראה מתישהו את ארץ-ישראל, אך מכל הלב, אני מאחל שהמקדש שלנו יהיה יפה כמו מקדש השמים!".

בקרו באתר של איגוד יוצאי סין

www.jewsofchina.org

האתר כולל מידע רב בתחומים הבאים:

- סדר כרונולוגי של אירועים בסין בהם היו מעורבים חברי הקהילה.
- פרסומים ותמלילי נאומים מקונגרסים וכנסים.
- מידע חשוב ממחקרים וספרים.
- קישורים לאתרים אחרים באינטרנט.
- רשימת קברים בבית העלמין בחואן שאן בחרבין.
- פורום חיפוש קרובים.
- תמונות (חלקן נדירות, המפורסמות בפעם הראשונה).

אהבתי לקולנוע החלה בהיותי עדיין ילד קטן כבן 6, בעיר חרבין שבסין. בעיר היו מספר בתי קולנוע והגדול שבהם שכן במלון "מודרן", ברחוב המרכזי של העיר התחתית, מרחק הליכה קצר מבית מגוריו.

עם תום מלחמת העולם השנייה, וכניסת הצבא האדום לעיר חרבין, החלו בתי הקולנוע להקרין סרטים רוסיים חדשים, בעיקר סרטי מלחמה שהיו פופולאריים ברוסיה באותה תקופה. את רוב הסרטים החדשים ראיתי עם אבי, שהיה לוקח אותי להצגות יומיות בקולנוע "מודרן", או בקולנוע "אורינט" שהיה באזור "נובי גורוד".

אני זוכר את סרטי המלחמה כמו: "שני לוחמים" - עם השיר המפורסם "לילה אפל", "הקרב על סטלינגרד", "בשעה 6 אחרי המלחמה" ועוד... בסצנות של קרבות ומוות שנראו בסרטים, תמיד הייתי שואל את אבי באם השחקן באמת נפצע או מת? אבי היה מרגיע אותי ואומר שזה רק סרט, השחקנים נשארים תמיד בחיים, ואחרי שגומרים לצלם כולם הולכים לאכול ולשתות תה...

היו גם סרטים רומנטיים כמו: "ארבעה לבבות", "סיפורים על ארץ סיביר", אגדה רומנטית - "פרח הסלע"... כמובן, שהכי הרבה אהבתי את סרטי הילדים וההרפתקאות כמו: "קושצ'י" בן האלמוות, "ווסיליסי הפיה", "הקרקס", "הסוסן הגיבן", "ארשין מלאך" ועוד. הסרטים היו מלאי רוח חלוציות ואהבה ללא גבול "לאמא רוסיה", מלאי הרצון להקרבה עצמית למען המולדת.

לא היו בהם שום סצנות סקס, "רחמנא ליצלן", מקסימום נשיקה תמימה בין בני זוג אוהבים, שמוכנים להקריב גם את אהבתם למען האידיאלים של המפלגה... אבל באותם הזמנים אלה היו להיטים, והקהל היה ממלא אולמות, כי לא הציגו שום סרטים אחרים מלבד אלה.

מאוד עניין אותי גם כל הנושא הטכני של אופן הקרנת הסרט. אבי, שהיה בעל חנות לצילום ב"נובי גורוד", ידע להסביר לי את כל הפרטים שעניינו אותי כגון: "איך פועלת מכונת ההקרנה?", "למה בסרט הקולנוע יש חורים בשני צידי של הפילם?", "איך קורה שאנו רואים דמויות זזות על המסך?" וכו'.

עם עלייתנו ארצה, בחודש יוני 1950, ובמשך תקופה ארוכה לאחר מכן, היה הקולנוע הבידור היחיד שהיה שווה לכל נפש ולכל כיס. מחיר כרטיס לסרט בעיר, עלה כ-10 גרושים, שבחישוב גס מאד שווה פחות מ-10 שקלים של היום.

בית הקולנוע היחיד והקרוב ביותר למושב

צה.ל. (לימן של היום), שבו התיישבנו, היה בעיירה נהריה.

האולם היה צר וארוך, ושימש לפני כן כאורווה לסוסים. רצפת האולם הייתה עשויה מבטון חלק עם שיפוע לכוון המסך. כל בקבוק שתייה שהיה נופל על הרצפה, בכוונה או שלא בכוונה, היה מתגלגל בין הכיסאות עד שהיה נעצר לפני הבמה. הכיסאות היו עשויים מעץ, והשמיעו חריקות בזמן הקרנת הסרט, כשהאנשים היו זזים עליהם במקצת. אך זה מה שהיה! האנשים השלימו עם העובדות, ולא התלוננו.

הסרטים שהגיעו להקרנה בבית הקולנוע, הוקרנו קודם ב-3 הערים הגדולות, ורק אחר כך נשלחו להקרנה בערי השדה כמו נהריה. כך, כל סרט "חדש" שהגיע להקרנה בארץ, היה מגיע לנהריה כעבור חצי שנה מיום "עלייתו" ארצה, וכל זה בגלל מיעוט העותקים שהיו מגיעים, ואשר נשלחו תחילה להקרנה בערים הגדולות.

סרטי הילדים שהוצגו בארץ באותה תקופה, היו ניגוד גמור לסרטי האגדות הרוסיות שראיתי בחרבין.

אהבתי את הקומיקאים - אבוסקוסטלו, "השמן והרזה", סדרת הסרטים על הכלבה "לאסי". הסרטים המצויירים מאולפני וולט דיסני כמו - "שלגיה ושבעת הגמדים", סרטי "מיקי מאוס", שגם בימינו הנכדים אוהבים לראותם.

גם הסרטים הקלאסיים של גאון הקולנוע צ'רלי צ'פלין: "זמנים מודרניים" ו"אורות הכרך" - הגיעו מעת לעת להקרנה, והקהל היה ממלא את האולם עד אפס מקום לצפות בהם.

לנו, תושבי המושב המרוחק כ-7 ק"מ מנהריה, הייתה בעיית תחבורה - כיצד לחזור הביתה לאחר גמר הקרנת הסרט. האוטובוס האחרון היה יוצא מנהריה לכוון המושב בשעה 5 בערב, ובשבתות לא הייתה שום תחבורה ציבורית, כך שמי שרצה ללכת לסרט היה חייב לדאוג לעצמו לתחבורה או להסתמך על הנסיעה בטרמפים. אנשים היו גם נוסעים לראות סרט בעגלות עם סוסים. היו קושרים את הסוס לאחד העצים ברחוב הראשי, והסוס היה מחכה בסבלנות לגמר ההצגה.

כאן, אני אסטה מהנושא המרכזי של המאמר, ואספר כיצד פתרתי לעצמי את בעיית התחבורה במקרה אחד, כאשר מאד רציתי לראות את סרטו החדש של צ'רלי צ'פלין - "אורות הבמה", שהגיע להקרנה בבית הקולנוע של נהריה, אך כמובן שעמדה לפני הבעיה כיצד לחזור הביתה אחרי סיום ההצגה.

בין אנשי גרעין המייסדים של המושב, היה בחור בשם יעקוב, שעלה לארץ מהולנד,

כנראה מתוך מניעים ציוניים. הוריו היו אנשים די אמידים, ונשארו עדיין בהולנד עד שהבן יסתדר ויבנה בית גדול במושב שיוכל לאכלס את כל המשפחה. הוא הביא עימו מהולנד כסף - לבניית בית גדול, טרקטור וג'יפ מעודפי הצבא האמריקאי. הוא היה בחור חביב מאד, והיה מוכן לעזור לכל מי שביקש ממנו עזרה, בין אם בהסעה או בכל דבר אחר.

חביבותו עזרה לו להתקבל לחיי הקולקטיב של יתר חברי המושב, אשר היו חסרי כל, וללא ספק קינאו בו בשל "עושרו". עם סיום עבודות הבנייה של הבית, עלו הוריו ארצה, והביאו איתם גם כלה לבנם הרווק. הכלה הייתה בחורה שמנמנת, צחקנית ועליזה, שהתחבבה עד מהרה על כולם, וגם על הבן, שהתחתן איתה כעבור זמן קצר.

ההורים הביאו איתם מטען שכלל הרבה דברים שנחשבו כמותרות באותם זמנים כגון: רהיטים מסוגננים ויקרים, דברי חשמל לבית, שטיחים, תמונות מקוריות ו... 2 זוגות אופניים עם מהלכים - כאלה שעדיין לא ראיתי כמותם מעולם. האבא היה אדם חביב, בסביבות גיל 65, ודיבר הולנדית וגרמנית. הוא היה לבוש תמיד בחליפת 3 חלקים, עם עניבה. אפילו בימי הקיץ החמים לא היה מסיר את העניבה, ונראה על רקע הכפר כאילו הגיע לכאן מפלנטה אחרת.

כל בוקר, הוא היה רוכב על אופניו מרחק של 7 ק"מ עד לנהריה וחזרה, לשמירה על כושר גופני טוב. אני, בתור ילד שכל משאת נפשוו היתה לקבל זוג אופניים רגילים, לא יכולתי להסיר את עיני מ"ההולנדי המעופף", שהיה מדווש בכזו קלות על האופניים המשוכללים שלו. וכאן אני חוזר לנושא הראשי של המאמר...

אמרת לאבי שאני מאד רוצה לראות את הסרט החדש של צ'פלין, והוא הסכים, בתנאי שאמצא לעצמי פתרון כיצד לחזור אחרי הסרט. ואז, החלטתי שזו סיבה מספקת לדפוק בדלת של המשפחה ההולנדית, ולבקש מהאבא שישאיל לי את האופניים לנסוע לסרט. הייתי אז נער בן 14, חדור רוח הקולקטיב הסוציאליסטי, והיה ברור לי שהוא לא יסרב לבקשתי הצנועה. סיפרתי על הרעיון להורי, שמיד אמרו לי שזה לא יפה ולא מקובל לעשות, אך הרצון לראות את הסרט גבר אצלי על כל השיקולים האחרים. וכך, כליל ירח מלא, דפקתי על דלת ביתם החדש והגדול של ההולנדים, כשליבי פועם בחוזקה מרוב התרגשות. את הדלת פתח לי האבא, והזמין אותי להיכנס פנימה. הבטתי סביבי כמהופנט. הרהיטים, השטיחים,

תמונות השמן על הקירות השרו אווירה של מוזיאון.

לאחר רגע התאוששתי והוא שאל אותי בגרמנית מה רצוני? ידעתי לדבר קצת גרמנית, ואמרתי לו: "אני רוצה אופניים!" הוא הביט בי כלא מאמין את מה ששמע, ואז קרא לבן שלו יעקוב, שאותו הכרתי היטב, כדי שיתרגם לו את דברי. הסברתי ליעקב את בקשתי והוא תרגם את זה לאביו. האבא חשב רגע ואז שאל אותי: "איזה סרט אתה רוצה לראות?" ענית לו: "אורות הבמה" של צ'רלי צ'אפלין. ברגע שהוא שמע את זה - אורו פניו והוא אמר משהו לבנן, ושניהם החלו לצחוק. הרגשתי שלא בנוח וחיכיתי לתרגום. יעקוב אמר לי: "אבא מסכים לתת לך את האופניים, בתנאי שתספר לו איך היה הסרט. הוא אהב מאוד את סרטיו של צ'אפלין וישמח לשמוע ביקורת על הסרט החדש". לא ידעתי את נפשי מרוב שימחה. פתאום התגשם החלום! אני הולך לרכב על אופניים חדישים עם מהלכים!!!

האבא יצא איתי החוצה למחסן, נתן לי את המפתח של האופניים ואני הובלתי אותם בחדר קודש כיבדת דרך, עד שהעזתי לעלות עליהם ולהתחיל ברכיבה. כל הדרך עד לנהרייה התאמנתי בהחלפת המהלכים, והיה נדמה לי שאני נוהג באופנוע מרוץ...

למחרת, כשהחזרתי לו את האופניים, המלצתי לו בחום לראות את הסרט היפה והמרגש, גם בזכות המנגינה הנפלאה שמלווה את הסרט, פרי עטו של צ'פלין עצמו. חשבתי בליבי: מה יכול להיות הגורם המשותף בין אנשים שונים וזרים לגמרי? וגיליתי את התשובה - האהבה לצחוק! חה... חה... חה...

לפני כל סרט הוקרן יומן חדשות ואירועים שקרו במשך השבוע החולף, בארץ ובעולם. בחדשות המקומיות הראו בדרך כלל: שרים באים ויוצאים, ראש הממשלה בן גוריון יורד לשדה בוקר, איזה אורח רם מעלה מגיע לביקור בארץ וכד'. לפעמים הראו גם איזו תצוגת אופנה של בגדי ים, טכס בחירת מלכת יופי או פתיחה של איזו תערוכה. משך היומן היה כרבע שעה ואחריו היו מקרינים את הסרט. אם היומן כלל גם צילומים של הפלת מטוסי אויב או פעולה נועזת של צה"ל מעבר לגבול - היו מודיעים על כך לפני כן בפרסומת של הסרט, ואז האנשים היו באים לראות יותר את היומן מאשר את הסרט....

התרגום של הסרט הופיע בצד הימני של המסך, כשהוא כתוב בכתב יד על סרט שקוף, והיה מוזז על ידי המקרין במקביל לדיבור של השחקנים. קרה לפעמים שהמקרין היה נרדם קצת, ואז התרגום לא היה מתאים למה שנאמר בסרט. במקרים אלה הקהל היה "מעיר" את המקרין על ידי שריקות וצעקות. המקרין היה "מתעורר", ומרץ במהירות את התרגום עד שהיה מוצא את המקום הנכון. כאמור, צפיה בסרט כללה גם "בידור" מסוגים אחרים.

המערכון של הגששים, "סינמה גשש", ממחיש בדיוק את האווירה של "ללכת לסרט" בימים ההם.

מבחר הסרטים שהגיעו לארץ היה גדול, וכלל סרטים מכל הסוגים. הסרטים האמריקניים היו פורטיניים לכל מה שקשור לסצנות אהבה בין בני זוג, בגלל החוק האמריקני שאסר להראות זאת בסרטים.

הוליווד סיפקה בעיקר את הסרטים של המערב הפרוע עם השחקנים - ג'ון וויין, הנרי פונדה, גלן פורד, או סרטי בידור מוסיקליים מלאי קיטש והרבה ריקודי "סטפס" עם השחקנים - פרד אסתר וג'ינג'ר רוג'רס.

הסרטים האיטלקיים היו "נועזים" קצת יותר מהסרטים האמריקניים. הם סיפרו על חיי העוני של העם הפשוט בתקופה שלאחר המלחמה, כמו הסרטים - "אננה" ו"האורז המר", עם השחקנים סילבנה מנגנו וויטוריו גאסמן.

מאוחר יותר הגיעו סרטים עם סופיה לורן ומרצ'לו מסטרויני שסיפרו על הצביעות של הכמרים והנזירות של הכנסייה הקתולית, וגם על החיים הקשים של העניים לעומת חיי המותרות של העשירים.

הסרטים הצרפתיים היו עוד יותר "נועזים" מהסרטים האיטלקיים. בייחוד אלה עם השחקניות בריג'יט בארדו וז'אן מורו, שסיפרו על אהבות אסורות ובגידות בין נשים ובעלים כולל סצינות "נועזות" לפי המושגים של אז.

הסרט הישראלי הראשון, באורך מלא, שצולם בארץ היה: "גבעה 24 אינה עונה", שסיפר על אהבתו של קצין הבולשת הבריטי, בזמן המנדט, לנערה ישראלית, חברה במחתרת כנגד השלטון הבריטי בארץ, על רקע הקרבות של מלחמת העצמאות. על מנת לצפות בסרט, היה צריך להזמין כרטיסים שבוע מראש. כל המדינה רצתה לראות את הסרט, ולב כולם התמלא גאווה לאומית. "הנה, גם אנו הישראלים נמצאים על המפה, ויודעים לייצר סרטים איכותיים".

הצנזורה על מחזות וסרטים בארץ הייתה נוקשה מאוד. סרטים שהיום נחשבים לסרטים תמימים ורגילים, שכולנו רואים יום יום בטלביזיה, הוגבלו לצפייה מעל גיל 16 בלבד, אם היה בהם איזה קטע של יחסי אהבה קצת יותר מתקדמים מאשר נשיקה תמימה. סרטים כמו "מרד הנעורים" עם השחקן ג'יימס דין, שסיפר על נוער המורד במוסכמות החברה מתוך שעמום גרידא, או הסרט "זרע הפורענות" שמספר על מורה צעיר המנסה לחנך תלמידי רחוב מופרעים ואלימים - הוגבלו לצפייה מעל גיל 18 ומעלה.

מאד רציתי לראות את הסרט האחרון בגלל השיר המושמע בו, "רוק מסביב לשעון", שהפך ללהיט עולמי של התקופה היא. הייתי נער שעוד לא מלאו לו 17 שנים, והסרט היה מוגבל לגיל 18 ומעלה. חוק הצנזורה נאכף בקפדנות על ידי בתי הקולנוע, שהיו מציבים שוטר שעמד בכניסה לאולם, והיה בודק את

גילם של הצופים.

אז מה עושים? לבשתי ז'קט מהחליפה של אבי, שהיה קצת גדול עלי. שמתו על ראשי כובע, וליתר בטחון החזקתי סיגריה ביד להשלמת המראה המבוגר. כל התכנון לא עזר לי והשוטר ביקש לראות את תעודת הזהות שלי. כשאמרתי לו שאין עלי את התעודה, הוא לא נתן לי להיכנס לאולם ולא עזרו שום תירוצים אחרים שסיפרתי לו. פעם "חוק היה חוק" ולא....

באמצע שנות ה-50 החלו להגיע לארץ סרטים שנועדו להקרנה על מסך רחב, בשיטת ינמסקופ. סרטים אלה צולמו במצלמות עם עדשה רחבה, על פילם ברובח 70 מ"מ, ונועדו להפקת סרטים עם סצנות של המון משתתפים כמו סרטי המערב הפרוע, מחזות זמר וכו'. בתי הקולנוע היו חייבים להתקין מסכים רחבים, ולרכוש עדשות מיוחדות להקרנת הסרטים האלה. אך הדבר השתלם להם, והקהל המשיך למלא את אולמות הקולנוע.

ארשה לעצמי לבחור את שלושת הסרטים המפורסמים ביותר שצולמו אי פעם: במקום הראשון, לפי דעתי, ניצב הסרט "חלף עם הרוח", עם השחקנים קלארק גיבל וויואן לי, שהפך לנכס צאן וברזל של הסרטים הרומנטיים מכל הזמנים. ראיתי את הסרט מספר פעמים וכל פעם התלהבתי ממנו מחדש. הטלביזיה הפיקה סידרת המשך לסרט המקורי בשם הגיבורה "סקארלט", אך אי אפשר להשוות את הסידרה עם הסרט המקורי....

במקום השני אני מדרג את גדול הסרטים על נושאים תנ"כיים - "עשרת הדיברות", שמוקרן עד היום בכל הזדמנות בטלביזיה, ומצוי בספריות הסרטים. הסרט הופק בתקציב ענק, ובו אפקטים מרהיבים ביותר. השחקנים צ'רלטון הסטון ויול ברינר, מגלמים בו את התפקידים של משה ופרעה, יזכרו לדורות בזכות משחקם בסרט זה.

במקום השלישי אני מדרג את גדול המערבונים של כל הזמנים: "הטוב, הרע והמכוער", שהופק דווקא באיטליה ולא בהוליווד. הסרט התפרסם במנגינה הנפלאה שמלווה את הסרט לכל אורכו, ובמשפט המפורסם שאומר "המכוער" לאחר שחיסל את יריבו: "when you have to shoot, shoot! don't talk!"

כמו בכל העולם, כך גם בארץ, עם תחילת שידורי הטלוויזיה החלה הדעיכה של בתי הקולנוע כמוסד בידור בלעדי.

הקהל הפסיק למלא את האולמות והיו מקרים שהסרט הוקרן בפני צופים בודדים בלבד. בתי קולנוע נסגרו ונהרסו אחד אחרי השני, כולל קולנוע "מוגרבי" בתל אביב וקולנוע "ארמון" בחיפה, שהיו לא רק אולמות להצגת סרטים אלא שימשו גם מקומות מפגש לצעירי דור המייסדים של המדינה.

ועל זה אמר מי שאמר: "כך חולפת תהילת העולם!"

על שורשים וענפים

מיכאל רינסקי / מרוסית יהודית סנדל

קל יותר לעקוב אחר שורשי משפחות שמקום מגוריהן קבוע וליצור עץ גנאולוגי משפחתי. לנו, היהודים קשה למצוא את שורשינו מהעבר, ואת הענפים המקשרים ביניהם. על כן, יש להעריך את הרצון העז של מספר אנשים לחתור למציאת השורשים וענפיהם בארצות שונות. יהודית סנדל-קליין נמצאת בין אנשים אלו.

משפחתה של האם

סבא רבא של יהודית, הסוחר אברהם אלטשולר התגורר בעיר קרמנצ'וג אשר באוקראינה. רעייתו היפה גולדה, ילדה ב-1890 את בתה אניטה וזמן קצר לאחר הלידה הלכה לעולמה מסיבות לא ידועות. קשה היה לאברהם לשאת באבידה - על כן עבר עם ילדתו להתגורר במליטופול.

אמנם אברהם הצליח להתגבר על קשיי היום יום, אך אין ספק שהילדה נזקקה לטפול של אישה. הוא נישא בשנית לגילה גורביץ', אלמנה ואם לבן. הברית בין השניים הייתה מוצלחת וידידותית להפליא. הם הביאו לעולם עוד שלושה בנים ושתי בנות. הילדים גדלו, למדו ואניטה הפכה במהרה לנערה פורחת.

ספרה של יהודית סנדל - קליין על ילדות בחרבין

בקרמנצ'וג נותרו לאברהם קשרים משפחתיים ולא מעט ידידים. לעתים ביקרו אלו את אלו. שני בנים היו לאברם ואלטה רוזין: ליובה ופיני. האחרון שבה את לבה של אניטה, אך הלה לא השיב לה אהבה. לעומת זאת, אחיו הבכור ליובה גילה בה עניין רב ולאחר זמן קצר הציע לה נישואין. אניטה נישאה לליובה והיא בת 19,

ליובה בן 29. כעבור שנתיים ב-1911 נולדה בתם הבכורה גולדה או אולגה, כפי שנהגו לקרוא לה בבית.

מלחמת העולם הראשונה פרצה ב-1914, ניצלה משפחת אלטשולר את ההזדמנות לעזוב את תחום המושב ולנסוע ממליטופול לחרבין. ליובה ואניטה עם אולגה עברו להתגורר בקרמנצ'וג יחד עם משפחת רוזין שהתגוררה במקום. ב-1917 נולדה לזוג בתם השנייה - ורה. כאן חוותה המשפחה את אימת הפוגרומים. ב-1919 פרצו קוזקים תחת פיקודו של דניקין לחרבם. אחד מהם הצמיד אקדח לרקתו של פיני שלא הספיק להיחבא ודרש ממנו כסף ותכשיטים. פיני מסר כל שהיה ברשותו. עם בוקר, כאשר העוז לצאת ממחבואם גילו לתדהמתם, ששערו של פיני הלבין לחלוטין באותו לילה. הזיכרונות מאותו לילה נחרטו עמוקות בזיכרונה של אולגה.

משתם הפוגרום שאלה אניטה את ליובה: ומה נעשה כעת?

וכי מה, - ענה בעלה, נשכב על הדרך ונמות... חוסר האונים עורר בה זעם:

אבל אני רוצה לחיות! - הודיעה לו נחרצות. באותו זמן כאמור לעיל, כבר התגורר אביה של אניטה ורעייתו עם ילדיהם בחרבין, לשם הגיעו עוד לפני המהפכה הרוסית. ליובה ואניטה הצטרפו אליהם רק ב-1923, שנה מאוחר יותר, עם פטירתו של לנין נסגרו שערי ברית המועצות בפני הגירה.

יהודית בילדות

כל משפחת רוזין נותרה בקרמנצ'וג, אך משתכפו הפוגרומים, הצטרפו לעוד כעשרת אלפים יהודים שהתגוררו באוקראינה ועברו ללנינגרד. פיני שמר על רווקותו עד אחרית ימיו.

ההתכתבות בין ליובה למשפחתו נמשכה עד 1934, כאשר במכתב האחרון נאמר "אל תכתבו שוב...". נראה שהחלה תקופת הרדיפות לאחר רצח קירוב. ההתכתבות לא חודשה מאז.

עם בואם לחרבין החל ליובה לעסוק במסחר יחד עם אחד מאחיה של אניטה, אשר התגורר זה מכבר בחרבין. כל משפחת אלטשולר התגוררה סביב חצר אחת. חדר אחד הוקצה לארבעת בני משפחת רוזין. עם הזמן, השתפר המצב הכלכלי והם שכרו דירה לעצמם. אניטה עסקה בעבודות הבית - דבר שצלח בידיה מאד. יהודית תזכור כל חייה את הריחות ממטבחיה של סבתה.

משפחתו של האב

...המחצית הראשונה של המאה ה-19. יעקב, בנו של יהודי בשם אזר רוגוב מטביליסי בירת גיאורגיה, שירת בצבא זה מספר שנים, וחווה לא מעט קרבות ומסעות. הוא היה איש של כבוד. אך הנה נקרה בדרכו קצין אשר הרשה לעצמו להעליבו, לצעוק עליו ולכנות אותו בשם גנאי ז'יד ואף להרים עליו יד.

יעקב החזיר לו כגמולו. בבית דין שדה נגזר על יעקב גזר דין מוות. אזר, מתוך ניסיון להציל את בנו נסע לפטרבורג. הוא הצליח להצילו ממוות, הודות לכך, שבנעוריו הציל יעקב מטביעה נער מחצר המלוכה. גזר דין מוות שונה להגליה לסיביר. מתוך הכרת תודה לאביו, שינה יעקב את שם משפחתו לאזרוביץ'. עם הזמן השתקע באירקוצק, נישא ונולדו לו שלושה בנים. שניים מהם סולומון ומיכאל, היגרו ב-1892 לאמריקה, ושינו את שם משפחתם ליעקובסון מתוך כבוד לאביהם יעקוב. הבן השלישי איסאי אזרוביץ' נשאר באירקוצק ועסק בסחר של פרוות. לו ולרעייתו נולדו שלוש בנות.

המהפכה, מלחמת האזרחים - היו באותו זמן עבור יהודי סיביר, כמו בכל רחבי רוסיה תקופה מלאת סכנות, וחוסר בטחון ליום המחר. הראשונים שעזבו כחוק את אירקוצק לחרבין בראשית שנת 1924 היו איסאי עם בתו ריבה, בעלה ושני ילדיהם. הבת שרה נשארה באירקוצק, נישאה לסוחר אברהם קליין וילדה שני בנים.

הבת השלישית, אנה, נישאה לרוקח רוסי דימיטרי לזרב. דימיטרי נפטר מכיב קיבה ב-1929. שנה מאוחר יותר, ב-1930 נישאה אנה שוב אך נפטרה כעבור ארבעה חודשים. היא הותירה אחריה את בנה בן השתיים-עשרה, יורה, אשר אומץ על ידי דודתו שרה קליין אשר גם היא עמדה לעזוב לחרבין. ב-1931 נשלח הבן הבכור יעקב לחרבין וכעבור שנה, הצליחה משפחת קליין לחצות את נהר אמור הקסוא

הוריה של יהודית - ורה ויורה קליין

ולהגיע לחרבין בעזרת מברחי גבול. בתוך משפחת קליין הרגיש יורה כבן לכל דבר. יחסי חברות מיוחדים נקשרו בינו לבין סיומה, בנם הצעיר. מקץ מספר שנים, עם נישואיו, שינה יורה את שם משפחתו לקליין כאות תודה על היחס החם של המשפחה כלפיו.

תקופת הכבוש היפני

משפחות אלטשולר ורוזין שהגיעו מוקדם יותר לחרבין, לא היו בעלי אזרחות רוסית. גם משפחת קליין, שהגיעה לחרבין תוך הברחת גבול, היו חסרי אזרחות. ב-1932 נכבשה מנצ'וריה על ידי היפנים אשר הקימו את ממלכת הבובות מנצ'וגו. ב-1935 הועבר ניהולה של מסילת הברזל לידי היפנים. הדבר גרר אחריו עזיבה המונית של אוכלוסייה דוברת רוסית. בסוף שנות השלושים נותרו בעיר כ-30 אלף דוברי רוסית והקהילה היהודית מנתה חמשת אלפים נפשות בלבד. כמעט כל משפחת אלטשולר עזבה את העיר, ראש המשפחה אברהם ורעייתו גילה הלכו לעולמם עוד ב-1928. האחים והאחיות של אניטה עזבו את העיר לאחר הכבוש היפני ב-1932. חלקם עזבו לשנחאי וחלקם לטיניצ'ין. רק אח אחד ורעייתו נשארו עם אניטה וליובה. החיים נמשכו כרגיל, הבת הבכורה למשפחת רוזין, אולגה עבדה כקופאית. ב-1936 נישאה למוניה יליד אודסה ומיד לאחר החתונה הם עזבו לפלשתינה. ההתחלה הייתה קשה. מוניה עבד בים המלח, לאחר זמן מה הצליח לקבל עבודה דרך קרובי משפחה בנמל יפו כמחסנאי, שנים רבות התגוררו בדירת חדר ורק ב-1954 עם הולדת בתם השנייה הצליחו לרכוש דירה בחולון. לצערנו, שניהם כבר אינם בין החיים... בשנות השלושים, רבים מהצעירים היהודיים בחרבין היגרו לפלשתינה. תפקיד גדול בהכנתם לנסיעה נפל על הארגונים "בית"ר ו"מכבי". בארגונים אלו, הספורט היווה פעילות מרכזית בו לקחו חלק 90 אחוז מצעירי העיר. ורה רוזינה הייתה חברה בבית"ר ועסקה

בפעילות ספורטיבית. במקביל, היא סיימה עם מדליית זהב לימודים במכללה בשפה האנגלית, עבדה בהצלחה כפקידה ומאוחר יותר בשטח הנדל"ן. בבית"ר הכירה ורה רוזינה את יורה לזרב, בעתיד הלא רחוק קליין, אשר אחיו סיומה קליין היה העורך הראשי של עיתון "הדגל".

חרבין. במרכז - יורה, לימינו סיומה (שמעון) קליין, משמאלו יענה מוסייף במדי "בית"ר"

לאחר נישואיהם, שכרו יורה ורה קליין דירה בת שני חדרים. ב-1940 נולדה בתם יהודית. על המטבח היה אחראי טבח-סיני, וסקה, ומטפלת רוסיה. בקיץ שכרו דצ'ה (בית קיץ) על חוף נהר הסונגרי. בתחילת 1940 פקד אסון את משפחת קליין, יעקב קליין, אשר נסע לשם עסקים ליפן נפטר במפתיע. ארונו הובא לחרבין. בן שלושים היה במוותו, פעיל ב"בית"ר", אהוב ומכובד על ידי הקהילה כולה. הלוויה הייתה המונית, ועל קברו הוצבה מצבה בצורת מנורת קנים. נכון להיום, מהמצבה נותר בסיסה בלבד ושמו חרוט עליה.

תקופת הכבוש הרוסית

ככל האוכלוסייה הרוסית בחרבין, גם משפחת קליין, קיבלה בשמחה, את כניסת הצבא האדום לעיר בסתיו 1945. יהודית זוכרת, כיצד צפתה במצעד הניצחון של הצבא הרוסי, והיא בזרועותיו של אביה, זורקת לעבר החיילים פרחים. יורה נמנה עם התומכים הנלהבים של הרוסים, והתקבל לעבודה בתחנת הרכבת. באחד המפגשים התגיגיים שאורגנו על ידי השלטונות הסובייטים התבקש לפנות את מקומו לאחד הקצינים הסובייטים. הוא סרב. התפתח ויכוח בו התבקש יורה למסור את פרטיו האישיים. מאחר ועמד בסירובו, נאמר לו שימצאו אותו בלאו הכי. שמן למדורה הוסיפה אמה שרה, אשר חששה שעקב ויכוח סרק תינזק כל משפחת קליין. יורה

קיבל קשה את דבריה, ובערבו של אותו יום שם קץ לחייו. החיילים הרוסים שבאו לאסרו, אחרו את המועד.

בהמשך, נאסר סיומה קליין. סיבות למאסרו היו לשלטונות למכביר: פעילות בקהילה היהודית, עורך ומוציא לאור של עיתון "הדגל" אשר נסגר על ידי היפנים עוד ב-1942, סוחר מצלית. באותו זמן נאסר גם א.י. קאופמן ונשלח למחנות עבודה ברוסיה. המזל האיר פניו לסיימה: כעבור חודש שוחרר - החופש נקנה בעזרת מעיל פרווה מפואר שניתן לאחד החוקרים. לאחר מותו של יורה, עברה ורה עם בתה להתגורר עם ההורים. היא עבדה כמתווכת, פרנסה את המשפחה. מותו של בעלה השפיע עליה קשות. יהודית בקרה בגן הילדים, ובגיל שבע החלה את לימודיה בבית הספר "תלמוד-תורה" שם למדה כשנתיים ורבע עד לעלייה לישראל.

עד למסירת מסילת הברזל לסין, נמשך השלטון הסובייטי בעיר. עיתונות רוסית, סרטים רוסיים. יהודית זוכרת את "ארשין-מל-אלן", "פרח הסלע". ב-1948 לאחר הקמת מדינת ישראל, ראו ביומן קולנוע את גולדה מאיר, מגיעה למוסקבה כצירה של מדינה יהודית צעירה. יהודית זוכרת את היומן וכיצד אנשים רבים באולם ניגבו את דמעותיהם. לא היה צל של ספק שיש לעלות לישראל. תקופת השלטון הסובייטי שהייתה כה טרגית למשפחות קאופמן, קליין ורוזין ורבים אחרים הגיעה לסיימה.

בדרך למולדת ההיסטורית

כבר ב-1949 החלה עליית יהודים מחרבין לישראל. הראשונים עלו בעלי אזרחות, ביניהם פליטים מאירופה, יהודית זוכרת כיצד ליוו אותם לתחנת הרכבת ועל הקטר הונף דגל ישראל. משפחת רוזין-קליין מכרה את כבודת הבית ב-11 מיליון יואן אשר הספיקו לרכישת שתי מיטות מתקפלות. אמנם אולגה כתבה מתל-אביב לקחת עמם כמעט כל דבר יעיל, כולל מזון ("אפילו תפוחי אדמה יועילו") - כתבה במכתבה), אך הם לקחו עמם במסגרת המשקל המותר 30 סנטר וכלי בדולח. ורה תפרה במכפלת המעיל 30 דולר ו-16 לירות שטרלינג, מפחד הלאמה. ועוד, הזמינה צמיד זהב כבד, אשר נתפש בזמן החיפוש במכס ונלקח על ידי הסינים. כלי הבדולח שנארזו בקפידה בארגז, הועמסו על עגלה רתומה לסוס יחד עם שאר החפצים. לפתע נעמד הסוס על רגליו האחוריות והארגז עם כלי הבדולח נפל מהעגלה ומהכלים נותרו רק רסיסים. הראשונים עלו לארץ האם והבת, ורה ויהודית - להכנת הקרקע. הסב ליובה והסבתא אניטה הגיעו לאחר חודש. כמו רבים אחרים, עשו את הדרך ברכבת לטיניצ'ין, כאן חיכו כחודש לאונייה מטעם הג'וינט ובה הגיעו לאחר כשבוע להונג-קונג. למרות התנאים הקשים באינה, מצב הרוח היה מרומם. הילדים השליכו למים את סיכת הכוכב האדום אותו נאלצו לענוד על בגדם, ובשירת התקווה מלווה בנגינת אקורדיון צפו בחופי סין ההולכים

ומתרחקים. בהונג-קונג נאסר לרדת מהאוניה. עלו על מטוס לכונן ישראל. הטיסה ארכה שלושה ימים, דרך כלכלתה, קרצ'י וערב הסעודית לשם תדלוק. התחנה בערב הסעודית הייתה סודית. הגיעו לישראל ב-7 למרץ 1950. בשדה תעופה המתינה להם אולגה, האחיות שלא ראו זו את זו במשך 15 שנה לא יכלו אפילו להתחבק - קיר זכוכית חצץ ביניהם, בגלל תקופת בידוד שנגזרה על העולים. לבאים חילקו בשדה התעופה לחם שחור, דג מלוח עם בצל, או ריבה למי שחפץ. המדינה הצעירה עברה תקופה קשה ולא רק בקשר למצרכי מזון.

בתא אניטה

העלייה

שבוע ימים ב"שער העלייה" - הסגר מטעמי בריאות, לשם קבלת זריקות חיסון. אחר כך - מחנה "עתלית", לשעבר מחנה של הצבא הבריטי במבואות חיפה. חודש התגוררו בבסיס. בתוך מבנה ענק שוכנו יחדיו 50 משפחות. מזון חולק במבנה מיוחד לאנשים העומדים בתור. באחד הימים, עם בוקר, כאשר נפתחה הדלת על ידי אחד הבאים, פרצה רוח סערה פנימה, והרימה את גג הפח של המבנה. גשם זלעפות היכה בכולם, רק רבע מהגג נותר. האנשים פוזרו בין ביתנים אחרים.

השליטה בשפה האנגלית עזרה לורה לקבל עבודה ב"המשביר המרכזי" שהיה שייך לתנועה הקיבוצית. הם עזרו לה לעבור ל"מחנה ישראל" שהיה קרוב יותר לתל-אביב. בהתחלה התגוררו יחד עם משפחה ממצרים, לאחר מכן נבנה קיר חוצץ. לכאן הגיעו סבא וסבתא. סבתא אניטה הצליחה ליצור מארגזים רהוט ולתת לחדר מראה נעים.

המזון חולק לפי תלושים, והיה מחסור במצרכים. סבתא אניטה הכינה משמרים ובצל - כבד קצוץ, ומקישואים - לפתן תפוחים. שבעה זיתים ירוקים היו תחליף לביצה - אך הזיתים הללו לא היו לטעמה של יהודית. בשר ועוף היו מצרך נדיר. לעומת זאת, היא גילתה את המסטיק

העגול בעל צבעים שונים, אך גם מצרך זול זה, נקנה לעתים רחוקות. בישלו על פרימוס, שהיה מסוכן למדי: באחד המקרים במחנה, נכוונה אישה קשות ורצה אחזת להבות ברוחב. מחלות פשטו במחנה, וכך חלתה יהודית באסכרה ובשעלת. אין זה פלא - כאן נדחסו מאות אנשים מכל העולם, החל מארצות ערב וכלה ברומניה, פולין, סין ועוד. הילדים שיחקו יחדיו. סבתא אניטה, מתוך הרגל ושיכחה הייתה צועקת לעברם בסניית.

למרות הכל, יהודית הייתה מאושרת: הרבה חברים חדשים, וסביב המחנה ובתוכו - פרחי בר בצבעים מרהיבים. בעיות עם השפה לא נוצרו, מאחר ואת השפה למדה כבר בחרבין ב"תלמוד תורה". במחנה הוקרנו סרטים רבים באידיש, שפה שרבים לא שלטו בה. אך עבור הילדים, כל סרט היה בבחינת חגיגה.

משפחת קליין הגיעה לישראל בחודש אפריל באותה שנה והשתכנה בהתחלה במלון בתל-אביב, מאוחר יותר שכרו דירה. סיומה עם שותף פתח תנות לכלי כסף. עם הזמן היה למנהל בית חרושת לרהיטים. אמן, סבתא שרה, הגיעה לארץ חולה מאד ונפטרה לאחר זמן קצר. סיומה היה הדוד האהוב על יהודית, מילא את מקומו של האב החסר עד מותו ב-1974.

בנו של סיומה, יוסף סיים בהצלחה את לימודיו ועבד כמנהל בחברה שספקה ציוד רפואי. היום, לאחר יציאתו לגמלאות הוא משמש כממלא מקום של יו"ר אגוד יוצאי סין, תדי קאופמן. ליוסף בן ושתי בנות.

ב"מחנה ישראל" ורה ומשפחתה התגוררו שנה ומשם עברו לדירת "עמידר" בבת-ים. כאן נפטר סבא ליובה. בבת-ים סיימה יהודית את לימודיה בבית הספר היסודי. האם ורה נישאה למנהל חשבונות ולזוג נולדה בת. לאחר הלידה עברה המשפחה להתגורר ברמת-גן. יהודית המשיכה את לימודיה בתיכון "אהל שם" ברמת-גן. קשיים משפחתיים אילצו את סבתא אניטה לעזוב

את המשפחה, היא התגוררה בחדרים שכורים ועבדה להשלמת הכנסה.

במקביל ללימודים בתיכון, למדה יהודית בקונסרבטוריון - הרי לשם כך הביאו עמם את הפסנתר. הלימודים בקונסרבטוריון דחו את הגיוס לצבא, ההיכרות עם ישראל סנדל, יליד הארץ, הביאו לנשואי הזוג עם שחרורו מהצבא. ישראל התקבל לעבודה לחברת מחשבים אמריקנית ועד היום מועסק שם, את דרכו החל כטכנאי מהשורה וכיום משמש כמנהל המחלקה הטכנית. יהודית עבדה כפקידה, אך לידת שלושת הילדים גרמה להפסקת עבודתה. לכן הבכור קראה אורי - של שם האב יורה. אורי סיים לימודי כלכלה ומנהל עסקים באוניברסיטת תל-אביב ועובד היום בבנק הפועלים. הוא אב לשתי בנות.

הבן אילן, סיים את לימודיו בתקשורת ובניהול משאבי אנוש במכללה למנהל. הבת ענת, סיימה אקדמיה לאמנות "בצלאל" בירושלים ועובדת ברשות השידור. יהודית עבדה עד יציאתה לגמלאות בספריה, כאחראית על המחשוב. שלוש פעמים ביקרה יהודית בחרבין. בפעם הראשונה ב-1994, במסגרת טיול קבוצתי, ביקרה בחרבין 24 שעות בלבד. שעות אלו הספיקו כדי לעלות על קברו של האב יורה ואחיו ישה. בשנת 2000 ארגנה יהודית טיול לדור השני של יוצאי סין, לטיול הצטרף גם הבן אילן. במסגרת הטיול נשאו בחרבין שלושה ימים מלאים. ולבסוף, ב-2004 התקיים כנס לחקר ההיסטוריה של יהודי העיר, והפעם נסעה יהודית לשם יחד עם בתה. בראש המשלחת מישראל היו תדי קאופמן וממלא מקומו יוסף קליין.

אזרחים יהודים נאמנים גידלה יהודית סנדל - קליין למדינת ישראל. חשיבות רבה יש לכך, שמהעצים הגניאולוגיים של יהדות רוסית, נשלחו שורשים אל אדמת מולדת ואלו התחזקו בענפים בריאים וחזקים...

חרבין: במרכז - ורה ויורה, מצד ימין - שרה ואברהם קליין, מצד שמאל - אניטה ולבה רוזין

מוזיאון יהודי בשנחאי

בית הכנסת בשנחאי (צילום: איי פי)

צילום מיימי "הגטו היהודי" בשנחאי
(צילום: אמיר ודנה מן)

אגף ספרים שלם לעסקים של יהודים (צילום: רונן מדזיני)

החלטה של אהבה

סיפורו של צ'יאונה סוגיהרה, דיפלומט יליד העיר יאוצו

הקדמה

האם אתם מכירים את סיפורו של הדיפלומט היפני צ'יאונה (סנפו) סוגיהרה (1.1.1900 - 31.7.1989) אשר נולד בעיר אוצ'ן? בזמן מלחמת העולם השנייה נפתחה קונסוליה יפנית בעיר קובנה בירת ליטא (אחת משלוש המדינות הבאלטיות שקיבלו עצמאות מרוסיה ב-1991). צ'יאונה סוגיהרה הוא הקונסול אשר הנפיק אשרות מעבר ליפן לפליטים יהודים שברחו מהנאצים למרות התנגדותו של משרד החוץ היפני. לעיתים קרובות נאמר "חיי אדם הם מעל הכל". סוגיהרה הוכיח זאת הלכה למעשה. המעשה האנושי שעשה מבלי לחשוב על עצמו, קיבל מאוחר יותר את הכרתם של אנשים רבים. בעיר הולדתו יאוצ'ו, אף בנו את "גן גבעת האנושיות" (שבנייתו נמשכה שלוש שנים, מ-1991 ועד 1994) כדי להעביר את ערכיו לדורות הבאים. בסיפור "החלטה של אהבה" יתוארו המעשה האנושי שעשה סוגיהרה באותם זמנים קשים בליטא, הסיבות להנפקת אותן אשרות ואישיותו של צ'יאונה סוגיהרה הדיפלומט. הסיפור פורסם בשלושה חלקים בעיתון העיר יאוצ'ו והוא מבוסס על ספרו של פומיושי אוקמוטו "יפנים שתרמו לקשרים בין-לאומיים", בשיתוף עם הוצאת גקושו נקיושה.

עוד לשלום

צ'יאונה, בעלי, דיבר על יאוצ'ו, עיר הולדתו המוקפת טבע, עד יום מותו. צ'יאונה יודע שאנשי יאוצ'ו מבינים את מעשיו. אני בטוחה ש"גן גבעת האנושיות" שנבנה לזכרו בעיר הולדתו, והתכניות לבנות בעתיד גם את מוזיאון סוגיהרה משמחים אותו מאוד. לפני כמה שנים ראינו בטלוויזיה תמונות ממלחמת המפרץ. אלה היו תמונות שלוות וכאילו לא מציאותיות. המציאות הייתה אכזרית הרבה יותר. נשים, ילדים וזקנים חפים מפשע נפצעו ונהרגו. אני תקווה שהגן לא רק ינציח את זכרו של צ'יאונה בעלי, אלא ישמש גם כהשראה לשוחרי שלום בעולם וכמקום לקיום קשרים בין יפן ומדינות אחרות. ב"החלטה של אהבה" ניתנה לנו הזדמנות להציג את ערכיו של צ'יאונה. אם תנצלו את ההזדמנות הזאת לחשוב שנית על המלחמות והאומללות שבהן, ועל חשיבותם

של חיי אדם, אהיה מאושרת.

הדרך לליטא

מגיל צעיר היה צ'יאונה ילד עדין וטוב לב אך גם בעל חוזק נפשי שאיפשר לו להוציא לפועל את החלטותיו.

צ'יאונה נולד ב-1.1.1900 בקיטיאמה שבעיר יאוצו, אך מכיוון שאביו עבד בלשכת המס ובמסגרת תפקידו הועבר תכופות ממקום למקום, נאלצה המשפחה לנדוד עימו וילדותו של צ'יאונה עברה עליו במקומות שונים.

בחטיבת הביניים הצטיין בלימודי האנגלית. "המבטא שלך מצויין, צ'יאונה", שיבח אותו המורה לעיתים קרובות, וצ'יאונה חשב שבעתיד גם הוא יהיה מורה לאנגלית.

כשסיים את לימודיו בתיכון, בעודו עובד במשרה חלקית, התקבל לאוניברסיטת ווסדה שבטוקיו. אבל "משרה חלקית לא תספיק לכיסוי שכר הלימוד", חשב בליבו, וכששמע שמשרד החוץ מגייס סטודנטים ללימודים בחו"ל החליט לגשת למבחנים. צ'יאונה שהיה אז בן 18 עבר את המבחנים בהצלחה רבה. הוא נשלח מטעם משרד החוץ ללמוד רוסית בבית הספר חרבין (חרבין גקואין) שבסין ועד מהרה הצטיין בלימודיו.

כששלט בשפה הרוסית נעשה צ'יאונה מורה ולימד רוסית באותו בית ספר. אחר-כך הצטרף לשרות משרד החוץ ועבד בשגרירות יפן בחרבין. תוך זמן קצר הפך למה שניתן לכנות "המומחה" של משרד החוץ לענייני רוסיה.

בשנת 1935 חזר צ'יאונה לטוקיו ונשא לאישה את יוקיקו. שנתיים לאחר מכן הוחלט לשלוח אותו לפינלנד. הוא יצא בשמחה לשגרירות יפן בהלסינקי הבירה, שם החל בתפקיד של מתורגמן.

דרומה מפינלנד נמצאת מדינה בשם ליטא. בשנת 1939 נפתחה בעיר קובנה, אז בירתה של ליטא (כיום הבירה היא וילנא), קונסוליה יפנית חדשה וצ'יאונה מונה לקונסול.

"מר סוגיהרה, אירופה עומדת בפני מלחמה. אסוף כל פיסת מידע אפשרית על רוסיה ודווח למשרד החוץ". הורו לו הממונים עליו, וצ'יאונה, מתוח בעקבות ההוראה שקיבל, יצא לקובנה בליווי אשתו יוקיקו ובשני בניהם הקטנים.

קובנה הייתה עיר עתיקה ושקטה. בית בן שתי קומות, שנמצא על גבעה באיזור מגורים הפך לקונסוליה היפנית. הקומה הראשונה שימשה כמשרדו של צ'יאונה

והקומה השנייה כמגורי המשפחה. צ'יאונה ניגש מיד למילוי משימתו. כיוון שהרגיש כי אירופה כולה עומדת בפני מלחמה, אסף דוחות שונים ושלח אותם למשרד החוץ ולשגרירות יפן שבגרמניה.

הדוחות היו רבים עד כדי כך שצ'יאונה נזקק לעזרתה של יוקיקו בהעתקתם.

באותו הזמן ילדה יוקיקו את בנם השלישי, ואחרי מנוחה קצרה בלבד חזרה לסייע לבעלה.

בינתיים התאמתו חששותיו של צ'יאונה. באחד בספטמבר 1939, ללא כל הודעה מוקדמת, פלש הצבא הגרמני לפולין ובתוך שלושה ימים הכריזו צרפת ואנגליה מלחמה על גרמניה במטרה לעזור לפולין. מלחמת העולם השנייה החלה.

בקשתם של היהודים

צבא גרמניה המשיך בהתקפה, וכבר ב-29 בספטמבר נכבשה וורשה בירת פולין.

ליטא, שנמצאת בין פולין ורוסיה, נקלעה למצב קשה - היא הותקפה על-ידי רוסיה ונכבשה על-ידיה. אחר כך תקף צבא רוסיה את חלקה המזרחי של פולין והתייצב מול הצבא הגרמני.

"נראה לי שבמוקדם או במאוחר יגיעו הקרבות בין שני הצבאות גם לליטא", חשב צ'יאונה בליבו. אך דבר לא קרה באותה השנה ושנה חדשה, 1940, החלה.

בבוקר ה-27 ביולי אותה שנה, הופתע צ'יאונה לגלות המון אדם מקיף את הקונסוליה מכל עבר. הוא שלח מיד את עובד הקונסוליה הליטאי לבדוק במה העניין.

"אנשים אלה ברחו מפולין, והם רוצים לדבר איתך".

צ'יאונה הזמין חמישה נציגים דוברי רוסית או אנגלית לתוך הקונסוליה.

חמשת הנציגים החלו לדבר כשהבעה רצינית נסוכה על פניהם.

"אנו יהודים מפולין. העם היהודי הוא העם אשר הקים בעבר את "ממלכת ישראל" על אדמת פלשתינה ושגשג בה, עד שלפני כ-1800 שנים נחרבה הממלכה ואנו הפכנו לעם נודד ללא מולדת".

"מאז מפוזר העם היהודי במקומות שונים כמו אירופה, רוסיה ואמריקה".

כמובן שצ'יאונה כדיפלומט ידע זאת. החמישה המשיכו: "מכיוון שדתנו שונה משל עמים אחרים, שנאו אותנו במדינות רבות. לכן התרועענו בחברה יהודית וגם עבדנו קשה מאחרים על מנת להצליח".

"התוצאה הייתה שיהודים רבים הצליחו

התעשרו, הקנאה בהם הלכה וגברה ועמה השנאה".
אכן נזכר צ'יאונה, בספרות אירופאית עתיקה מתוארים יהודים רבים כמלווים בריבית קשי-לב.
"רדיפת היהודים החמירה במיוחד בגרמניה, מאז עלה היטלר האנטישמי לשלטון".
"גם הקונסול סוגיירה יודע בוודאי כי היטלר שלל כל עבודה מכלל יהודי גרמניה ובנוסף הטיל עליהם גם עבודות כפייה. לכן יהודים רבים מתים שם ורבים אחרים מחפשים מקלט במדינות אחרות".
זה היה נכון. צ'יאונה נזכר בסיפורו של אלברט אינשטיין, חתן פרס נובל, אשר ברח בשנת 1933 מגרמניה הנאצית לארצות הברית (שם השלים את כתיבת תורת היחסות הכללית).
"זוהי עוד לא הכל. היטלר הוא זה שהתחיל את המלחמה הזו. אם ינצח בה, הוא יכניס את יהודי המדינות הכבושות למחנות ריכוז וירצח את כולם, ולא יעבור זמן רב עד שהוא ישמיד את כל היהודים בעולם".
"לכן ברחנו מפולין הנה, לליטא, אלא שנראה שגם פה תפרוץ מלחמה בקרוב ואז שוב נהיה בסכנה, כי הצבא הגרמני חזק מאוד לכן חשבנו לברוח ליפן לשם כך אנו זקוקים לעזרתך במתן האשרות".
צ'יאונה קם מכיסאו והסתכל מהחלון החוצה. בחוץ, כמקודם, חיכו מאות אנשים בדממה מוחלטת. כשחזר לשבת, המשיכו החמישה.
"אפילו העם היהודי לא יכול להישאר לעד עם ללא מולדת. לכן קמה תנועה לבנייה מחדש של ארץ אבותינו, וכעת יהודים רבים חוזרים לאדמת פלשתינה, היכן שהייתה בעבר ממלכת ישראל".
"גם אנחנו נרצה להמשיך משם ליפן", בבקשה תן לנו אשרות".
הם הסתכלו בצ'יאונה בעיניים מבוהלות, ונראו כמתפללים. העצב והפחד שבליבותיהם חדרו לליבו של צ'יאונה.
"בבקשה מכם, אפשרו לי לחשוב על כך לילה אחד". השיב להם.
ההחלטה
"מה עלי לעשות?"
כל אותו הלילה לא עצם צ'יאונה עין. הוא היה מודאג ומוטרד וחש כאובד במחשבותיו באפלה הגמורה.
באותו הזמן עמדה יפן לצידה של גרמניה ועמדה לחרות עם איטליה וגרמניה ברית משולשת אשר תבטיח את עזרתן זו לזו במצב של מלחמה. אם לוקחים זאת בחשבון, משרד החוץ עלול לא לאשר את נתנית האשרות ליהודים. המחשבה על כך הטרידה והדאיגה את צ'יאונה עוד יותר. לבסוף הוא החליט "תהיה מדיניות ארצי אשר תהיה. כאדם, לא אוכל להפקיר את האנשים האלה".
כששאל, ענו היהודים כי מיפן ימשיכו לפלשתינה. אם כך, לנסיעה ליפן יש מטרה

אחת ויחידה והיא להגיע לפלשתינה, ולכן אשרת מעבר תספיק בהחלט. "אם אסביר זאת כך, אולי משרד החוץ יאשר לי את נתנית האשרות", חשב צ'יאונה וחש הקלה. הוא קם ממיטתו, ומיד שלח מברק ארוך לטוקיו. בעודו מחכה בקוצר רוח הגיעה התשובה: "לא".
"לאן ימשיכו היהודים מיפן? אם אין בידיהם אישורי כניסה לאותה מדינה, אין לתת להם אשרות". היה הנימוק שניתן על ידי משרד החוץ. מספר היהודים שהקיף את הקונסוליה הגיע ליותר מאלף. צ'יאונה, שלא יכול היה לוותר, שלח מברק נוסף: "אני מעריך שייקח ליהודים כחמישים יום לעבור את רוסיה ויפן ולהגיע למקום חפצם. אני מניח שבמשך הזמן הזה הם יצליחו להשיג אישורי כניסה לאותה ארץ".
אבל התשובה היתה שוב "לא!", וכך גם בפעם השלישית. ובינתיים הלך וגדל מספר היהודים שהתנועעו בגלים של חוסר שקט סביב הקונסוליה.
צ'יאונה, שלא היה יכול לסגת בו מהחלטתו, החל לפעול. קודם כל, כשהבין שהיהודים היו חייבים לעבור דרך רוסיה, הלך לקונסוליה הרוסית בקובנה.
הקונסול הרוסי הקשיב לדבריו בעניין, החמיא לו על הרוסית היפה שבפיו, ואישר את מעבר היהודים לרוסיה בדרכם ליפן.
מיד כשחזר צ'יאונה למשרדו, החל במשימה של כתיבת האשרות. מכאן והלאה נכונו לצ'יאונה קשיים מרובים אף יותר.
על מנת שיוכל לתת אשרות מעבר, היה על צ'יאונה לראיין כל אדם בנפרד, לשאול לשמו, גילו, אזרחותו, כתובתו ויעדו. כמו כן היה עליו לוודא שיש לו לאותו אדם, סכום כסף שיספיק לו להגיע ליעד זה, ואם לא היה בידם סכום כזה - האם יש באפשרותו לגייס אותו. אחר-כך כתב על האשרה את התאריך, חתם את שמו והטביע את חותמת הקונסוליה.
הייתה זו עבודה קשה ומייגעת, וככל שהתאמץ לא הצליח לראיין יותר מעשרה אנשים בשעה. כלומר, אם עבד עשר שעות ביום ראיין רק מאה אנשים, ואם עבד חמש עשרה שעות ביום ראיין רק מאה וחמישים אנשים, בעוד שבחוץ המשיכו לחכות היהודים, אשר מנו כעת יותר משלושת אלפים.
צ'יאונה נעזר ביוקיקו, ויחד הם הציבו לעצמם כיעד כתיבת מאתיים אשרות ביום. באותו זמן הגיעה הוראה חדשה ממשרד החוץ בטוקיו, לעזוב מיד את הקונסוליה בקובנה ולעבור לשגרירות יפן בגרמניה.
"מה אתה מתכוון לעשות?" שאלה יוקיקו.
"אמשיך עד שאסיים לכתוב את כל האשרות", ענה צ'יאונה בעודו רוכן כמקודם על שולחן הכתיבה שלו.
הוא כתב כל היום, מהבוקר עד הערב. גם בימים הבאים כתב מבוקר עד ערב.

אחרי המלחמה

אצבעותיו עייפו, זרועותיו עייפו, כל גופו היה עייף. מחוסר שינה נעשתה מחשבתו מטושטשת. הוא החל לאבד מהירות ונעשה איטי יותר ויותר.
כמה וכמה פעמים הגיעו מברקים מטוקיו: "אתה עדיין שם? עוזב מיד!" אך הוא המשיך לכתוב.
האם כתב במשך שלושה שבועות? אולי במשך ארבעה? בעצמו לא יכול היה לומר עוד. בהתחלה הוא ערך רשימה ממוספרת, אך מקוצר זמן ויתר על כך ועתה לא ידע עוד כמה אשרות כתב. הוא לא יכול היה להרים עוד את זרועותיו, גם עפעפיו צנחו. הוא הגיע לקצה גבול יכולתו הפיזית.
"אני באמת מצטער", אמר כשמסר את האשרות האחרונות לחמשת הנציגים, "אבל יותר מזה אין ביכולתי לעשות".
"תודה רבה לך", הודו לו בדמעות חמשת הנציגים. גם צ'יאונה ויוקיקו הזילו דמעות.

אחרי המלחמה

בשנת 1941 הצטרפה גם יפן למלחמת העולם השנייה. אך ארבע שנים לאחר מכן, הובסו גרמניה ואיטליה באירופה, ויפן גם היא נחלה מפלה באוקיינוס השקט.
עם תום המלחמה נודע לעולם כי גרמניה, בהנהגתו של היטלר, רצחה שישה מיליון יהודים במחנות ריכוז ובעבודות פרך.
משנתיימה המלחמה שהה צ'יאונה במחנה מעבר ברוסיה, וב-1947 שב ליפן עם יוקיקו ושלושת ילדיהם.
עם שובו למשרד החוץ ביפן, הומלץ לו לפרוש מיד משירותי החוץ. הוא ידע כי הסיבה נעוצה בכך שלא ציית להוראות ממשלתו אז, בקובנה.
"אפילו אם הצלתי רק כמה יהודים, אינני כמו היטלר", חשב לעצמו צ'יאונה בגאווה, וקיבל את המלצת המשרד ברוח טובה. אחר כך עבד בתחנת שידור שעשתה שימוש בכישורי השפות שלו.
כעבור שנה, במטי 1948, הקימו היהודים את מדינת ישראל.
"מעניין מה קרה לאנשים מקובנה".
"כן, באמת מעניין מה קרה איתם", תהו בקול צ'יאונה ויוקיקו, כשהם שוקעים במחשבות. שנה אחר-כך נולד נובוקי, בנם הרביעי.

הביקור

עברו כשמונה עשרה שנים. יום אחד, במסגרת נסיעה עסקית, הגיע לשגרירות ישראל בטוקיו אדם בשם נישרי, שעבד כיועץ כלכלי לממשלת ישראל. כשסיים את ענייניו, פנה נישרי לעובדי השגרירות וביקש את עזרתם בחיפושיו אחר אדם בשם סיגוהרה, ששימש כקונסול בקונסוליה היפנית בקובנה שבליטא בשנת 1940 לערך. עובדי השגרירות איתרו את סוגיירה לאחר מאמצים רבים. באותו הזמן עבד צ'יאונה כמנהל בחברת סחר. נישרי הלך לבקר

באותה חברה. כשראה צ'יאונה את נישרי הוא היטה ראשו הצידה בתהייה. נישרי חיך.

"מר סוגיהרה, אתה אולי לא זוכר אותי אבל אני לא שכחתי אותך אפילו ליום אחד".

בזהירות רבה הוציא נישרי מכיסו נייר ישן מקופל ופתח אותו. זו הייתה אשרה שסוגיהרה כתב בקובנה.

"מר סוגיהרה, יש בישראל כמה אלפי אנשים שאפילו עכשיו שומרים על הדבר הזה כעל אוצר יקר".

נישרי חיך בעוד הדמועות זולגות מעיניו. "האם אתה זוכר שכתבת את האשרה הזו?"

"כן, עכשיו אני נזכר".

"למעשה אני הוא אחד מאותם אנשים. מר ורהפטיג, שהיה גם הוא בנינו, מכהן כעת כשר הדתות בממשלת ישראל, ומר קלמנטינובסקי הוא סגן ראש עריית תל-אביב", אמר נישרי ושיחזר את קורות אותם ימים.

הקבוצה הראשונה של הפליטים היהודים חצתה את סיביר ברכבת. מוולדיווסטוק, שלחוף ים יפן, עלתה על ספינה יפנית ובאוקטובר 1940 הגיעה לנמל צורוגה שבמחוז פוקוי ביפן.

בין הפליטים נמצאו גם כאלה שלא היו בידיהם אשרות מעבר, אך לא היה מי שנשלח חזרה וכולם הורשו לרדת לחוף ביפן. על כך נאמד מספרם של היהודים שהגיעו ליפן ב-6,000 - 5,000 אנשים.

מכיוון שברחו כשרו בגדיהם לגופם, היו רבים שרעדו מקור בחולצה אחת לעורם. אנשי הנמל הכינו משקאות חמים וכיבדו בהם את כולם והכל חשו אסירי תודה על ההתחשבות שגילו היפנים.

אחר הצהריים היה עליהם לעלות לרכבת ולנסוע לקובה שבמחוז היוגו.

"ההגעה לקובה תהיה רק בלילה, לא כן? אבל לנו, מסיבות דתיות, אסור לנסוע בלילה", טענו אנשים רבים וסירבו לעלות לרכבת.*

"זה בסדר, הרכבת ביפן מדייקת. אתם תגיעו לקובה לפנות ערב". כיוון שכך הובטח להם, עלו לרכבת, ואכן כך היה. בנוסף לזה, בקובה הוכנו עבורם מגורי פליטים מרשימים, ואף על פי שהכל ידעו שיפן היא מדינה מסודרת הופתעו מאוד.

באמצעות אשרת המעבר אפשר היה להשאר ביפן רק תקופה קצרה.

לאחר עשרה עד חמישה-עשר יום נסעו אנשים רבים להונג-קונג, ומשם פנה כל אחד לדרכו. חלקם המשיכו לפלשתינה, לבנות מחדש את ארץ אבותם. וחלקם נסעו לאמריקה בחפשמם אחר החופש. אך גם לאחר שפג תוקפה אשרת המעבר, עדיין היו כאלה שנשארו בקובה. אותם אנשים קיבלו ממושל היוגו "אישור מיוחד לשהייה ביפן".

"הווי גם כאלה שהיה להם נוח עד כדי כך שנשארו אפילו שלוש שנים. מכל מקום, מר

סוגיהרה, כל אותם אנשים מודים לך מקרב ליבם." נישרי חיך שוב, תוך שהוא מוחה את דמעותיו.

"גם אני מאוד שמח שיכולתי לעזור לאנשים בישראל", ענה צ'יאונה, גם הוא מוחה מבלי משים את דמעותיו.

במהלך השיחה נודע לנישרי כי נובוקי, בנו הצעיר של צ'יאונה עומד לסיים את לימודיו בתיכון.

"אנא שלח את נובוקי ללמוד בישראל. הרשה לי לדאוג לו".

וכך הוחלט לשלוח את נובוקי ללמוד בישראל. כשסיים את לימודיו באוניברסיטה, פנה אליו בעל חברת תכשיטים גדולה בישראל והציע לו לעבוד בחברה שלו. נובוקי נשאר לגור בישראל והחל לעבוד באותה חברה.

בשנת 1969 הוענקה לצ'יאונה סוגיהרה תעודת כבוד על תרומתו להקמת מדינת ישראל.

צ'יאונה ביקר בישראל לראשונה. הוא התקבל על ידי ורהפטיג, קלמנטינובסקי ונישרי, וקיבל מראש הממשלה דאז מגן מרשים, עשוי כסף ומשובץ ביהלומים.

ב-1985 העניקה ממשלת ישראל לצ'יאונה את התואר "חסיד אומות העולם". צ'יאונה היה בן 85. גופו היה חלש ונסיעה לישראל הייתה למעלה מכוחותיו. במקום זאת ביקרו יוקיקו ונכנס הבכור, הירוקי, בשגרירות ישראל בטוקיו ושם קיבלו את אות הכבוד בשמו.

כשנה לאחר מכן, ב-1986, נפטר צ'יאונה בביתו שבקמאקורה.

ב-1990, פרסמה יוקיקו אשתו, שהיא גם משוררת מוכשרת, את ספרה "אשרות לחיים" בו היא שופכת אור על מעשהו האנושי של בעלה המנוח אשר הציל כל כך הרבה יהודים.

יפנים שביקרו בישראל אומרים שעד היום ישנם אנשים ששואלים "האם אתה מכיר את מר סוגיהרה?"

* ככל הנראה הגיעו היהודים ליפן בערב שבת או בערב חג ולכן סירבו לנסוע בלילה, אלא שהמחבר לא הבין את הסיבה המדוייקת וטעה בתיאורו.

תולדות חייו של צ'יאונה סוגיהרה

צ'יאונה נולד באחד בינואר 1900, באיזור קיטיאמה שבעיר יאוצו במחוז גיפו. ילדותו עברה עליו באיזור שימואישיהרה באותה עיר. מאוחר יותר, בשל עבודתו של אביו, עבר למחוז מיאה ולעיר נאגויה.

כשסיים את לימודיו בתיכון, החל ללמוד באוניברסיטת ווסדה, אך עזב בשנת 1920 ונשלח על-ידי משרד החוץ היפני ללמוד בחרבין שבסין.

מדצמבר 1924 ועד אפריל 1947, עבד בשירות משרד החוץ.

הוא בילה אחת-עשרה שנים בצפון מנצ'וריה (מהן שלוש שנים כמורה בחרבין), שנתיים

במחלקה הדיפלומטית של משרד החוץ ביפן ועוד עשר שנים כמתורגמן וכמזכיר בפילנד, גרמניה, ליטא, צ'כוסלובקיה רומניה, וכקונסול כללי בפראג ובקניסברג שבגרמניה.

בשנת 1937 החל בתפקידו החדש כמזכיר-מתורגמן בשגרירות יפן בהלסינקי.

בשנת 1939 התמנה לקונסול בקונסוליה היפנית שפתחה בקובנה, בירת ליטא.

בקיץ 1940 הנפיק ויזות לפליטים יהודים. באותה שנה עבד גם בקונסוליות שבפראג ובברלין.

בשנת 1942 עבד בקונסוליה בבוקרשט, בירת רומניה.

באפריל 1947, אחרי המלחמה, חזר ליפן. הוא פרש ממשרד החוץ ועבד שנתיים כמנהל החנות הצבאית של כוחות הכיבוש בטוקיו.

משנת 1951, במשך שנתיים, עבד כמנהל בחברת הסחר האמריקאית APONJE.

מאפריל 1954 עבד כמרצה באוניברסיטת ניקולאי.

ממאי 1956 ועד שנת 1960 עבד בסוכנות המדע והטכנולוגיה. הוא תרגם ספרות רוסית, אנגלית, גרמנית וצרפתית במרכז המידע, תרגם קטלוגים של חברות סחר לרוסית ועשה סרטי פרסומת ברוסית עבור ברית המועצות.

מאפריל 1957 ועד 1959 עבד במחלקה הבין-לאומית של NHK (הטלוויזיה היפנית).

ממאי 1960 ועד אוקטובר עבד בחברת הסחר קווקמי בע"מ כמנהל המשרד במוסקבה.

מנובמבר 1964 ועד מאי 1965 עבד בחברת צ'ורי בע"מ.

באוקטובר 1965 החל לעבוד בחברת קוקוסי קואקי בע"מ, ממנה פרש בשנת 1975.

את שארית חייו בילה בביתו אשר בקמאקורה עד מותו ב-31 ביולי, 1986. והוא בן 86.

סטודטים כתבים

ברצוננו להודות לאיגוד בעבור מלגת הלימודים שקיבלנו בחג החנוכה. אנו, נצר למשפחת רבין, סטודנטיות לתואר שני מנהל עסקים ותואר ראשון באומנות, ונכחנו בטקס המרשים שהתקיים בחג החנוכה במעמד שגריר סין בישראל. התרשמותנו הכנה מהפעילות היפה של ארגון, שעל אף הקשיים עושה מאמץ לתת מלגה לכל חבריו. כמו כן נוכחות הסטודנטים הסינים בארצנו, מחממת את הלב.

ברצוננו לחזק את ידכם בפועלכם הנפלא ותורמתכם לציבור הסטודנטים שכן תרומה זו משמעותית ביותר עבורנו.

בברכה מקרב לב,

גל כהן וליטל שפירא כהן

משלחת של רצון טוב

מסין בישראל

סיו יאן / מרוסית יהודית סנדל

על פי הזמנת רשויות מקומיות בישראל, בין ה-17 במרץ 2008 ביקרה בארץ משלחת של רצון טוב מסין, ובראשה נשיא אגודת הידידות הסינית העולמית לבין ארצות שמעבר לגבולות סין, מר צ'ז'ן דונחואן. המשלחת מנתה 57 איש, נציגים של 20 מחוזות, אזורים אוטונומיים ועירויות, הכפופות לשלטון המרכזי.

כנס בינלאומי של ברית ערים תאומות

שני אירועים צוינו השנה: 60 שנה למדינת ישראל ו-15 שנה לברית ערים תאומות בישראל. ההזמנה לכנס בינלאומי של ערים תאומות באה מטעם ישראל מתוך מטרה לשים דגש על שיתוף פעולה בין עירויות של ערים שונות וליצור ארגוני ידידות בין הארצות.

ככנס השתתפו 850 נציגים מ-45 ארצות.

ראש ממשלת ישראל, אהוד אולמרט השתתף בכנס וכן שרת החוץ ציפי ליבני ושר הפנים מאיר שיטרי. אהוד אולמרט ציין בדבריו שבעבר היה ראש עיריית ירושלים במשך עשר שנים, ועל כן הוא יודע את חשיבותו של התפקיד. השלטונות העירוניים הם בסיס המדינה ומשקפים את הצורך של האנשים בדרך בלתי אמצעית. חילופים בין שלטונות מקומיים של ארצות ישמשו לחיזוק, להבנה ולערבוב בין תרבויות שונות. הוא בירך את ארגון הערים התאומות אשר אפשרו לנציגי הרשויות המקומיות להחליף דעות וניסיון.

רבים ממשלתפי הכנס העלו את השאלה לגבי תכניות לחילופים בין אנשים צעירים מארצות שונות.

השרה המקשרת בין הממשלה לכנסת הגב' רוחמה אברהם-בלילא הדגישה שדווקא הצעירים יהיו חייבים בעתיד לקחת על עצמם החלטות שונות, ועל כן יש צורך ללמד ולטעת בהם רגש של אחריות על גורלם של אנשים. רבים ממשלתפי הכנס דברו על הניסיון שנרכש בעריהם על יסוד חילופים בין אנשים צעירים. כולם דברו בשבח השיטה של "הורים מאמצים".

עם נעילת הכנס הופיעו שני נציגים מטעם הסטודנטים, שהוזמנו במיוחד מהאוניברסיטה העברית בירושלים.

אחד מהם היה נציג של הסטודנטים הישראליים, השני - נציג של סטודנטים זרים הלומדים בישראל. הסטודנטים הביעו את תקוותם, שמנהיגים מארצות שונות יגבירו את מאמציהם וישיגו תנאים משופרים לחילופי

הסטודנטים.

הנציגים מסין הופיעו לפגישות מארבעה אזורים שונים. נשיא האגודה הסינית העממית לידידות עם ארצות זרות מר צ'ז'ן דונחואן העביר תדריך המוקדש לפעילות לביסוס הקשרים בין ערים תאומות בסין וארצות אחרות, הוא הזמין את נציגי כל הארצות הזרות לבוא לבייג'ין על מנת להשתתף בכנס בינלאומי של ערים תאומות, אשר יתקיים השנה.

העיר יאן ממחוז חונאן - עיר הולדתו של מר חו פנשן. ב-2001 ממשלת ישראל הוסיפה לשמו של מר חו פנשן את התואר "חסיד אומות העולם" מתוך הכרה בתרומתו הרבה בהגנה על יהודים. ראש עיריית העיר יאן, וו סיאוצ'ן נתן הרצאה על "עיר של יחסים בינלאומיים - כחיל החלוץ של העולם", ולשם דוגמא הביא את ההיסטוריה של מר חו פנשן.

חו בין, מנהל המחלקה ליחסים בינלאומיים בין רשויות מקומיות מהעיר חייקו, מרכז אמרכלות של מחוז חיינן, סיפר בקצרה לנוכחים בשיבה על הישגים כלכליים של העיר וסיים בתקווה להמשיך יחסי ידידות עם ערים שונות בעולם.

ראש העיר של לחאס, צ'ז'מינגנאנצה, סיפר בקצרה על העיר לחאס, על מנת לעזור למשתתפי הוועידה לתאר לעצמם היטב את ההתפתחות של האזור האוטונומי של טיבט הסינית.

קשרים בין נציגים סיניים לישראליים בכנס הביאו לתוצאות טובות. נציגי העיר יאנצ'ו, השוכנת במחוז צ'יאנסו, ניהלו משא ומתן עם המרכז לקואופרציה בינלאומית ועם משרד יחסי החוץ וכן עם ראש עיריית הרצליה יעל גרמן וקבלו הסכמה שבעקבותיה ישלחו מיאנצ'ו לישראל אנשים למטרת התמחות, ואילו מהרצליה תגיע לסין משלחת מדענים, טכנאים ואנשי עסקים ובראשם ראש עיריית הרצליה. שתי הערים החליטו לחתום עוד השנה על הסכם ידידות.

נציגי העיר סיאמן בדרום מזרח סין ומנהל המחלקה ליחסי חוץ מטעם עיריית נתניה הסכימו לחתום השנה

על זיכרון דברים להסכם יחסי ידידות בין שתי הערים.

נציגי העיר יאן נפגשו עם מנהל ארכיון "יד ושם" (המוזיאון החדש להנצחת השואה). שני הצדדים הסכימו להתחלק בחומרים ובתיעוד הנוגעים בחייו ובפעילותו של השגריר חו פנשן, על מנת להעשיר את מיצגי התערוכה במוזיאונים שלהם.

נציגי האזור האוטונומי של טיבט הגיעו להסכמה עם רשויות העיר בית-שמש על בקורו של ראש העיר בסין השנה וחתימה על הסכם ידידות בין שתי ערים תאומות. נציגי מחוז הילוצ'יאן ערכו עבור הישראלים מצגת העוסקת בקשרים הדוקים בין חרבין לישראל ומידע על מוצרים שונים.

בארוחת צהריים חגיגית לכבוד באי הכנס, הגיש נציג מטעם הרשויות הישראליות לברית ערים תאומות פרסים על הישגים מובילים בפתוח יחסים בינלאומיים עם רשויות ישראליות.

בפרס זכו חמישה אנשים, שניים מהם מאגודת הידידות של סין העממית על יחסיהם עם ארצות זרות. לכבוד הענקת הפרסים, ממלא מקום של מנהל ברית ערים תאומות בישראל, אבי רבינוביץ' אמר, שארגונו שאף ליצור קשרים עם סין, עוד בטרם כנון היחסים הדיפלומטיים בין סין לישראל. במקרה הוא הצליח ליצור

קשר עם הארגון הסיני העממי לידידות בינם לבין ארצות זרות, ובעקבות זאת התקבלה מטעמם הזמנה למשלחת של רשויות מקומיות לבקר בסין. כך החל "ספור האהבה" בין שני הארגונים. הצד הישראלי מודה לסינים על ההיענות ועל גודלה המרשים של המשלחת שהגיעה לישראל.

בטכס הסיום התקבלה הצהרה ששמה דגש על כך שבתקופה המודרנית השלטון המקומי מהווה אחד היסודות לדמוקרטיה ובסיס למנהיגים לאומיים עתידיים ושכל העיריות והאזורים חייבים להציג איכות ניהולית להצלחתה של העיר, ליצור רשת לדו-שיח ועבודה משותפת, הבנה ואמון דרך היחסים הדיפלומטיים בין הערים ובין יוזמות לשלום וכן ליצור דרך ליישר מריבות בדרכי נועם. המשלחת קוראת לשיתוף פעולה בכל הקשור לחילופי סטודנטים ותמיכה לשלום בין ישראל לפלשתיין. ההצהרה מסכמת בעיקר את הבעיות העיקריות, שנבחנו בכנס: "ערים, סטודנטים ויחסי ישראל-פלשתיין".

בקרו באתר של

איגוד יוצאי סין

www.jewsofchina.org

המשך מגיליון 396

פרק ח' - הבית שלי בחרבין

הרחוב שלנו נקרא "צ'טברטאייה ליניה" (הקו הרביעי). השם קשור לקו הרכבת כל "ליניה" ברוסית זה שלוחה או קו רכבת. הבית שלנו עמד בפניה של ה"ליניה" הרביעית ועוד רחוב שהיה מקביל ונשק לסוללה ועליה מסילת רכבת מוגבהת. שלוחת הרכבת באה מה"ווקזל", תחנת הרכבת, הענקית של חרבין והובילה לאזור חוף נהר הסונגרי שם היו תחנות קמח ומחסני פחם כל הרחובות שהיו ניצבים לרכבת נקראו "ליניה". מעבר לפסי הרכבת הייתה שכונה שיושבה ע"י מתיישבים רוסיים ללא רשות ולכן נקראה "נחלובקה" (ברוסית: חוּפּוּן) זה היה כשחרבין הוקמה אך השם השתמר.

ככיוון "ווקזל", קצת יותר רחוק מאיתנו, עם הגב לסוללה, הייתה שכונה צפופה של סינים. הם גרו ב"פנזות" - בית חומר בסינית וגם הכינוי הרוסי לבקתות האלו. הם היו בניניים חד-קומתיים עשויים חומר מעורב בקש עם גגות קש או רעפים. היו בהם חלונות ודלתות. לרוב הבית הכיל לרוחבו ואורכו רק חדר אחד. לאורך הקיר הייתה הגבהה כמו ארגז שעשוי מלבנים. זה היה תנור שעליו ישנו את האוכל בישלו בחצר על תנור קטן עשוי לבנים. מקום השירותים גם כן בחצר.

הבית שלנו ב"קו הרביעי" היה בנוי לבנים אדומות, בעל 3 קומות, כאשר הקומה הראשונה נמצאת מתחת למפלס הרחוב, והחלונות ניצבים מול משטחי בטון היורדים נטויים למשטח צר לפני החלונות. כל הקומה החפורה הזאת נקראה "פודבל" (קומה מתחת לאדמה). משטח נטוי אחד ירד לדירה שבאמצעה היו מדרגות מבטון. לנני, כילדים הייתה חוויה לרדת במדרגות אלו ולהציץ לתוך הדירות. באחת הדירות גר רוסי ממוצא גרמני עם אשתו ושתי בנותיו - בלונדיניות להפליא. עם הילדות האלה אני ועוד ילדים מהחצר שיחקנו ב"אבא ואמא". הילדות הורידו את התחתונים ואנו הוצאנו את ה"תכשיט" מהמכנסים והסתכלנו מה יש לכל אחד ואחת. לא נגענו אחד בשנייה, זה היה סיור כתובות בלבד. אני קבלתי הערה ששלי שונה משל הילדים הרוסים שלא נימולו. זו הפעם הראשונה שראיתי מה יש לילדות בין הרגליים. אצל הבלונדיניות הכל היה בלונדי ובהיר!

בחזית הבית הייתה גינה שרצה לכל אורכו מרחוב אחד דרך הפינה לרחוב השני. פעם הייתה מגודרת בגדר ברזל, אבל היפנים

הכריחו את כל התושבים ל"תרום" כל דבר מתכתי שלא היה חיוני כל כך - כך הלכה הגדר המפוארת שלנו שהייתה עשויה מוטות ברזל מחוברים בפס ברזל למעלה ולמטה, ובראשם חודים כמו חניתות. גם ידיות הנחושת של הדלתות שהיו עשויות ברונזה עם ציפוי ניקל הלכו למאמץ המלחמתי והוחלפו בידידות עץ פשוטות.

ובכן הבית שלנו היה למעשה קומפלקס של בניינים שסגרו על חצר פנימית מרובעת. שני בניינים שנפגשו בפניה - חזיתיים - אלו שתי צלעות המרובע, צלע אחת פונה ל"קו הרביעי", וצלע פונה לקו רכבת. הצלע שפונה לרכבת כללה את המשך הבית החזיתי מעבר לפינה, שער גדול לחצר, וגם בינין חד-קומתי עם שתי דירות קטנות הפונות לחצר. לא היו שם חלונות מאחור כי נשענו על קיר גבוה שהמשיך אחרי השער.

בצלע השלישית היה בינין דו קומתי, ניצב ל"צ'טברטאייה ליניה" שחזיתו פנתה לחצר הפנימית וקיר אחורי שלו פנה לגן הקסום הסיני והיה מקביל לקונסוליה הגרמנית. צלע רביעית כללה גן עם עצים וערוגות פרחים ואחריו בינין חד קומתי ובתוכו מחסנים/מקרים לכל דירה. זה היה כמו מבצר מימי הביניים: כל השטח מגודר ע"י בניינים או חומות וקירות.

אנו גרנו בקומה העליונה מצד הגן הסיני. מהמרפסת יכולתי להשקיף על הגן. הווילה הוסתרה ע"י העצים, חוץ מהכניסה וקטע מהשביל. לפעמים ראיתי זוג סיני עתיק מטייל בשביל. הוא היה לבוש תמיד במין מדים אזרחיים אפורים. אשתו לבשה בגדים סיניים, כשרגליה נתונות בנעליים זעירות כי רגליה עברו טיפול של כיווץ בילדותה כיאה לבת סינית מהדור הישן. אחר כך היה מבטי נתקע בצד הקונסוליה הגרמנית והייתי עוקב אחרי הנאצים הקטנים כשמגיעים ועוזבים את בית ספרם.

מתחתינו גרה משפחה רוסיית עם שתי בנות לא נשואות. נדמה לי שהיה לו עסק. הבת הצעירה הייתה יפה ואני זוכר אותה כי ידעה לנבא את העתיד בעזרת קלפים. לפני נסיעתנו ארצה הבת הזאת נקראה לספר את העתיד. גם אני בקשתי ממנה שתנבא לי, אפילו רשמתי את נבואותיה. היא ניבאה שאני אעבוד בארץ במוסד צבאי, לא בצבא, במשך זמן רב עד שאעזוב. כך קרה באמת. עבדתי ברפאל 25 שנה עד שעזבתי/עוזבתי בגלל צמצומים. עוד נבואה, שלאחר מכן אעבור לארץ אחרת וזו אהיה מאושר. זה עוד לא קרה וכנראה לא יקרה כי גילי גבוה

ומעבר לארץ אחרת לא נראה כמשימה ברת ביצוע. עוד אני זוכר משתי הבנות האלה שדודי אברשה ושופו לעסקים "זנקה" (ביגני), שהיה בחור פולני נפגשו בחדר המדרגות, וכל אחד מזמז אותן. אני לא יודע אם "נתנו" לבחורים כי היו שקטות מאוד. עכשיו קראתי ברחון של איגוד יוצאי סין שהקטנה נשארה בחרבין והיא שמרה על בית הקברות שהועתק ממקומו המקורי עד שנת 91 ואז היא נפטרה. שמה היה נינה פטיסובה.

בקומה מולנו - דלת מול דלת - חייתה משפחת קורלין, בעל ואישה רוסיים ללא ילדים, בעלי עסק שהתנהגו כאריסטוקרטים.

כשבאו הרוסים הייתה חגיגה גדולה ליסוד מוסקבה - 800 שנה. אנו, בבית הספר היהודי, הכנו תוכנית ומסמר התוכנית היה חיבור שנכתב על ידי, שסקר את ההיסטוריה של מוסקבה בצורת פואמה. ילדה מהכיתה ליוותה את הקראת הפואמה בנגינה בפסנתר. היוזמה הייתה של המורה שלנו לספרות רוסיית - גלינה איבנובנה. היא הייתה חברה טובה של השכנים שלנו. אחרי ההרצאה המרכזית והקראת הפואמה שלי - שעליה זכיתי בשבחים רבים - נכנסה אלינו המורה ושלחה אותי ואת אמי לשכנים האלה כדי שאקריא גם להם. כמובן ששוב קיבלתי תשבחות מכולם אך זוכר אני את המורה מפארת ומתפארת איזה תלמיד סופר - כישרוני יש לה. בערו לי האוזניים מרוב שבחים. נראה לי שהיא רצתה להוכיח איזה דברים היא מסוגלת להפיק מתלמידיה.

זה היה בכיתה השישית של בית הספר העממי היהודי כאשר למדנו לפי תוכנית סובייטית - 7 שנים בעממי ושלוש שנים בתיכון.

בבית הספר היהודי היו תמיד שש כיתות ואחר כך התלמידים עברו לבתי ספר רוסיים. התוכנית האומנותית סביב נושא מוסקבה באה לחזק את פעולות ההסברה שלנו כדי שההורים יתרמו וועד הקהילה יסכים שנמשיך עוד שנה בין כותלי בית ספרינו ושעל התעודה של בית הספר העממי תתנוסס כותרת של בית הספר היהודי של הקהילה בחרבין. המורה גלינה הייתה בין הפעילות במסע שכנוע זה, וגם רוב המורים האחרים תמכו ברצון שלנו כי זה היה מעלה להם את המשכורות.

בסוף ההצגה קראתי במפורש שאנו התלמידים, מבקשים מההורים, מהמורים ומהנהלת בית הספר להאריך את לימודינו בעוד שנה. כנראה שההרצאה הקצרה שלי

וכל הטא-רם-רם של ערב ההצגה תרם לכך שנשארונו ללמוד ביחד בכיתה השביעית ולא התפזרו.

ואצלי יצא לאור כשרון הדיבור - נאום לפני קהל וכשרון לכתוב. זה גם מתקשר לנאומי בר-המצווה שלי. סה"כ הייתי טוב מאד בספרות, היסטוריה ומקצועות הומאניים. גם במתמטיקה הייתי טוב אבל הייתי צריך להשקיע עבודה בהבנת התרגילים.

בקומה מתחת לקורלין גרה משפחת שייך. לבעל היה חנות תכשיטים ושעונים לתיקונים. אשתו הייתה חברה טובה של אמי. בזמן הרוסים הייתה שלהם הייתה תמיד מחוממת כהלכה והיו להם מנורות נפט מיוחדות שנתנו אור רב יותר משהיה לנו. כאשר נמאס לנו לקפוא בדירתנו, היינו יורדים אליהם קצת להתחמם. הם עזבו לאמריקה ולא לישראל. לו קראו פרנץ ולאשתו ליזה. הייתה איתם אחות בשם מירה, רווקה שהגיעה לארץ ופה התחתנה. כמו כן הייתה להם בת שנסעה עוד לפני המלחמה. כנראה מר פרנץ היה שייך לצבא האוסטרו-הונגרי ונפל בשבי במלחמת העולם הראשונה, ואיך שהוא הגיע לחרבין. הוא היה פשיסט הונגרי. בחגים שלהם היה לובש מדים ו"פילוטקה" (כובע רך עם קצוות - כמו אצל האמריקאים והרוסים, אבל בצבע ירוק כהה עם שני כפתורים מקדימה). היה לו רדיו זניט גדול שקלט את כל העולם. הוא היה מקשיב לחדשות מחו"ל בגרמנית, וכשהתחילה המלחמה בין היטלר לסטאלין הוא תלה מפה גדולה בחדר עבודתו והיה מסמן בדגלונים קטנים אדומים עם סמל צלב הקרס - את היישובים שנכבשו ע"י הגרמנים.

אני זוכר איך נחש הדגלונים התקדם לתוך רוסיה, נעצר בסטלינגרד והתחיל לחול אחורה. כשהגיע הנחש בחזרה לגרמניה המפה נעלמה ונעלם נחש הדגלונים הנאציים. זה כמובן היה לקראת סוף המלחמה. כנראה בליבו שמח על ניצחונות הגרמנים ובכה על כשלונותיהם. אני חושב שהיה יהודי אבל לא בטוח. יש להדגיש שאם היפנים היו תופסים אותו מקשיב לחדשות מחו"ל, היה נענש בחומרה.

כשבאו הרוסים ודרשו שנמסור את מקלטי הרדיו, הלך וקנה מקלט זול, והמשיך לשמוע חדשות מחו"ל ולא הפריע לו שגם אצל הרוסים אסור להקשיב לתחנות חו"ל. הם מנעו פיזית להקשיב ולכן אספו את המקלטים. למטה, בחלק הבית שפנה למסילת הרכבת, חי לו קולונל לפני עם אשתו ועוד כמה נשים קרובות משפחה.

בבניין שפנה לחצר, למעלה, גרה משפחת אומנסקי שאצלם עבדה הרוסייה שלבעלה היפנים חתכו את הראש, ואשר ביתה הייתה אומנת לבנות של דודה חיה. איתה הייתי משחק משחק מוסיקלי! אחד היה מכה על השולחן עם אגרופי איזה מנגינה 'דועה,

והשני היה צריך לזהות אותה. מעניין שאפשר לזהות מנגינה ולהעביר לאדם שני ע"י מכות על השולחן. לאחר שהמשפחה הזאת עזבה את הדירה נכנסו אליה אלמן ושני ילדים. ההיסטוריה שלהם קשורה בהיסטוריה שלי. שמו היה משה זנטלאופר. לבן קראו אליק ולבת תימה. סיפורה של המשפחה התחיל בפולין והם הגיעו לחרבין בשנות העשרים. הוא היה סנדלר ופרנסה רבה לא הייתה לו. שנה, שנתיים לפני בר-המצווה של אליק, נפטרה האם. אמי נכנסה לפעולה וארגנה את עזרה כספית למשפחה ואחר כך ארגנה את הבר-מצווה. כשאליק עלה לתורה וקרא את ה"מפטיר" כולם בכו בבית הכנסת. אני הייתי חבר שלו. תכננו מה נעשה כשנבוא לארץ. הקמנו ממשלה: אליק - ראש הממשלה, אני - שר הצבאות, ואליק פיינמן - (שעכשיו גר בלונדון) - שר החוץ.

בקיצור, אבא של אליק החל לחזר אחרי אמי. היה בא אלינו כל ערב ורצה להתחתן איתה, אבל היא סירבה. כשהתבגרת הסבירה לי שא' - לאיש היה חסר "יחוס" (היה סנדלר). ב' - לא רצתה לפגוע בי ע"י הכנסת אב חורג ומשפחה מורחבת הביתה. וג' - הייתה כל כך הרבה שנים עצמאית ולא הייתה מוכנה שאיזה גבר יגיד לה מה לעשות בחיים.

אליק נולד תחת כוכב של חוסר מזל. ראשית, התייתם מאמו בהיותו קטן. שנית, כשבא ארצה והתגייס לשריון, הפך לטנקיסט. באחד האמונים הטנק התהפך, אליק עף מהצריח, והטנק נחת לו על כף הרגל. הוא שהה בבית חולים כשנה, ושם הכיר את אשתו, פייה, שהייתה אחות ועמה התחתן ונולדו לו 3 ילדים.

לאחר 20 שנות נישואין החליט לעזוב את הבית כי לא יכול היה לסבול יותר את אופייה של אשתו. השאיר לה את הבית ואת הילדים. נפשו נקרעה. אני ואשתי נסינו לדבר איתו וגם אל אשתו אך לשווא. שום שכנועים לא עזרו והם התגרשו.

באחת הנסיעות מירושלים לחיפה, ליד חדרה, נכנסה בו מכונית שעשתה סיבוב פרסה לא חוקית בכביש הראשי, והוא עף מהרכב ונשאר משותק מהצוואר ולמטה.

הוא למד טכנאות שיניים עוד בחרבין, ולאחר שהשתקם מהפציעה בצבא, הקים עסק לתפארת של טכנאות שיניים. היה בעל מקצוע מעולה וטיב העבודות של בית מלאכתו "ויאדנט" היה ידוע בקרב רופאי השיניים בארץ. התאונה המשתקת קרתה לאחר שחזר מרופא שיניים בירושלים שהזמין אצלו עבודות. אליק נזרק מהמכונית ונפגע בחוליות הצוואר. הנהגים שהעבירו אותו לבית חולים "הלל יפה" בחדרה לא קיבעו את ראשו. אם היה מקבל טיפול ראשוני בהתאם למצב פציעתו, ייתכן ולא היה משותק בכל גופו. לאחר הלל יפה הועבר לבי"ח "שיבא" לשיקום ולאחר מכן אושפז באלישע בחיפה. שם הכיר את עדה, אחות מעשית שהסכימה

לחיות איתו ולטפל בו, ובאמת הוא חי לאחר הפציעה 12 שנה והיא טיפלה בו היטב - ראינו זאת בביקורנו התכופים אצלו. הילדים היו מבקרים אותו. במיוחד דרוך, הצעיר. כמובן גם אביו והאחות תמה. כולם התקבלו בסבר פנים יפות. אשתו לשעבר פיה, כמעט ולא ביקרה אותו ואף אחד לא התנדב לעזור לעדה אפילו ליום אחד. אהבתי את אליק מאוד ואני ואשתי ביקרנו אותו הרבה. למרות הפציעה ראשו היה צלול מאד והיינו נזכרים כמה שעבר עלינו בחרבין. במשך זמן מחלתו היו מצבי חירום, במיוחד פצעי לחץ. בפעם האחרונה גרם פצע לחץ לתסכוכת שאליק לא יצא ממנה. משום מה הבן הבכור רב איתו לפני מותו ולא הגיע ללוויה. נוצרה עוד בעיה לעדה כי אליק רשם חצי בית לה וחצי לילדיו, אולם עליה היה לפנות את הבית שנה מיום מותו כדי למוכרו ולחלק את הכסף. עדה פנתה לבתי משפט בכדי לשנות את רוע הגזירה. הסכמנו שאשתי תעיד במשפט לטובת עדה על דרך טיפולה המסור באליק. כמובן העדות הזאת קלקלה מאוד את היחסים עם אבא של אליק, אחותו, ואשתו לשעבר.

מתחת למשפחת אומנסקי, ואח"כ זנטלאופר, הייתה משפחת ללצ'וק. הבת שלהם עברה לאמריקה עוד לפני המלחמה, והבן - סיומה - עבד בסטודיו לצילום. הוא הראה לי את עבודותיו בריטוש והוספת צבעים לתצלומי שחור-לבן - זה היה נהוג במיוחד בפורטרטים של אנשים.

אבא ללצ'וק היה בא כל ערב לבלבל לסבי את המוח. תמיד בכה. הייתה לו חנות של לבני נשים. תמיד התלונן שאין לו פרנסה. חנותו הייתה מול חנות סבי ב"קטיאסקה אוליצה". אולם כשבאנו לארץ דווקא הם, הבכיינים, הביאו עימם כסף, ואנו באנו לארץ בחוסר כל.

לסיומה שידכו בארץ בחורה, ונולדה לו בת. הסתבר שאשתו סבלה מהפרעות נפשיות והייתה צריכה להתאשפז. הבת גדלה אצל הסבתא רוזה. לאחר שסיומה נפטר בגיל צעיר, נשאר כל רכושו לבתו שהיא כיום נשואה עם ילדים, והמחלה של אמה פסחה עליה.

בחצר, קרוב לשער, גרו שתי משפחות קוריאניות. לא היה לנו כל עסק איתם כי חששנו מהם. פעם זרקתי חתיכת עשב יבשה על סיר עץ שלהם שהתייבש בשמש. מיד טס לעבר ראשי קטע מגזע עץ להסקה בחורף. הקוריאנים הם עם אכזר מאד, יותר מהיפנים. דובר שבבתי סוהר היפנים כל העיוניים נעשו על ידם. כמו כן אמרו שהם אוכלי כלבים וכל בעלי הכלבים בסביבה נזהרו.

ברחוב שלנו "צ'טברטאיה לינייה" גרו עוד יהודים. בהמשך הרחוב, מעבר לגן הסיני הקסום, היה בית גדול שבעליו היה או נציג או בעל הבית שלנו. אדון הלפרין היה בא

לאסוף את שכר הדירה. בבית זה גרו דודה גניה, בעלה דוד מרה (מרק) וביתם רוזה הגדולה (להבדיל מרוזה הקטנה, ביתם של חיה ואברהם). הם חזרו לחרבין מהעיר דירן, למיטב זכרוני לאחר מות סבי.

פרק ט' - מותו של סבא - מנקודת מבטי

סבי שכב על ערש דוויו בחדרה של דודה נדיה. הייתה לידי אחות צמודה, רוסיה תמירה, עניינית, אינטליגנטית, לא צעירה אבל בעלת מראה צעיר. אני זוכר כשהרגישה שסבי מתחיל לגסוס, דרשה שנזמין את הרופא, ד"ר פייניצקי. הוא היה גוי רוסי, נמוך קומה, רזה, בעל עיניים בורקות, עם זקן תיש אפור. אני זוכר שלבש חליפות אפורות. הוא נחשב למומחה למחלות קיבה. הכל התרחש ביום מלא שמש באוגוסט 1944. דודי אברהם ואני אצנו אל הבית הגדול כי שם היה טלפון בפרוזדור. נעלתי נעלי בית שבחפזון הריצה נשמטו מרגלינו. צלצלנו ורצנו מהר הביתה. סבי כבר לא היה בין החיים. ראיתי אותו שוכב במיטה עם מגבת העוברת מתחת לסנטרו וקשורה בקודקוד הראש. האחות קשרה את לסתו התחתונה שלא תפתח לאחר המוות. כך אני זוכר את סבי לאחר שנפטר. כמו כן אני זוכר שרגע לפני מותו, לפני שרצתי להזעיק עזרה, העיניים שלו כאילו הסתובבו. אולי זה היה רגע המוות. הייתי בן עשר וזה היה מקרה המוות לנגד עיני של אדם היקר ביותר לאחר אמא. כאב לי נורא!

אני זוכר שסבי הושכב על הרצפה עטוף בבד שחור ומסביבו נרות ויהודים טובים ישבו כל הלילה וקראו תהילים ואני ישבתי איתם. גם יתר בני המשפחה המבוגרים ישבו איתו. בבית הקברות ביקרתי קודם כבר הרבה פעמים באזכרות לסבתי, ולדודי אהרון, אבל לגבי אלו היו אבנים עם שמות כי את שניהם לא כל כך זכרתי. סבתי נפטרה כשהייתי בן שנתיים, ודודי נפטר כשהייתי בן 4. נדיה ואהרון גרו איתנו ואני הייתי נכנס למיטתם בבוקר.

הנסיעה לבית הקברות הייתה כף: נסענו רחוק רחוק מאזור מגורינו, עברנו אזורים סיניים של העיר. ליד בית הקברות היהודי, היה אחד רוסי ואחד של סיני. ליד הסיני היה בית מקדש מפואר. לרוסים הייתה כנסיה לבנה והיינו עוברים לידה בדרכנו לבית הקברות היהודי. ליד המצבות של סבתי ודודי נטמנו חיילים יהודים שנפלו למען הצאר במלחמת יפן-רוסיה 1904-1905. הצאר גמל להם בפרוגרומים ברוסיה. המצבות האלו תמיד עניינו אותי.

הפעם זה היה על אמת! זהו סבי שנטמן באדמה וידעתי שיותר לא אראה אותו. כשחזרנו מבית הקברות ישבנו על המרפסת. אצל כולם הייתה מועקה בלב. לכולם כאב שלא נראה את סבא בינינו יותר. נפלה עטרת ראשינו במלוא מובן המילה.

הקמנו לו מצבה לתפארת עם נר גבוה משיש לבן על רקע גרניט שחור מלוטש. בשנות ה-50 הועברו הקברים למקום אחר כי לסינים נדרש השטח של בתי הקברות. שילמנו בארץ כסף ואיגוד יוצאי סין טיפל בעניין. יש להם תמונות של בית הקברות במקומו החדש ורשימת המצבות.

אני זוכר שבאחד הימים ישב סבא בחדר שלי על כורסא לבנה, היו לו כאבי בטן, וישב מול הדלת הפתוחה למרפסת והתחמם בשמש. אני עצבנתי אותו והוא סינן בין שפתי: "שרלטן" (רמאי). זו הייתה הקללה החזקה ביותר שהשתמש כלפי בני אדם. אני לא זוכר מה עשיתי אבל זאת הייתה הפעם הראשונה והאחרונה שקילל אותי. תמיד הגן עלי. כמעט בכה כאשר אמי הייתה מכה אותי בחגורה. פעם היא הכניסה אותי לאמבטיה ונאלצתי לישון שם כל הלילה, ונרדמתי. באמצע הלילה הוציא אותי בכוח חרף התנגדותה של אמי. תמיד התנגד לנגינתי בפסנתר תחת איום מתמיד של החגורה שאמי החזיקה בידה כדי להכריחני לספור בקול רם. כמה הוא צדק כשאמר: "תהיה יותר תועלת אם מרק ילמד שפות זרות".

פרק י' - ההיסטוריה של חרבין

דודה גניה, דוד מרה ודוד אייזק גרו בעיר "דירן". את העיר הזאת בנו הרוסים ושמה: "דלני" (רחוקה). הייתה צמודה לפורט-ארטור - מבצר ימי עם נמל טבעי. דלני הייתה העורף האזרחי של פורט-ארטור.

כל המערך האדיר, באותם הימים בדרום מנצ'וריה - בקצה חצי האי "ליה-או-טאן" היה בנקודה הדרומית ביותר שאליה הגיעה שלוחת הרכבת "ק.ב.ז.ד." מחרבין (ר"ת: קיטאיסקה ווסטוצ'ניה ז'לזנייה דורונה - רכבת סינית מזרחית). העיר חרבין הייתה צומת חשובה לרכבת הטרנס-סיבירית שרצה ממוסקבה עד וולדיבוסטוק.

הרכבת הזאת חצתה את מנצ'וריה ממונגוליה לוולדיבוסטוק שהיה נמל שלא קפא בחורף - לחופי האוקיינוס השקט, בערך דרום-מזרח מחרבין. כל השתלטות הרוסים על מנצ'וריה הייתה בגלל הרכבת, כי קיצרה את הדרך לפחות באלף או אלפיים קילומטר.

בהיסטוריה העליזה של קולוניאליות היפנים ניצחו את הסינים במלחמה קטנה ביניהם (1894-1895). הסינים יצאו מזה בתשלום כופר כספי ומתן רשות ליפנים להשתמש בנמל אחד או שניים - חוזה סימונוסקי.

כדי להבטיח את עצמם, הסינים הציעו לרוסים הצעה "לשיתוף פעולה" (נשמע מוכר!), וע"י זה מנעו מהיפנים להשתלט על מנצ'וריה בתור פיצויים. תמורת זה הרוסים קיבלו זכות להעביר את הרכבת דרך מנצ'וריה וכך השתלטו על כל מנצ'וריה. גם היפנים לטשו עיניים על מנצ'וריה כבר מזמן ולכן הופעת הרוסים ובניית הרכבת והערים

חרבין ודלני וגם הבסיס הימי פורט-ארטור - היה לציננים בעיניהם. מלחמת רוסיה-יפן (1904-1905) הייתה תוצאה של אי השלמת היפנים עם הנוכחות הרוסית במנצ'וריה.

הם פתחו במלחמה בדרך המקובלת עליהם - ללא הכרזת מלחמה. הם לכדו סיירת רוסית "דאריאג" בנמל צ'מולפו (היום אנצ'ון) בחוף קוריאה המערבית - ודרשו שתיכנע. כתשובה, המלחים הרוסיים התרחצו, לבשו בגדים נקיים והתפללו (זו מסורת בצי הרוסי) ויצאו כנגד היפנים ונלחמו בקרב לא שוויוני - כ-10 אוניות יפניות כנגד אונייה רוסית אחת. ה"דאריאג" הצליחה לפגוע קשה באוניה יפנית אחת אך נפגעה בעצמה. במקום להיכנע לאחר קרב שלחמו בו בכבוד, פתחו הרוסים את מגופי ההטבעה והאוניה שקעה במפרץ צ'מולפו. עד כמה שאני יודע האנשים יצאו חיים מהקרב ולא נלקחו בשבי כי בנמל היו אוניות אמריקאיות ואחרות, ניטראליות, שאספו את הניצולים לאחר הקרב. ראיתי סרט סובייטי על גבורת המלחים והקצינים של "דאריאג" כשהרוסים היו בחרבין.

היפנים תקפו אז במפתיע את הצי הרוסי בפורט-ארטור והסבו לו אבידות, שמו מוקשים מסביב למעגן ושמו מצור מצד היבשה. הצי הרוסי ניסה לפרוץ את המצור אך ללא הצלחה. באחד מהניסיונות עלתה אוניית הפיקוד "פטרופולובסק" על מוקש וטבעה. זו הייתה האוניה של מפקד הצי והמבצר אדמירל מקרוב. הוא היה אישיות מיוחדת במינה, הצטיין בחידושים ושינויים והיה מפקד דגול שכל זמן פיקודו היפנים לא הצליחו במלחמתם נגדו. אולם עם מותו, הפיקוד עבר לידיים טיפשיות וליפנים הייתה הצלחה איטית אך בטוחה. מה שעצר אותם היה לא כישרון הפיקוד הרוסי אלא הקרבתם של החיילים והמלחים.

קרבות היבשה התנהלו מרגע שהיפנים עברו את נהר יאלו - שבגבול בין קוריאה למנצ'וריה - והתחילו להתקדם דרומה לכון חצי האי "ליה-או-טאנג". מבצר פורט-ארטור החזיק מעמד בגבורה ובכבוד במצור (תודות לביצורים, תותחי הצי, וחלק מהמלחים שהועברו לכוחות הקרקע), אבל הרוסים לא הצליחו בקרבות היבשה נגד היפנים. הגנרלים הרוסים התבטאו בבוז: "אנחנו נכסה את היפנים בכובעים של חיילינו". (זוכרים: "אנו נשבור להם את העצמות", לפני מלחמת יום כיפור). כך שחוסר המקצועיות והתרברבות הביאו למפלות.

הרוסים שלחו צי ענקי מסביב לעולם מהים הבלטי ומהים השחור, כדי להסיר את המצור מפורט-ארטור. אך עד שהצי הגיע קרוב לחופי מנצ'וריה וקוריאה המבצר נפל. האדמירל, רוז'דסטבנסקי, המפקד, שינה כיוון וניסה להגיע לוולדיבוסטוק, אך גם פה הרוסים חטפו מפלה לאחר קרב ענק במיצי טצושימה (בין קוריאה ליפן), ואיבדו את רוב אוניותיהם. חוסר הכישרון של מפקדם,

ערבוב סוגי אוניות: חדשות, ישנות, מהירות ואיטיות, וחוסר הכנה ותרגולת בתמרון ובירי - גרמו לכך שכשלושים אוניות טבעו או יצאו מכלל פעולה, לעומת אף אוניה יפנית טבועה או פגועה. הרוסים נכנסו לקרב כצאן לטבח. (זוכרים את התקפת הטנקים של אדן ב-8 לאוקטובר 1973? הלכו עם הראש בקיר - ההיסטוריה כן חוזרת).

בקשר לזה, אני נזכר שמשם מוגילבסקי, הידיד של אמי, נתן לי ספר מתנה "טסושימה" שנכתב בידי נוביקוב-פריבו. הסופר היה מלח צעיר ששירת על אחת האוניות, ואסף עדויות נרחבות כמעט על כל אוניה ומה שהתרחש בה בקרב טסושימה. צמרמורת אוחזת בי כשאני נזכר בתיאורים שלו. זה היה הספר האהוב עלי בסין ואני מצטער שהשארתי אותו שם כי יותר לא מצאתי.

עוד ספר שאהבתי היה "פורט-ארטור". הסופר תיאר את הקרבות ואת המצור. היפנים לא חסכו בחיילים כשהתקיפו. הגבורה של החיילים הרוסיים עצרה אותם. הייתה שם גבעה, 105 או 107, שחלשה על המעגנים. היה תיאור של גוויות חיילים יפנים בעומק של כמה מטרים. במחיר זה היפנים השתלטו על הגבעה וגורל פורט-ארטור נחרץ.

לבסוף, לאחר ניצחונות היפנים, ארגן הנשיא תיאודור רוזבלט ועידת שלום ונחתם חוזה פורטסמות. הרוסים הפסידו את חצי האי ליא-או-טאנג לטובת היפנים וגם את החלק הדרומי של שלוחת הרכבת חרבין-דלני. היפנים שינו את שם העיר לדיירן ושם גרו דודה גניה, דוד מארה ודוד אייזק בסוף שנות השלושים ותחילת הארבעים. העיר הייתה מודרנית ויישבו בה הרבה יפנים. ופורט-ארטור הפכה שוב למבצר ימי.

בני משפחתי - סבי, אמי אני ולפעמים דודה מרי (אשתו של דוד דויד) נסענו בקייצים לדיירן כדי לבקר את הדודים. היינו נוסעים להתרחץ בים. אמי הייתה מיוודת עם משפחת פלד, שהיה לה בן, ליוקה, בן גילי. יש לי תמונות שכולנו ביחד על שפת הים. אני זוכר שדודה גניה גרה בבית דירות גדול. היינו משחקים בפרוזדור בין שתי הדירות. כאשר החשיך חיכינו בחצי דמדומים ל"ברמלי" - רוח רפאים שקראנו עליה בספרי הילדים הרוסיים. אנו האמנו בכל ליבנו על קיומה כי שמענו רעשים משונים.

פעם אחת, ליוקה ואני התלבטנו על כמה ארגזים של בקבוקי חלב ריקים. ניפצנו אותם על קיר הבית בגינה הקדמית. היינו מרוצים מעצמנו. אך כמובן האמהות לא היו מרוצות כי היו חייבות לשלם על הנזק ואנו קיבלנו על הראש. נדמה לי שבסוף סבי שילם את הכסף.

פעם אחת נסעתי עם סבי לבקר חבר שלו ששכב בבית חולים. אז התרשמתי מגודלה ויפיייה של העיר. גם בית החולים היה מודרני ומבריק. היפנים עשו עבודה טובה בדיירן.

זוכר אני את הנסיעות ברכבת חרבין-דיירן עם סבי. הוא היה לוקח קרון שינה, תא נפרד. עניין אותי למה שכשהרכבת השכנה מתחילה לזוז מהתחנה, נראה לך שאתה זז והרכבת השנייה עומדת במקום. עד היום לא פתרתי את תעלומת החושים הזאת - הקרון האחרון של הרכבת ההיא עובר ומתברר לך שאתה עומד. נפלא!

פעם אמי נסעה לשנחאי (לפני המלחמה) לבקר חברים, אולי למצוא חתן? נשארתי בבית והיא הביאה לי נעלי בית כחולים מעור, ורצועה שהתלבשה על העקב. הרצועה הייתה עשויה מחתיכות עור קטנות שחוברו לגומי אך חדרו לי יפה לתוך העור והגידים של העקב. לבסוף חתכתי את הרצועות והמשכתי לדשדש בנעלי הבית האלו כל זמן שרגלי התאימו. מאוד אהבתי אותם.

פרקי "א" - החגים

בחגים תמיד היינו הולכים לבית הכנסת הישן להבדיל מהחדש. בחגים שני בתי הכנסת של העיר היו מלאים, ובימי חול בשניהם היו מניינים. היה גם בית כנסת קטן בבית הזקנים. סבי התפלל בישן ולפעמים בבית הכנסת שבבית אבות. בשבת הלך לשיעור גמרא ולהבדלה במוצאי שבת.

בליל שבת, השמש היה תמיד מזמין את הילדים הקטנים ללגום מכוס כסף גדולה שעליה החזן היה מקדש על היין. בשבת היו מוציאים את ספר התורה מארון הקודש לקריאת פרשת השבוע. לאחר הקריאה והברכות, מדי פעם זכיתי לשבת ולהחזיק את ספר התורה בזמן שסגרו אותו עם רצועת בד והלבישו עליו את הבגד המכסה ושמו את הפעמונים והכתרים על ספר התורה. לפעמים אני הייתי הסוגר והמלביש. כמובן הרעפתי נשיקות על ספר התורה. הייתה לי אמונה של ילד שבתורה מצוי כל הטוב והקדוש. בבית הכנסת תמיד התנהגתי בשקט וביראת כבוד. תמיד הקסימה אותי ברכת הכהנים כאשר כמה יהודים מכובדים היו מעלים את הטליתות מעל ראשיהם ולפני פניהם והיו מברכים את הציבור.

כאשר ידעתי שלא אעלה להחזיק או להלביש את התורה, הייתי יוצא לחצר בית הכנסת והייתי משחק עם חברי.

בפסח היינו משחקים באגוזי פקאן, במשחק שדמה לבלורות - זורקים את האגוז כך שיתגלגל לתוך גומחה שחפרנו באדמה. לאחר המשחק היינו אוכלים את הפקאנים. משחק נוסף, שהיינו מגלגלים את הפקאן כך שיפגע בפקאן של ילד אחר. פגעת-זכית! ואז אוכלים את האגוזים.

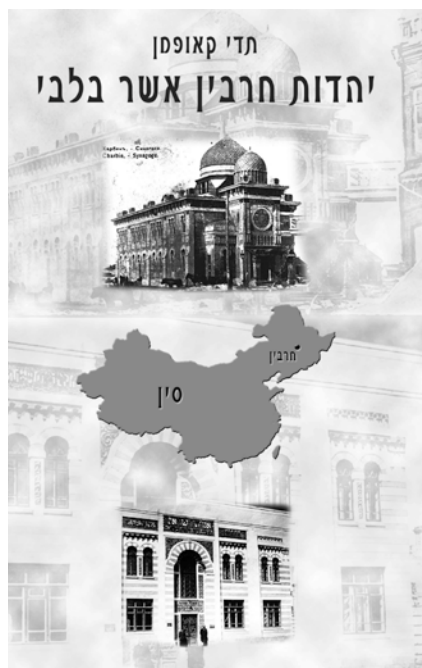
ביום כיפור היינו צמים ורוב הזמן מבליים בחצר. בפעם הראשונה שצמתי, חזרתי הביתה בוכה בערך בשעה 12, כי הייתי רעב וצמא. דודה נדיה הכינה לי כריך עם תה מתוק. חזרתי לבית הכנסת והמשכתי לצום עד הערב. זה קרה שהייתי בערך בן שש.

פעם שנייה, זה קרה בערך בשעה שלוש. חברי ואני נגשנו למטבח נייד סיני שהיה ממוקם ברחוב סמוך לבית הכנסת וקינינו כמה "פלמני" (כופתאות) שכנראה היו ממולאות בבשר לא כשר אבל באותו רגע היו המאכל הטעים ביותר שאכלתי מעודי.

פעם אחת הצטופפנו מסביב לאוטו מפואר, "קרייזלר", שעמד ברחוב מול הכניסה לבית הכנסת. היה לו אף מעוגל מהפגוש עד לחלון הקדמי, עם "גריל" מעל הרדיאטור שהיה בנוי מפסים אורכיים מבריקים מהפגוש עד לאמצע. האוטו היה שייך לד"ר קאופמן, ראש הקהילה שלנו, שהיה רופא ריאות ידוע, מנהיג ונאום בחסד, ציוני גדול מקובל על היהודים וגם על היפנים. קיבל אות כבוד עם סרט מהקיסר היפני. על זה שילם בגלות ב"גולאג" הסובייטי במשך 12 שנה.

הנהג שלו התרגז שרצינו לגעת בגוף האוטו המבריק (כנראה השקיע המון עבודה בהברקה), ואז הנהג ביקש ממני שאגע - רצה להראות לי! איך שנגעתי יצאו ניצוצות בין היד שלי וגוף האוטו - קיבלתי מכת חשמל חזקה. הנבל חיבר שיטת הגנה שהעבירה זרם חשמל מגוף האוטו דרכי לאדמה. כמובן שפרצתי בבכי בגלל הכאב. במיוחד בכיתי שלא הייתי מספיק חכם כדי לשים לב למצב רוחו המתחלף של הנהג ונתתי לו הזדמנות לעשות ממני טיפס.

בהקשר זה שמתי לב במהלך חיי, שאיני קולט היטב שידורי רשעות ונבזות שמשדרים בני אדם במסווה של חיוך או דיבור שקט, ולכן איני נזהר מספיק מהם, מהנבלות!

ג'ורג' ליאונוף ד"ל

ג'ורג' ליאונוף היה נס רפואי מהלך. בכוח רצון בלתי רגיל הוא נלחם 45 שנה במחלותיו הקשות ויכול להן וקם תמיד מחדש, עד שמחלתו האחרונה הכריעה אותו. כבר בשנת 1963 וג'ורג' רק בן 48, הוא התעלף קרוב לביתו כתוצאה מאנורזים בחלל המוח. נהג תורן של מגן דוד אדום שהכיר אותו הריץ אותו לבית החולים הדסה, שם ד"ר לייבוזיץ הציל את חייו. עברו רק כמה חודשים עד שג'ורג' חזר לתפקידו כעורך חדשות החוץ של הג'רוזלם פוסט ולמגרש הטניס. כעבור 14 שנה ג'ורג' הסכים לעבור ניתוח מסוכן, כדי למנוע אנורזים חוזר, למרות שפרופסור סהר הזהיר אותו שהסיכויים להצלחת הניתוח שקולים.

חייו של ג'ורג' ליאונוף היו התגלמות המאה העשרים, המאה הדרמטית ביותר של המאה החרשה. הוא נולד בעיצומה של מלחמת העולם הראשונה במנצ'וריה הרחוקה להורים רוסיים והמשיך את פעילותו המקצועית כעיתונאי תחת הכיבוש היפני בשנגהאי, כאשר הוא רק בשנות העשרים של חייו. לימים פגשתי בטוקיו את הקומיסר היפני של ג'ורג' ושל ששון יעקובי, סאס, שהיה קולגה של ג'ורג' עוד מימי הכיבוש בשנגהאי ושנים רבות בג'רוזלם פוסט, שהקדים את ג'ורג' במותו.

בראשית שנות השבעים, הקומיסר היפני הפך בינתיים להיות עורך בכיר של הטלוויזיה היפנית ושמח מאוד לקבל דרישת שלום מהם.

בשנות החמישים והשישים, כאשר הכרתי לראשונה את ג'ורג' בג'רוזלם פוסט, הוא היה עדיין קומוניסט אידיאולוגי וסרב להאמין בפילוג של העולם הקומוניסטי בין סין וברית המועצות. התווכחתי איתו לא פעם כאשר הצניע ידיעה כזאת או אף התעלם ממנה בטענה שזו תעמולה אמריקאית. היה אפילו תקופה ששירותי הביטחון עקבו אחריו, כי הייתה תקופה מסוימת גם כתב של טאס, סוכנות הידיעות הרוסית דאז. על אף זאת הגנתי על יושרו כמזכיר המערכת, כי חשבתי אותו תמיד כחבר נאמן.

כמה שמחתי כשבפסח 1989, מספר חודשים לפני שנאלצתי לפרוש מן הג'רוזלם פוסט, עוד הצלחתי לאפשר לג'ורג' ולסאס לנסוע לשנגהאי, כדי להשתתף בסדר שארגנו יוצאי סין בישראל. כך זכה ג'ורג' לחזור לעיר, בה גם סבל תחת הכיבוש היפני ואף היה אסיר ולא רק עיתונאי.

ג'ורג' היה איש מקצוע מובהק בדרכו העיתונאית וגם איש משפחה למופת. יחסי

האב והבת החמים בינו לנורה היו יחודיים. ליבי לריטה, לנורה, לדוד ולכל בני המשפחה שסעדו את ג'ורג' במסירות יוצאת דופן ללא לאות עד שעותיו האחרונות. יהי זיכרו ברוך!

ארי רט, 8 באוגוסט, 2008

דברים שנשא דוד ברודט

ג'ורג' או כמו שכולם אומרים ג'ורג'י נאספנו פה היום בני משפחתך, חברים, שכנים, וידידים ללוות אותך בדרכך האחרונה.

דרך ארוכה עברת בחיך. נולדת להוריך אלכסנדר וקלרה בעיר קטנה בצפון סין על יד מנצוריה, צ'אנצ'ון. גדלת ובגרת בסין שלפני המהפכה, אך היית עד לתהליכי המהפכה, במקום ששיצב במידה רבה את חיך.

בבר המצווה שלך קיבלת מתנה ונסעת לאמריקה. בבחרותך נסעת ללימודים בבגליה, חזרת לשנחאי, עברת את הכלא היפני בתקופת הכיבוש היפני של סין בשנת 1941 ומשם קרוב ל-60 השנים האחרונות אתה בירושלים שאליה הגעת בעקבות אשתך - אהובתך ריטה.

בימי חיך היית סקרן, אוהב חיים ואוהב לקרוא וללמוד שמקצוע העיתונות שבו עסקת בחיך הבוגרים, היה האופן שבו מיצית באופן המיטבי את סקרנותך והדרך ללמוד ולהכיר את העולם.

התחלת את קריירת העיתונות בשנחאי אך

עיקר פעילותך הייתה בג'רוזלם פוסט כאן בירושלים, בו מילאת שורה של תפקידים ככתב ועורך. אהבת מאד את תפקידך כעורך חדשות החוץ של העיתון והמשכת לעקוב אחרי הנעשה בעולם עד ערב אשפוזך האחרון בבית החולים.

היית פסיטר, תמיד נלחמת, על דעותיך. כאדם צעיר מול העוולות היפניות בסין. נלחמת עבור העובדים כאשר היית בוועד של העיתון ונלחמת על חיך את המלחמה האחרונה בתקופת אשפוזך הארוך.

אהבת את החיים וידעת תמיד למלא אותם תוכן במהלך כל השנים, משמעות וסגנון. לעולם לא השתעממת.

אי אפשר להתעלם מהסמליות של היום בו אנו נאספים ללוותך. רצית מאד לראות את המשחקים האולימפיים שנפתחים בעוד מספר שעות בביג'ינג. כיליד סין ומכיר את תרבותם ואורחם, אמרת לנו "אני רוצה לראות את טקס הפתיחה, לפחות בטלוויזיה, הוא יהיה שונה, ססגוני, צבעוני ומעניין מכל מה שהיה עד היום ואחר כך לא איכפת לי למות".

הנה היום נפתחים המשחקים ואתה תראה את הטקס. ביצע מיוחד על ענן, מלמעלה. ג'ורג', לנו, החיים בלעדיך יהיו קצת פחות מעניינים.

תהיה חסר לריטה אשתך, לנורה בתך, ולאילי ודנה נכדיך שהיית להם לא רק בעל, אב וסב אלא בעיקר חבר.

ראש משלחת חרבין מר Du Yuxin מגיש לתדי קאופמן צילום אמנותי של מצבות משפחת קאופמן בבית הקברות היהודי בחרבין. צולם בזמן ביקורו של מר Du Yuxin בתל אביב

לזכרו של יוסף לרנר

מיכאל מרגוליס / מרוסית יהודית סנדל

לפני למעלה משנה ולאחר מחלה, הלך לעולמו ציוני ידוע יוסף (ג'ו) לרנר, מחבר הספר בשפה האנגלית

"Farewell to Russia. Memories of an alleged American Spy". הספר תורגם לרוסית תחת השם "שלום, רוסיה. זיכרונותיו של מרגל אמריקני".

לרנר נולד למשפחה שמוצאה באודסה, לאביגורגורילרנר, אשר לחם בפורט-ארתור בזמן מלחמת רוסיה-יפן (1904-1905). נפל בשבי היפנים יחד עם יוסף טרומפלדור.

לאחר המלחמה נסע האב לארה"ב וב-1919 הגיע לעיר דיירן אשר במנצ'וריה, הפך לסוחר אמיד, בעל חנות ומלון "Beach Hotel" על שפת הים, 40 ק"מ מדיירן. יוסף לרנר נולד בדיירן במאי 1926, למד בבית ספר קתולי מרינול, ומאוחר יותר בבית ספר יהודי בטינטצ'ין. כאן הצטרף לארגון בית"ר, למד את ההיסטוריה היהודית ותיאוריית הציונות, עסק בספורט, השתתף בתחרויות, והיה פעיל בקהילה היהודית.

ב-1937 התקיים בחרבין כנס של הקהילות היהודיות במזרח הרחוק בניהולו של עסקן ציוני ידוע, היו"ר דוקטור א.י. קאופמן.

ב-1939 נסע יוסף לרנר ליפן, ליוקוהמה, שם החל ללמוד אנגלית במכללה על שם יוסף הקדוש. ב-1945 סיים את לימודיו ושב לחרבין שם עבד כמתורגמן עבור הצבא הרוסי.

באוגוסט 1945 הכריזה ברית המועצות מלחמה על יפן ובאותו חודש (23 באוגוסט 1945) נכבשו דיירן ופורט-ארתור. המלון "Beach Hotel" שהיה שייך למשפחת לרנר נלקח על ידי הצבא הרוסי. באותו זמן החלו מאסרים של אנשים מובילים מקרב הקהילה היהודית. בדצמבר 1945, נעצר גריגורי לרנר, אביו של יוסף לרנר. לאחר שחרורו נפטר בחרבין ב-1946.

ד"ר אברהם קאופמן, נשיא הקהילות היהודיות במזרח הרחוק נעצר ב-21 באוגוסט 1945 על ידי המשרד לענייני ביטחון ושהה בבתי סוהר ובגולגים למעלה מ-16 שנה שבסופם הגיע לישראל ב-1961. ד"ר א. קאופמן מתאר בספרו "רופא המחנות" על חיי עבדות תת אנושיים שננקטו במחנות. בנו של ד"ר א. קאופמן, הוא תדי קאופמן - עסקן קהילתי, יו"ר ארגון יוצאי סין בישראל, עורך כתב העת "בולטין", היוצא לאור בישראל בשפות עברית, אנגלית ורוסית.

ב-1948 - 1949 החלה עלייה המונית של יהודים מסין לישראל, לשם גם נסעו אחיותיו של יוסף לרנר.

יוסף היה באותה עת בדיירן, ובנסיון עקר ניסה לנוס על סירה לאזור סיני של העיר טינטצ'ין, אך באותו זמן כבר היה תחת פקוח המשרד לענייני בטחון.

ב-1949 החל לרנר לעבוד כמתורגמן בקרן נאמנות "דלנאגרו", שם הכיר את נטשה, שמשפחתה נמנתה עם הרוסים הלבנים. נטשה הייתה סוכנת סמויה של המשרד לענייני בטחון, שכרה דירה בבית שהיה שייך ללרנר, ועקבה אחריו, תוך דווח על השקפותיו ומצביו רוחו. מאוחר יותר התפתח הקשר ביניהם והפך לאינטימי. עם הזמן הוברר שחופץ מלרנר, היא עזרה לעצור את חברותיה הקרובות - לורה פניצ'קינה ותמרה פוטופייבה.

ב-22 בנובמבר 1949 נקרא יוסף לרנר בדחפיות למנהל "דלנאגרו" בדיירן ותחת מסווה של שליחות מטעמי עבודה נאסר ונשלח לבית הסוהר בפורט-ארתור. נטשה שיחקה תפקיד מזויף של פרידה והלשינה למשרד לענייני בטחון, שלרנר נהג לקרוא את כתב העת "לייף", אשר נאסר לקריאה על ידי הצנזורה הרוסית. ב-1 בינואר 1950 נשלח לרנר מפורט-ארתור לעיר וורושילוב, צפונית לולדיבוסטוק. את החקירה ניהל רב-סרן אשר האשים אותו ב"ריגול לטובת ארה"ב". הוא ציין, שמעקב אחרי לרנר נמשך ארבע שנים.

שאלה: "שימשת כסוכן סמוי עבור ארה"ב?" - לרנר: "לא" - שאלה: "אך אתה מכיר את אייזיק פטצ'ים, שגריר ארה"ב בדיירן?" - לרנר: "כן" - החוקר: "אנו יודעים במדויק מי היה פטצ'ים ובמה הוא עסק. הוא היה מרגל אמריקני. אתה ריגלת לטובת האמריקנים והעברת להם חומרים ומידע" - לרנר: "הכל שקר וכזב. מעולם לא העברתי דבר לארה"ב".

הרב-סרן היכה את לרנר: "עמוד על הרגליים, פראץ ז'יד! תודה, חזיר מטונף", החוקר שאל על כתב העת "לייף", שהוא לאחותו של לרנר. גם נטשה "אישרה" את הקשר של לרנר עם השגריר פטצ'ים והעברת מידע על תנועות הצבא הרוסי בדיירן ובפורט-ארתור.

לרנר הוחזק בבית הסוהר מנובמבר 1950 עד פברואר 1951. בדצמבר 1950 בוטלה ההוצאה להורג ביריה על ידי בית המשפט הרוסי. בפברואר 1951 נשלח לרנר לטיישט ומשם למחנה מס' 31 בסיביר, למחלקה מיוחדת ומרוחקת שם קיבלו האסירים מספר ונשאו אותו על בגדיהם.

מחנה מס' 31 עבד לרנר כחוטב עצים

בטייגה. הוא חלה, נחלש לחלוטין ואושפז בבית חולים באבחנה של "חוסר תזונה אלמנטרי". אחד הסימנים החשובים למחלה "חוסר בשר על האחוריים".

מטיישט נשלח בשיירה למפרץ ונינו באזור ולדיבוסטוק לשם העברה לקולימה. למעשה, היה זה מחנה מעבר ושם פגש לרנר בציונים מפורסמים: סופרי אידיש נתן זבר, אירמה דרוק, ציוניסט אברם קרינסקי ממולדבה, יעקב אתינגר - היסטוריון, בן של פרופסור אתינגר, שנאסר ב"פרשת הרופאים" ומת בבית הסוהר, וכן סטודנט מהפקולטה לארכיטקטורה ויטליי סויצ'ינסקי שנאסר ב"פרשת בטומסק" יחד עם מחבר הזיכרונות הנ"ל מיכאל מרגוליס, סטודנט מהמחלקה הערבית במכון ליחסי המזרח, רומן ברחטמן, שלושתם נאסרו על ניסיון בריחה לישראל דרך גבול תורכיה באזור העיר בטום (1949) ונידונו לעשר שנות מאסר במחנות.

לרנר עשה דרכו על אוניה במשך חמש יממות והגיע למפרץ נגיבו סמוך לקמצ'טקה באזור מגדן, בירת חבל קולימה. בזיכרונם של העצורים נותר השיר הידוע "קולימה" (על פי מחבר השיר מ.מ.) ובו נזכרים העצורים בשלג, בכפור המגיע למינוס 50 מעלות, ומנות רעב:

"חמש מאות קילומטר טייגה, כמו צל מתנועעים אנשים, מכוניות לא מגיעות לכאן, נודדים, נתקלים באיילים. שתחול קללה על קולימה, כוכב לכת מוזר שכזה, השפיות בעל כורחה נעלמת - ואין עוד דרך חזרה"

מותו של סטלין ב-5 במרץ 1953 ("השפם" כפי שכונה במחנות) הציל את היהודים שנאסרו ב"פרשת הרופאים", ה"רוצחים בחלוקים לבנים" כפי שכוננו, ויצר את שליחתם לסיביר על פי תכניתו של ה"משופם".

ב-1953 נשלח לרנר עם עצירים נוספים למכרות פחם 1500 ק"מ ממגדן לארז. לרנר העמיס קרונות עם פחם מתחת לאדמה בעומק של 700 מטר ושוב הפך למזה רעב מחוסר מזון הולם. משקלו הגיע ל-45 ק"ג. הוא סרב לעבוד ונענש, הועבר לביתן עם תנאים קשים יותר, עד אשר קיבל עזרה מאסיר לשעבר, מהנדס יהודי שהעביר אותו לבית חולים. לרנר נזכר: "מישהו דאג לי, וזה היה יהודי. לראשונה חשתי מה פרוש 'דמו של אדם אינו מים'".

בעיירה קדצ'קן הכריזו העצירים על שביתה,

שלאחריה הוסרו המספרים מבגדיהם, הפסיקו לנעול את ביתניהם ללילה והחלו לשלם מעט תמורת עבודתם, על מנת לקנות מצרכים שהיו מצויים במחנה. לרנר הועבר לעייר מאונדל' לתכנית ד'2-, לבניית תחנת כח. כאן פגש לרנר בשנית את הסופר נתן זבר (1975-1908). נתן זבר הגיע לקיבוץ לאחר שהשתחרר מהמחנה, שם כתב באידיש רומן היסטורי "הגלגל מסתובב" ("הכל חוזר על עצמו"). הספר הוא פנורמה על חיי היהודים בספרד, פרובנס, איטליה במחצית המאות - XI-XIII וזכה להצלחה בספרות האידיש. ב-2004 ידיו של זבר בישראל תרגמו את הספר לרוסית, והוציאו אותו לאור בתפוצה גדולה תוך שהם ממלאים את חלומו של המחבר שהלך לעולמו בקיבוץ ב-1975. בין ידיו של זבר המתגוררים בישראל היו מיכאל מרגוליס אשר הביא בסתר שני כרכים ראשונים של הרומן, הארכיטקט ויטלי סויצ'נסקי, מורה לאנגלית מתל-אביב, יוסף לרנר, והסופר רומן ברחטמן המתגורר בארה"ב. במאונדל' סיים לרנר לימודי נהיגה על מכוונות כבדות אצל המורה מיכאל רבזין. מישה רבזין, עם הגיעו למוסקבה סייע לציונים במקום (1971-1968) להפיץ "דברי דפוס יהודיים בהוצאה עצמית, תוך סיכון מחודש למעצר, כמו כן, שמר מסמכים וחומרים של ציונים. באוקטובר 1954, ארכיטקט ויטלי סויצ'נסקי שהיה עם לרנר בקולימה, נשלח למוסקבה לתחקור מחדש. למוסקבה נשלחו גם מיכאל מרגוליס (כותב שורות אלו) ממחנות מאומסק ("קמשלג") ורומן ברחטמן מנורילסק. כל שלושת היהודים - מרגוליס, ברחטמן וסויצ'נסקי נאסרו מחדש על ניסיון בריחה לישראל דרך הגבול התורכי באזור העיר בטום ב-1949. כל השלושה נידונו ל-10 שנים במחנות עבודה. על בסיס החלטה של בית דין צבאי במוסקבה אך הם שוחררו ב-1955. ב-1956 ועדת הטיהור של עצירים פוליטיים, אשר עבדה בתכנית ד'2- שחררה את יוסף לרנר מהמחנה. ב-30 במאי 1956 לרנר קבל טיהור מלא ומחיקת פסק הדין של בית המשפט הצבאי של המזרח הרחוק. ידיו של לרנר - מישה רבזין, אברהם קרינסקי (נפטר בישראל), סימיון בודש (מנהיג המרד של העצירים במחנה בקזחסטן ובנורילסק בשנים 1952-1953 שוחררו. לרנר קיבל עוד במחנה הזמנה רשמית מאחותו, שהתגוררה בתל-אביב, להגיע לישראל, דבר שגרם להתרגשות עצומה בקרב העצורים והעובדים מטעם מוסדות רוסיים כאחת. לרנר שב על ספינה לנחודקה, 24 ק"מ מוולדיוסטוק. בטרם עזב, הצליח לקבל מתיקו האישי רשימת מצאי בקשר לרכושו שהולאם. עוד במחנה דרש

לקבל אישור נסיעה למוסקבה, אך הדבר נאסר לחלוטין. הוא הודיע, שברצונו לבקר בשגרירות הישראלית במוסקבה על מנת לקבל אשרת נסיעה לישראל. מולדיוסטוק עלה לרכבת לחברובסק. כאן דרש לקבל סך של 50.000 רובל שווי רכוש שנלקח ממנו. עובדי המשרד לענייני בטחון נתנו לו מקדמה על סך 20.000 רובל, דבר שהיה יוצא דופן באותה תקופה. במשרד, פגש לרנר את החוקר הראשי שניהל את החקירה נגדו כ"מרגל אמריקני", והיה בטוח שלרנר אינו בין החיים. לרנר, ללא פחד, הודיע לו שהוא מקווה שכל התליינים למיניהם יאסרו, מאחר וזייפו האשמות בזמן חקירה. במשרדים לענייני בטחון נשבה רוח חדשה, הם שיכנו את לרנר במלון, ורכשו (בכספו) כרטיס לרכבת ולדיוסטוק-מוסקבה, דרך סברדלובסק. לרנר ידע, שמשפחתה של חברתו לשעבר, הסוכנת הסמויה נטשה וכן האנשים שעבדו עמה, מתגוררים בסברדלובסק. לרנר הופיע בדירת אמה של נטשה, דריה גריגוריבנה, ואמר לה: "נטשה מסרה אותי בדיירן לידי המשרד לענייני בטחון והרסה את חיי. ברצוני לקבל בחזרה את הטבעת של אמי, אשר נתתי לה כמזכרת". לרנר מעולם לא פגש שוב את נטשה וגם לא ראה אותה במוסקבה שם עבדה בסוכנות "לחדשות" שיצאה לאור תחת פקוח של המשרד לענייני בטחון. במוסקבה חיפש לרנר אחר ידידו מהמחנות, ארכיטקט ויטלי סויצ'נסקי ודרך רומן ברחטמן הגיע אלי, מישה מרגוליס, לדירה בסימטת קרצ'טניקוב, שם התגוררתי עם שחרורי מהמחנות עם אבי, מרגוליס דוד מויסיביץ'. אמי, מרגוליס טטינה מויסיביבנה הלכה לעולמה ב-1952 כאשר הייתי במחנות בסביר. לרנר נשאר בדירתנו שהפכה להיות ביתו החדש וכך כתב: "נשארתי במשפחת מרגוליס חודשיים (אוגוסט-ספטמבר 1956). במהרה הפכנו אני ומישה לידידים קרובים". לרנר הראה לנו את ההזמנה שקיבל לעלות לישראל. זו הייתה תקוותו של כל יהודי ששאף להגיע לארץ ישראל. כעבור שבוע החליט לרנר לפנות לשגרירות הישראלית שהייתה ממוקמת ברחוב וסנין באזור הארבת הישן על מנת לקבל אשרה להגיע לישראל. בכניסה לשגרירות, נעצר, נשלח לתחנת משטרה, שם איימו עליו שלא יעז שוב להיכנס לשטחה של השגרירות הישראלית. עובדי המשרד לענייני בטחון שאלו אותו "לשם מה ביקרת בשגרירות?", לרנר ענה: "כדי לקבל דרכון ישראלי ולנסוע למולדתם של היהודים שם מתגוררות אחיות". עובדי המשרד לענייני בטחון השיבו לו שדרכון ניתן לקבל רק ב"אוביר" (מחלקה להנפקת דרכונים) תוך הצגת דרכון סובייטי.

בתקופת השלטון הסובייטי נאסר לחלוטין מפגש בין אזרחים סובייטים לשגרירויות זרות. יתכן ולרנר היה היהודי הראשון אשר פנה לשגרירות הישראלית, ללא מורא על מנת לקבל אשרה. למרות איומי העובדים של המשרד לענייני בטחון, פנה לרנר מקץ שבוע שוב לשגרירות הישראלית. והתהלך חזר על עצמו, שוב משטרה, חקירה במשרד לענייני בטחון, הוא שוחרר תוך דרישה לא לבקר בשגרירות. הניסיון השלישי לחזור לשגרירות הישראלית הסתיים בגרושו של לרנר לעיר קלינין, הנמצאת מרחק 150 ק"מ ממוסקבה. לרנר קיבל חדר ממשלתי והציעו לו לקבל דרכון סובייטי, מאחר ולא הייתה לו כל אזרחות. חודשים מספר סרב לרנר לקבל דרכון סובייטי ואזרחות סובייטית, כשהוא מתרץ את סירובו בכך שהוא חסר אזרחות. רק איום של גרוש לקולחוז, שבאותו זמן התגוררו בו אנשים ללא אזרחות, וכן הרצון להקל על עצמו לקבל מסמכים שיאפשרו לו לעזוב, שכנעו אותו לקבל דרכון סובייטי. לרנר התגורר בעיר קלינין במשך עשר שנים, סיים פקולטה להוראת השפה האנגלית במוסקבה. יחד עם זאת התמיד מדי שנה להגיש מסמכים לאישור, למטרת נסיעה לישראל. רק ב-15 במרץ, 1966 הוא קיבל אישור לנסיעה לישראל. מקץ 17 שנות מחנות, בתי סוהר, דרך נמל נפולי על אנייה "מולדת", הגיע לחיפה, שם חיכו לו ידידים ומשפחה. בישראל עבד לרנר כמורה לשפה האנגלית בתל-אביב. במותו הותיר אחריו את אישתו מרים, שני בנים - דני, מפיך סרטיס, ואלן, איש היי-טק, המועסק באוניברסיטת תל-אביב. עם מותו, ב-12 בינואר 2007, מרים, מילאה אחר בקשתו של בעלה ושלחה למעלה ממאה עותקים של הספר "שלום, רוסייה" לארגון של אסירי ציון. מחבר שורות אלו, קיבל עותק של הספר, שם כתב יוסף לרנר הקדשה: "למישה מרגוליס, ולכל משפחתו! ברצוני להודות מכל הלב למישה מרגוליס ולאביו על ידם שהושטה לי לעזרה, ליהודי שחלם להגיע לישראל, ואשר היה בודד במוסקבה. ללא קרובים או ידידים, עם שחרורי מקולימה. בכל הכבוד, ג'ו לרנר. 24.01.2006, חולון, תל-אביב."

איגוד יוצאי סין
T. 29786
תל אביב 61297

Kindly note our new address:

Igud Yotzei Sin
P/O/B/ 29786
Tel Aviv 61297 Israel

מפגש עם חברים

רוני ובוני פיין מלוס אנג'לס ביקרו בבית פונבה

חן סניאן (גליה) בזמן ביקורה בארץ נפגשה עם שרה רוס בירושלים

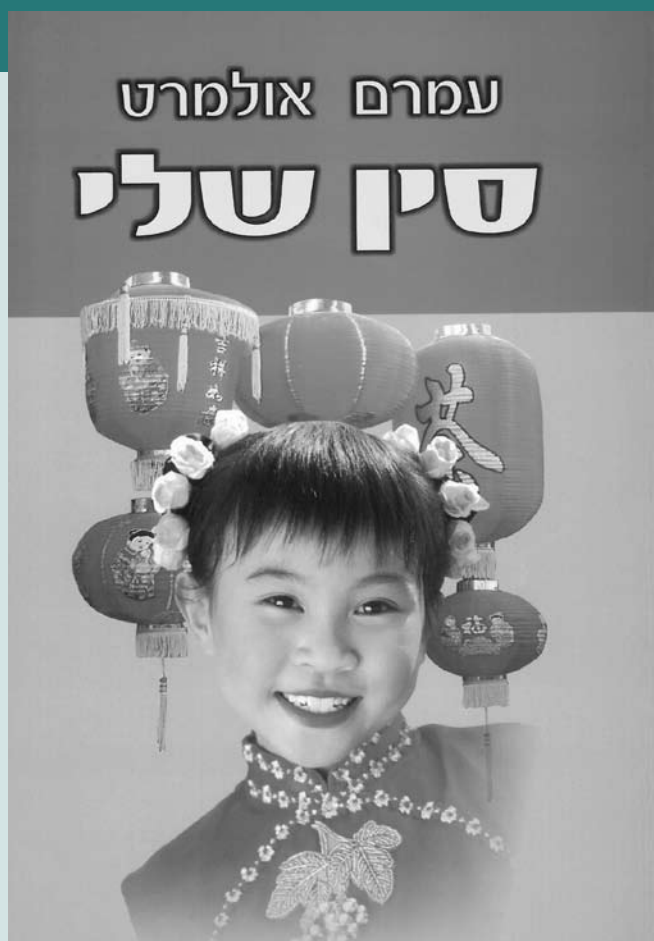

גליה כץ עם חברים סינים בזמן תערוכה המסחרית של שנחאי בתל אביב

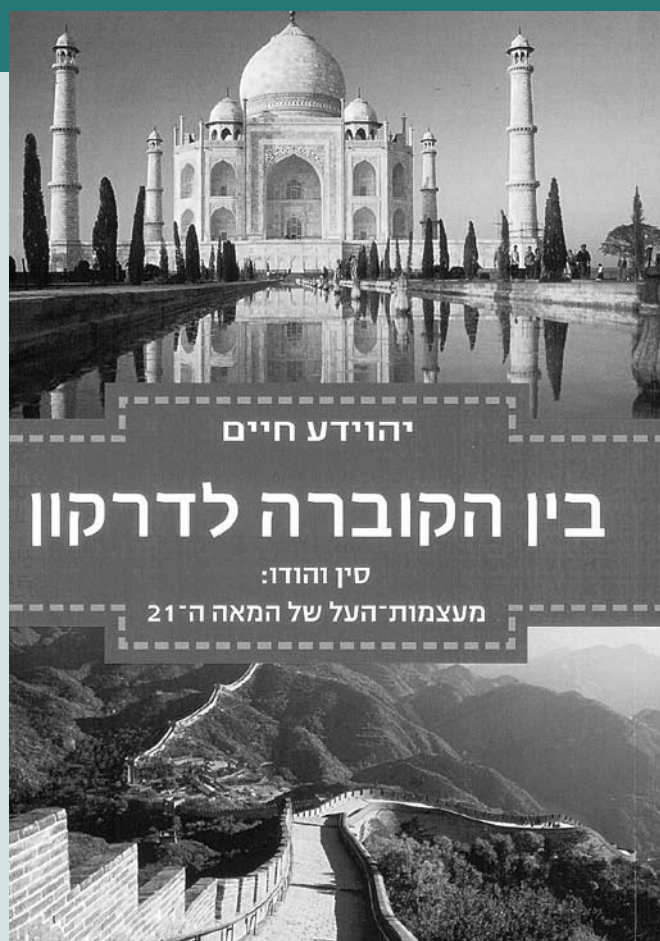

ליקה קגנר מסידני, אוסטרליה נפגשה עם ידידים בבית פונבה במסגרת מועדון יום א'

ספרים חדשים על סין

"סין שלי" הוא ספרו של עמרם אולמרט נפסח לשעבר לענייני חקלאות בשגרירות ישראל בבייג'ין. עמרם בן של בני עיר חרבין - הוריו בלה ומרדכי אולמרט והאח הגדול של ראש ממשלת ישראל מר אהוד אולמרט

יהודע חיים
בין קוברה לדרקון
סין והודו:
מעצמות העל של המאה ה-21

"בין קוברה לדרקון" הוא ספרו החדש של שגריר לשעבר של ישראל בסין והודו יהודע חיים

שנה טובה ומבורכת!